

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ ТА
ГОСТИННОСТІ НА ОСНОВІ СПІВПРАЦІ З
МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

UNWTO

World Tourism Organization

Колективна монографія

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ НА
ОСНОВІ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
І.Л. Сазонця

Дніпро
2023

УДК 338.486.1:339.92

У-67

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний
університет» (Протокол № 8 від 27 квітня 2023 р.)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародного маркетингу Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро) **Тараненко Ірина Всеволодівна;**

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара **Македон Вячеслав Владиславович;**

доктор політичних наук, професор, професор кафедри психології ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» **Агарков Олег Анатолійович**

У-67 Управління розвитком туризму та гостинності на основі співпраці з міжнародними організаціями / за ред. І. Л. Сазонця. Дніпро : ВНПЗ ДГУ, 2023. 213 с.

ISBN 978-966-981-772-3

В монографії досліджено значення міжнародних організацій в розвитку туристичної сфери в умовах глобалізації. В роботі проаналізовано вплив міжнародних організацій на розвиток окремих секторів туризму та гостинності. В монографії авторами визначено вплив міжнародних організацій на сталий розвиток туризму, визначено їх соціальну та гуманітарну місію. В монографії також проаналізовано актуальні аспекти розвитку туристичної діяльності, які не стосуються діяльності міжнародних організацій, але формують сучасне інституційне середовище туристичного бізнесу.

Монографія може бути корисна не тільки для науковців, студентів та викладачів, але й для всіх, хто досліджує або практично займається питаннями управління розвитком туризму та гостинності на основі співпраці з міжнародними організаціями

ISBN 978-966-981-772-3

© ВНПЗ ДГУ, 2023

© Автори, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ПЕРЕДМОВА.....	7
РОЗДІЛ 1. ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	10
<i>Сазонець І.Л.</i> Головні завдання UNWTO та її вплив на подолання наслідків COVID-19 у сфері туризму.....	10
<i>Яковлєва-Мельник Н.Г.</i> Розширення масштабів та реалізація напрямів діяльності UNWTO.....	22
<i>Джундзоян В. В.</i> Асоціативні структури та їх роль в системі регулювання туристичної індустрії.....	37
<i>Ходак О.В., Рижих М.І.</i> Напрями діяльності міжнародних організацій у подоланні наслідків пандемії COVID-19.....	56
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ.....	67
<i>Тесленко Т. В., Романко О. В.</i> Роль міжнародних транспортних організацій в розвитку туризму.....	67
<i>Сазонець О. М., Миськовець Н. П.</i> Інструменти діяльності FAO та її співпраця з UNWTO: сільський туризм, гірський туризм, програма «1000 сіл».....	86
<i>Гакова М. В.</i> Розвиток міжнародних готельних мереж та переваги набуття ними участі в міжнародних асоціаціях.....	95
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИЗМУ, ЇХ СОЦІАЛЬНА ТА ГУМАНІТАРНА МІСІЯ.....	110
<i>Вівсянник О.М.</i> Міжнародні інституції регулювання процесів сталого розвитку та гуманітарної складової діяльності національних урядів.....	110
<i>Баб'як О. В.</i> Здоров'язбережувальні функції міжнародних організацій та їх вплив на політику урядів в сфері профілактики та реабілітації.....	133
<i>Байдак Л. А.</i> Управління розвитком туризму в сфері рекреаційного рибальства на основі співпраці з міжнародними організаціями.....	157

РОЗДІЛ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	175
<i>Торяник В.М.</i> Вплив правової культури суспільства на безпекову складову туристичної сфери України.....	175
<i>Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Соловій С.Б., Вівчарук О.М.</i> Маркетингова концепція управління економічним розвитком бізнес- структур туристичної індустрії.....	185
<i>Кравченко М.В., Кравченко Л.А.</i> Розвиток регіональної інвестиційно- інноваційної політики щодо формування економічного розвитку індустрії туризму Дніпропетровської області.....	199
ВИСНОВКИ.....	208

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

AICCF/IRCA Congres – Міжнародна асоціація залізничних конгресів
AVOI – індекс відкритості візового режиму Африки
AfDB – Африканський банк розвитку
BRAC – Комітет допомоги та реабілітації Бангладеш
CAQ – науково-консультативний комітет з аквакультури Генеральної комісії з рибальства у Середземномор'ї
CCAMLR – Комісія по збереженню морських живих ресурсів Антарктики
CCNR – Центральна Комісія судноплавства по Рейну
CIT – Міжнародний комітет залізничного транспорту
CLIA – Міжнародна організація круїзних ліній
COVID-19 – COronaVIrus Disease 2019 (коронавірусна інфекція 2019 р.)
EEA – Європейське агенство з навколишнього середовища
EIONET – Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем
ETC – Європейська комісія з туризму
ETOA – Європейська туристична асоціація
FAO – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН
GEF – Глобальний екологічний фонд
GFCM – Генеральна Комісія з рибальства у Середземномор'ї
GSTC – асоціація стійких туристичних подорожей
H1N1 – вірус свинячого грипу
IATA – Міжнародна асоціація повітряного транспорту
ICAO – Міжнародна організація цивільної авіації
IMO – Міжнародна морська організація
IRU – Міжнародний союз автомобільного транспорту
MSF – Міжнародна організація «Лікарі без кордонів»
NAFO – Організація з рибальства у північно-західній частині Атлантичного океану

OSJD – Організація співробітництва залізниць

OTIF – Міжурядова організація з міжнародних залізничних перевезень

PATA - Тихоокеанська азіатська туристична асоціація

PIARC – Світова асоціація автомобільних магістралей

SARS – вірус атипової пневмонії

SMM – маркетинг у соціальних мережах

SATSA – Південноафриканська асоціація надання туристичних послуг

STEP - спільна програма UNWTO/ UNCTAD під назвою «Стійкий туризм - запорука викорінення злиднів»

UNCTAD – конференція ООН з торгівлі та розвитку

UNEP – Програма ООН з навколишнього середовища

UNDP – Програма розвитку ООН(ПРООН)

UNWTO – Всесвітня туристична організація

USTOA – Асоціація туроператорів Сполучених Штатів

WHO – Всесвітня організація охорони здоров'я

WILD4LIFE – Міжнародна організація боротьби з ВІЛ/СНІДом та поліпшення медичного обслуговування

WTTC – Всесвітня рада з туризму та подорожей

ПЕРЕДМОВА

Туризм, як інтернаціональний вид економічної діяльності базується на тісній співпраці урядів країн, участі структур міжнародного бізнесу та діяльності міжнародних організацій, що значною мірою координують, регулюють та сприяють пошуку нових напрямів розвитку туризму та гостинності. Дослідження питань туризму та гостинності проводили провідні науковці України. Серед таких науковців необхідно визначити таких як: О. Л. Гальцова, Т. В. Гринько, К. М. Жиленко, М.В. Корнєєв, С.І. Коротун, Л. Г. Ліпич, М. В. Мальчик, Н. Г. Метеленко, Н. П. Мешко, О. В. Покатаєва, В.Є Редько, А. Г. Семенов, Г. М. Тарасюк, А.М. Ткаченко, О. І. Трохимець, С. Ю. Хамініч, М.В. Чорна. Разом з тим, дослідження в сфері впливу міжнародних організацій на розвиток туризму є не дуже поширеними. Саме тому в цьому напрямку науки про туризм та гостинність лишаються невирішені питання, що і підвищує актуальність проведеного авторами дослідження.

Головною світовою організацією в сфері туризму та гостинності є UNWTO. В представленій монографії авторський колектив приділив значну увагу дослідженню головних завдань UNWTO її впливу на подолання наслідків COVID-19 у сфері туризму, та розширенню масштабів її діяльності.

Одним з актуальних напрямів дослідження є аналіз діяльності асоціативних структур в сфері туризму та гостинності. В світі з'являється все більше асоціацій в різних сферах соціального та економічного перерозподілу. Не виключення є і туристична індустрія. Дослідження функцій та ролі міжнародних та національних інституцій в сфері туризму проводяться вітчизняними та іноземними науковцями. Разом, з цим асоціації в туризмі на сьогодні є явищем не досить дослідженим. Тому визначення передумов і мотивів створення асоціативних структур у світовій економіці на основі систематизації задекларованих цілей діяльності даних організацій, особливості їх діяльності в туристичному бізнесі є важливим.

Детальне дослідження впливу міжнародних організацій на розвиток туризму та гостинності неможливо уявити без поглибленого аналізу окремих сфер туристичної діяльності та гостинності. Однією з пріоритетних сфер, що забезпечує розвиток туризму є транспорт і логістика. В межах поданого дослідження розглянуто міжнародні транспортні організації, які у своїй діяльності зорієнтовані, в першу чергу, на пасажирські перевезення, як такі, що забезпечують надання транспортні послуги туристам.

Іншим напрямом діяльності туристичних організацій, що недостатньо досліджувався вітчизняними вченими є співпраця міжнародних організацій в сфері туризму та гостинності. Одним з прикладів такої діяльності є співпраця FAO та UNWTO в сфері сільського туризму. 29 вересня 2020 р. UNWTO і FAO підписали Меморандум про взаєморозуміння, згідно з яким, обидві агенції працюватимуть разом для досягнення спільних цілей, пов'язаних зі сталим і відповідальним зростанням сільського туризму. Згідно з угодою, UNWTO та FAO створюватимуть рамки для розширеної співпраці в цьому напрямі туристичної діяльності, зокрема шляхом обміну знаннями та ресурсами. За думкою науковців – авторів монографії - туризм і сільське господарство є життєво важливими для місцевих громад у всьому світі. Синергія діяльності таких потужних організацій може стати основою для розвитку сталого туризму та, одночасно, основою для підвищення соціально-економічного рівня окремих регіонів світу.

Однією з гіпотез представленого дослідження є твердження, що окремі міжнародні організації глобального масштабу, що працюють під егідою ООН виконують функції наддержавного регулювання тих чи інших сфер діяльності. Такі організації по суті є інституціями, які пропонують світовій спільноті норми та правила, відповідно до яких необхідно будувати свою діяльність державним урядам, зокрема в сфері сталого розвитку туризму, охорони здоров'я, соціального розвитку, подолання бідності та гендерної рівності.

Важливим елементом розвитку лікувально-оздоровчого туризму в світі є отримання послуг профілактики та реабілітації. Визначаючи роль

міжнародних організацій у організації реабілітації слід проаналізувати міжнародні стандартизовані підходи провідних міжнародних організацій в сфері реабілітації.

Дослідження екологічної складової Сталого туризму на теперішній час є важливою задачею для науковців. В монографії пропонується специфічне дослідження співпраці та взаємодії України із міжнародними організаціями з управління рибальством, яке забезпечується шляхом участі українських представників у засіданнях робочих органів цих організацій, імплементації норм та форм боротьби з незаконним, непідзвітним та нерегульованим рибальством (ННН-рибальство) та проведення науково-дослідної діяльності для отримання актуальної інформації щодо стану запасів водних біоресурсів у зоні відповідальності відповідної міжнародної організації.

В цілому, в представленому авторами дослідженні, вирішувалися наступні завдання:

визначити значення міжнародних організацій в розвитку туристичної сфери в умовах глобалізації;

дослідити вплив міжнародних організацій на розвиток окремих секторів туризму та гостинності;

проаналізувати вплив міжнародних організацій на сталий розвиток туризму, їх соціальну та гуманітарну місію;

дослідити актуальні проблеми регулювання туристичної діяльності.

Вирішення цих завдань допоможе сформувати теоретико-методичну основу для вирішення актуальних проблем розвитку туризму та гостинності. Сподіваємось, що представлена монографія стане у нагоді для вітчизняних науковців, студентів-магістрів, фахівців-практиків та державних службовців, що опікуються розвитком міжнародного туризму, національних туристичних напрямів, туристичних проектів територій та громад.

РОЗДІЛ 1.

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сазонець І.Л.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ UNWTO ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ COVID-19 У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Першою і найстарішою туристичною організацією світового масштабу став Міжнародний конгрес офіційних асоціацій пропаганди туризму, який у 1927 р. отримав назву Міжнародний конгрес офіційних туристських організацій, а у 1930 р. - Міжнародний союз організацій та пропаганди туризму. У 1947 р. на базі послідовно змінюваних перерахованих туристських структур було засновано Міжнародний союз офіційних туристських організацій - неурядову міжнародну організацію, дійсними членами якої були міністерства та відомства з туризму, генеральні комісаріати та директорати, міністерські служби, а також офіційні національні туристичні організації.

У повоєнний період подорожі стали життєвою потребою значної частини населення, а згодом і нормою споживання. Те, що до туризму долучилися найширші верстви населення, стимулювало масовий попит на подорожі з повним обслуговуванням, організовані агентствами подорожей, кількість яких у світі швидко зростала. Набули значного поширення чартерні рейси і круїзи.

У цей період індустрія відпочинку стрімко розвивалася. У господарський обіг туризму залучалися все нові і нові країни всіх континентів. Це призвело до створення великих асоціацій: в 1947 р. у Парижі було утворено Міжнародний союз офіційних туристських організацій зі штаб-квартирою у м. Женеві (Швейцарія). Великий обсяг завдань, які доводилося вирішувати

союзу, вимагали підвищення рівня цієї організації, тобто надання їй статусу міжурядової структури ООН.

2 січня 1975 р. було засновано Всесвітню туристичну організацію (UNWTO) шляхом перетворення неурядової Міжнародної спілки офіційних туристських організацій у міжурядову організацію, що діє під патронажем ООН. Члени первинної організації мали право стати дійсними членами UNWTO без процедури голосування лише направивши заяви про те, що вони визнають Статут UNWTO. В даний час UNWTO складається з 138 дійсних, асоційованих і понад 350 членів, що приєдналися [1].

27 вересня 1975 р. було прийнято Статут UNWTO. З 1980 р. ця дата відзначається як Всесвітній день туризму. Щорічно Всесвітній день туризму проводиться під певним гаслом. Кожні 4 роки UNWTO скликає сесії Генеральної асамблеї, в проміжку між якими працює виконком Генеральної асамблеї UNWTO. Штаб-квартира UNWTO розташована в Мадриді (Іспанія).

На сьогоднішній день UNWTO є одним із головних представників туризму в ООН і діє як найавторитетніша та найвпливовіша організація у світовому туризмі.

Основною метою UNWTO відповідно до ст. 3 Статуту є «сприяння розвитку туризму для внесення вкладу в економічний розвиток, міжнародне порозуміння, мир, процвітання, загальна повага та дотримання прав людини та основних свобод для всіх людей без розрізнення раси, статі, мови та релігії» [2]. Виходячи зі статутної мети основними завданнями UNWTO є:

- розширення та поглиблення співпраці держав-членів цієї організації у галузі туризму з метою розвитку країн та регіонів;
- вдосконалення якості освіти та професійної підготовки кадрів у сфері туризму;
- планування, розробка та реалізація заходів щодо захисту та раціонального використання навколишнього середовища в контексті світового сталого розвитку;

- підвищення якості туристського обслуговування та забезпечення безпеки туристичних послуг;
- вивчення ринку туристичних послуг, збирання, аналіз та систематизація статистичних даних, прогнозування розвитку туризму;
- забезпечення зв'язків та обміну інформацією між країнами, що беруть участь у туристичному розвитку;
- розробка та розповсюдження туристичної документації;
- розширення та прискорення процесу сприяння туризму (міжнародного та внутрішнього), взаєморозуміння, здоров'ю та процвітання людей у світі;
- вирішення завдання, відповідного до якого, кожна людина повинна мати доступ до освіти та культури під час подорожей;
- покращення умов проживання та перебування у менш розвинених районах світу за допомогою забезпечення необхідної матеріально-технічної бази для міжнародного туризму та розвитку транспортних шляхів;
- встановлення постійного взаємозв'язку між різними об'єднаннями туроператорів;
- координація туристичних інтересів країн-учасниць, включаючи як національні туристичні організації, так і професійні сектори та організації, що представляють інтереси подорожуючих, а також визначення теми пленумів та засідань.

Головне завдання UNWTO - інформативне просування туризму, розширення його значущості та переваг, виявлення небезпек, а також створення сучасної матеріально-технічної бази. Шляхом розробки та запровадження певних принципів у галузі міжнародного туризму організація намагається впорядкувати дії різних держав у галузі туризму. UNWTO діє як найавторитетніша організація у світовому туризмі, виступаючи основним представником туризму в ООН, крім того, UNWTO займається розробкою, створенням та затвердженням міжнародних актів. UNWTO стежить не лише за виконанням нових актів, але також і за реалізацією вже існуючих правил, заохочуючи розширення міжнародних туристичних зв'язків [2].

Одне з головних завдань UNWTO - дослідження, які включають вивчення статистики з міжнародного туризму, винахід нових методів вимірювання, прогнозування, розробку та маркетинг - все це може бути використане національними туристичними організаціями в їх діяльності.

UNWTO регулярно звітує про стан світового туризму, враховує як досягнення, так і перешкоди подальшого розвитку туристичної індустрії.

Всесвітня туристична організація забезпечує технічну підтримку розвитку країн, особливо країн - членів ООН. Вона також сприяє світовому туризму, виключаючи або обмежуючи урядове втручання у міжнародний туризм, так само як і у процес стандартизації вимог до паспортів, віз, реєстрацій у поліції, в'їзних формальностей тощо.

Розвиваючи туризм, стимулюючи економічний розвиток, створюючи робочі місця, заохочуючи заходи щодо захисту довкілля та пам'яток культурної спадщини, а також сприяючи встановленню миру, підвищенню добробуту та повазі громадянських прав, UNWTO виконує свою головну мету.

Найважливішим завданням UNWTO є передача туристичного досвіду країнам, що розвиваються. Як виконавче агентство Програми розвитку ООН, UNWTO використовує накопичений протягом десятиліть досвід туристичної діяльності з метою сталого розвитку народів у всьому світі.

UNWTO забезпечує фінансування, залучає провідних світових експертів, а також реалізує численні проекти розвитку – великі та малі.

UNWTO відіграє центральну та вирішальну роль у пропаганді та розвитку відповідального, сталого та загальнодоступного туризму, покликаною сприяти економічному розвитку, міжнародному взаєморозумінню, миру, добробуту, а також взаємній повазі, безумовному дотриманню прав і свобод громадян. Основні положення UNWTO:

- туризм – форма проведення вільного часу;
- туризм – ефективний засіб сприяння соціально-економічному зростанню країни;

- природне, культурне та людське навколишнє середовище - основна умова розвитку туризму;

- туризм має гуманний характер;

- кожна людина має право на вільні подорожі;

- спрощення формальностей подорожей – основа розвитку туризму;

- безпека та захист туристів, повага їхньої гідності - найважливіші умови розвитку туризму;

- держави повинні вживати заходів щодо боротьби з тероризмом, удосконалювати якість туристських послуг, планувати розвиток туристичної інфраструктури [3].

Робоча програма UNWTO формується та затверджується на дворічний період. Одним із суттєвих елементів при її підготовці та визначенні останніми роками стають розміри бюджетних асигнувань, тобто відбувається формування так званої програми-бюджету організації. У роботі з формування програми-бюджету UNWTO активну участь беруть Технічний комітет із програми та координації (ТКПК) та Бюджетно-фінансовий комітет (БФК). Програма та бюджет організації затверджуються на Генеральній асамблеї.

Наразі UNWTO приділяє велику увагу розробці загальної стратегії та планів розвитку туризму в різних куточках Землі, нормативно-правовій базі туристичної діяльності, політиці, пов'язаної з ефективним використанням туристичної інфраструктури, правом власності на землю та майно в зонах відпочинку, створенню національних парків та заповідників тощо [3].

Передача туристичного досвіду країнам, що розвиваються, є одним з основних завдань UNWTO.

У напрямках роботи та стратегії UNWTO відбувалися суттєві зміни. Вони були пов'язані з розвитком і застосуванням новітньої технології у туристичній сфері, і з кількісним та якісним зростанням обсягів міжнародного туризму. У статуті UNWTO визначальним напрямом діяльності є допомога країнам, що розвиваються, в галузі туризму. Цей принцип під назвою «Технічна

співпраця» зафіксовано у програмі і потребує дуже значних вкладень у вигляді людських ресурсів та фінансових коштів.

Туризм зарекомендував себе як потужний інструмент викорінення бідності. Він став економічною основою для багатьох найменш розвинених країн світу, забезпечивши їм можливість розвитку та створення робочих місць. Спільна програма UNWTO/ UNCTAD під назвою «Стійкий туризм - запорука викорінення злиднів (STEP)» спрямована на вирішення двох взаємопов'язаних завдань: сталого розвитку туризму та викорінення злиднів з метою підвищення їх потенційної взаємозалежності та посилення ролі у сталому розвитку найменш розвинених країн. Програма STEP була схвалена на Всесвітньому саміті зі сталого туризму в Йоганнесбурзі в серпні 2002 р.

Члени UNWTO поділяються на такі три категорії: дійсні члени, асоційовані члени та члени, що приєдналися. Дійсними членами є держави, їх урядові установи; асоційовані території, що не мають зовнішньополітичної самостійності; міжнародні та національні організації, що приєдналися, туристичні асоціації та компанії, а також компанії, пов'язані з туризмом (банківські установи, видавничі компанії, навчальні та дослідницькі інститути, авіаційні та інші транспортні компанії, місцеві та регіональні туристичні ради, туроператори, турагенти, готельні та ресторанны асоціації).

Згідно з дослідженням Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), проведеному навесні 2020 р., пандемія COVID-19 щодня стала скорочувати до мільйона робочих місць у світовому туризмі. У зв'язку з цим, найбільш постраждалою європейською країною стала Німеччина, де схильними до ризику виявилися майже 1,6 млн. робочих місць. На другому місці опинилася Росія, на третьому - Італія та Великобританія. Крім того, сильно постраждала Бразилія, Франція, Японія, Індонезія та Індія. На думку дослідників, найбільша криза відбулася в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, а найменш руйнівну дію від вірусу зазнав лише Близький Схід.

У дослідженні також зазначається, що загальні втрати для галузі через COVID-19 у 2020-2022 рр. становили до 2,1 трлн дол. (виходячи з досвіду

попередніх епідемій, спричинених вірусами свинячого грипу H1N1 та атипової пневмонії SARS) [3].

Всесвітня туристична організація (UNWTO) підготувала свої рекомендації щодо пом'якшення соціально-економічного впливу пандемії на сферу туризму у різних країнах. Документ був розроблений за участю Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), Міжнародної морської організації (IMO), Міжнародної ради аеропортів (ACI), Міжнародної асоціації круїзних ліній (CLIA), Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA) та Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC).

Рекомендації поділені на три взаємопов'язані блоки:

1) управління кризою та пом'якшення її наслідків (збереження робочих місць; підтримка ліквідності підприємств; перегляд податків і зборів, пов'язаних з індустрією туризму; захист прав споживачів; підвищення цифрових навичок працівників туристського бізнесу; включення туризму до загальних стратегій порятунку економіки різних регіонів та держав, створення механізмів антикризового управління);

2) стимулювання прискореного відновлення індустрії туризму (стимулювання інвестицій у туризм; забезпечення підготовки туристів до подорожей, пов'язаних, у тому числі, з наявним рівнем ризику пандемій; створення нових робочих місць; врахування екологічної стійкості туристських регіонів; розуміння ринку та оперативні дії на ринку туристських послуг; підвищення ролі маркетингу; створення спеціального органу управління, що регулює відновлення туризму);

3) підготовка до завтрашнього дня (диверсифікація ринків, продуктів та сервісів, інвестиції в системи дослідження ринку та цифрової трансформації; підвищення ефективності управління туризмом на всіх рівнях; забезпечення готовності до кризових ситуацій; інвестиції в людський капітал; перехід до безвідходної економіки та прийняття цілей стійкого розвитку) [4].

Також Всесвітня туристична організація розробила антикризовий пакет технічної допомоги сектору туризму, що включає три категорії:

- економічне відновлення;
- маркетинг та просування;
- інституційне зміцнення та підвищення стійкості.

Ці антикризові заходи спрямовані на підтримку країн у створенні своїх проектів, де UNWTO надають технічну підтримку у виявленні ринків, які сприятимуть якнайшвидшому відновленню туристичного бізнесу. Також організація готова надати маркетингову підтримку, яка полягає в розробці стратегій і допомоги в рекламній діяльності компаній. Третій компонент спрямований на зміцнення державно-приватного партнерства, де державні та приватні організації зможуть спільними зусиллями вплинути на відновлення як приватного, так і світового туристичного ринку [5].

За всіх негативних наслідків нинішньої кризи важливо відзначити наступний важливий момент: сучасна індустрія туризму знаходиться напередодні великих змін. Ситуація, що склалася в результаті пандемії COVID-19, швидше за все, тільки прискорить трансформацію, що наближається. Так, наприклад, актуальними стануть тренди активнішого впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності, а також економіки вражень. Змінюватимуться інструменти задоволення потреб туристів. При цьому важливо розуміти, що самі потреби у туристів залишаться колишніми (потреби у пересуванні, спілкуванні, нових емоціях та знаннях тощо).

Можливо, туристичний ринок відновиться відносно швидко після пандемії, оскільки людям будуть потрібні позитивні емоції. Хоча, безперечно, точний прогноз дати неможливо, особливо в умовах зміни курсів валют. Крім того, цілком імовірно, що може змінитися підхід до життя в цілому - способи дистанційної комунікації он-лайн стануть звичною справою. Сегмент цифрових проектів у туризмі активізується, що допоможе формуванню відкладеного попиту та спрацює тоді, коли буде знято всі обмеження з туристичних поїздок.

Справді, останніми роками значимість використання електронних інформаційних систем і платформ над ринком туристських послуг лише зростає. Тенденція цифровізації в туризмі передбачає поступову переорієнтацію всіх учасників ринку на сферу он-лайн з відповідною переорієнтацією фінансових потоків та створенням передумов для підвищення прибутковості індустрії туризму [6].

У цей час перспективним напрямом розвитку туризму представляється розробка і просування цифрових товарів як традиційних, так нових туристських напрямів. Так, наприклад, Європейська комісія з туризму (ETC) розмістила інформацію про плановану цифрову кампанію з просування креативних європейських міст у Бельгії, Німеччині та Польщі ще у травні 2020 року.

UNWTO разом із одним із іспанських університетів запустила програму дистанційного навчання у сфері туризму. Аналогічні дистанційні навчальні програми для представників турбізнесу мали місце в Україні.

Отже, як показує світовий досвід, важливою характеристикою міжнародного туризму є відносна стійкість даного сектора в період економічних спадів та геополітичної нестабільності та швидке відновлення після цих та інших видів криз. Особливо ця тенденція є стійкою за умови регулюючого впливу міжнародних організацій, що доводиться у цілому ряді досліджень вітчизняних авторів [7, 8, 9, 10, 11].

Нинішня криза в туризмі, яка стала наслідком пандемії COVID-19, є безпрецедентною з точки зору очікуваних втрат та наслідків. Прогнози щодо подальшого відновлення звучать найрізноманітніші. Найчастіше експерти називають третій квартал 2023 року та пізніші терміни, коли висловлюють свої припущення щодо того, коли почне відновлюватись туристський ринок. Частина експертів припускає, що вихід із кризи розтягнеться на кілька років.

Вбачається, що на момент закінчення пандемії та відкриття кордонів між країнами в індустрії туризму накопичиться величезний відкладений попит. Першим очікувано відновлюватиметься внутрішній туризм. Однак, найімовірніше, купівельна спроможність населення знизиться, тому зросте

попит на бюджетні тури власними країнами. Що стосується в'їзного туризму, то для його відновлення може знадобитися набагато більше часу. У зв'язку з цим учасникам туристичного ринку є сенс сконцентрувати свої зусилля саме в сегменті внутрішніх подорожей, вивчаючи та просуваючи потенційно перспективні напрямки та розробляючи нові пропозиції.

Завдяки цим заходам багато туристичних організацій та підприємців малого та середнього бізнесу, а також ФОП, спираючись на рекомендації та підтримку UNWTO, зможуть вийти з кризи в більш короткі терміни і з меншою шкодою для бізнесу. Крім світової та державної підтримки багато організацій самостійно вживають заходів щодо виходу з кризи. Дані заходи можуть змінюватись від великих накопичень та приватного фінансування, до розвитку соціальних медіа, розробку та покращення сайтів, а також глобального розвитку внутрішнього туризму. Головна мета туристичних компаній у період пандемії COVID-19 – максимально зберегти наявну частку на ринку та пережити часи кризи з меншими втратами та витратами. Відповідно, у період максимальної ізоляції споживача туристичним організаціям необхідно взяти орієнтир на інноваційну стратегію розвитку туристичного підприємства за допомогою Інтернет-технологій.

Просування та розробка цифрових продуктів є одним із найбільш перспективних напрямів у боротьбі з кризою. У зв'язку з тим, що споживачі не мають можливості придбати тури очно, відвідати екскурсії, чи виїхати за кордон, туристичним організаціям необхідне вдосконалення своєї діяльності у вигляді цифрових технологій. Найпоширенішим способом заявити в Інтернеті про об'єкт – це створити власний інтернет-проект, а саме Web-сайт або Web-сторінку.

Далі для успішного просування слід оптимізувати сайт для залучення потенційних клієнтів за допомогою технологій просування. На сайті можуть бути запропоновані віртуальні екскурсії, які забезпечать можливість ознайомитись з культурними та природними пам'ятками, експозиціями музеїв, туристичними маршрутами в онлайн-режимі. Також сайт може включати

сервіси онлайн-побудови туристичного маршруту з можливістю купівлі квитків та бронювання готелів. Крім сайтів, організації можуть розробити для туристів мультимовні мобільні програми, з використанням GPS-навігації або відео-гідом та читанням QR-кодів, які відображатимуть ті чи інші історичні довідки, зображення визначних пам'яток або аудіо-пояснення [12]. Дані програми дозволять туристам максимально поринути в атмосферу екскурсії, навіть якщо вони подорожують поодиночці, не вдаючись до послуг гіда та групових екскурсій у період пандемії. Такими програмами можуть користуватися не лише туристи, а й мешканці міста під час прогулянки.

Методом просування туристичної компанії, на початковому етапі функціонування при послабленні умов пандемії, може стати цифровий маркетинг. У сучасних умовах функціонування міжнародного туристичного ринку, туроператори, перш ніж створити туристичний продукт, змушені з'ясувати потреби майбутніх споживачів. У цьому найефективнішим є використання наступних інструментів:

- SMM (англ. Social Media Marketing – маркетинг у соціальних мережах);
- контекстна реклама – рекламні системи, які націлюють рекламу на споживача туристичних послуг, на основі певних ключових слів на сторінці, яку він переглядає;

- віртуальні помічники, такі як GoogleAssistant, AmazonAlexa та Siri від Apple, які можуть виконувати завдання для окремої людини за допомогою голосового, графічного або текстового введення. Незабаром вплив таких технологій на туристичну галузь буде значним, вони стануть єдиними посередниками між мандрівниками та постачальниками послуг;

- технології доповненої реальності (VR virtualreality) – форма інтерактивного програмного забезпечення, яке занурює користувачів у тривимірне середовище зазвичай за допомогою гарнітури зі спеціальними об'єктивами для імітації реальності, де споживач зможе віртуально подорожувати різними країнами, містами, музеями та пам'ятками.

Список використаних джерел:

1. About UNWTO. URL: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/aboutunwtoweben.pdf> (дата звернення: 22.02.2023).
2. UNWTO Basic Documents/ Statutes// The World Tourism Organization. URL: <http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/130718basicdocumentse nweb.pdf> (дата звернення: 22.02.2023).
3. United Nations system activities// The World Tourism Organization. URL: http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/a19_13_un_system_activiti es_e.pdf (дата звернення: 22.02.2023).
4. UNWTO. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/tourism-COVID-19> (дата звернення: 22.02.2023).
5. UNWTO. World Tourism Organization. URL: <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> (дата звернення: 22.02.2023).
6. МОЗ опублікувало рекомендації щодо організації роботи бізнесу з 11 травня. URL: https://buhgalter911.com/uk/news/news-1050204.html?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=Push:13.05.2020 (дата звернення: 22.02.2023).
7. Мамонтова Н. А., Сазонець І.Л., Тімченко О.О. Економічний стан туристичного бізнесу України в умовах пандемії COVID-19. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2022. № 24(52). С. 48-55
8. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Стратегічні пріоритети Всесвітньої організації охорони здоров'я в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров'я. *Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління*. 2020. № 1. С. 275–284.
9. Сазонець, І.Л., Філоненко А.С. Організаційні засади функціонування готельної індустрії України та вплив на неї пандемії COVID-19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 4. С. 48 – 52.
10. Сазонець І.Л., Ходак О.В. Значення санаторно-курортних підприємств в державній політиці розвитку здоров'язбережувального простору України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму, виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції». м. Дніпро, 20 травня 2020 р.
11. Сазонець О.М. Інформаційно-комп'ютерні технології та інновації у розвитку світової туристичної галузі. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу». Житомир, 3-4 листопада 2022 р. С. 291 – 292.

12. Nationalgeographic.com. (2020). How hard will the coronavirus hit the travel industry? URL: <https://www.nationalgeographic.com/travel/2020/04/how-coronavirus-is-impacting-the-travelindustry/> (дата звернення: 22.02.2023).

Яковлєва-Мельник Н.Г.

*викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

РОЗШИРЕННЯ МАСШТАБІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ UNWTO

«Туризм – вид діяльності, що має дуже важливе значення для життя людини та сучасного суспільства. Туризм є основним засобом міжособистісних і політичних зав’язків, економічних та культурних контактів, необхідність яких обумовлена інтеграційними процесами всіх сфер життя», – зазначено в Гаагській декларації [2].

Туризм – один з найвагоміших секторів світової економіки: більше 10% світового ВВП та усіх робочих місць в 2019 році. На туризм припадало створення одного з чотирьох всіх нових робочих місць у світі.

Одна з найпотужніших галузей зазнала не менш потужного удару від епідемії COVID-19. І лише на початку літа минулого року (в деяких країнах, наприклад, Іспанії, лише восени) більшість країн світу скасували обмеження щодо карантинних заходів.

Відповідний результат не забарився. Кількість міжнародних туристів за першу половину 2022 року зросла на 172% в порівнянні з 2021 роком, і 70% віддали перевагу подорожі до Європи [12].

Специфіка туристичного продукту обумовлює вихід діяльності туристичних компаній за межі державних кордонів. Інтернаціоналізацію виробництва у туризмі, як правило, ініціюють країни, що генерують потужні туристичні потоки. В міжнародному туризмі процес глобалізації найкраще відображається на прикладі сектора розміщення туристів, в якому транснаціональні компанії набувають форми готельних мереж, або ланцюгів.

Глобальні комп'ютерні системи бронювання широкого спектра туристичних послуг та товарів – від авіаційних перельотів, переїздів залізницею і придбання пакет-турів, до оренди автомобілів, попереднього замовлення місця в готелі чи квитків на футбольний матч (концерт) – є прикладом формування глобальних союзів в різних секторах індустрії гостинності та туризму [3].

Безперечно, сфера міжнародного туризму й міжнародної туристичної діяльності, діяльності міжнародних туристичних організацій неодноразово досліджувалася в працях науковців. Зокрема, Бондаренко Н.Г., Горбач К.М., Григорашова О.Д., Дутчак О.І., Заячківська Г.А., Любіцева О.О., Мальська М.П., Мазаракі А.А. Однак, нові виклики й зрушення, що постають перед туристичною галуззю створюють невичерпне джерело для подальших досліджень.

Операції з міжнародного туризму розглядаються як вид діяльності, що реалізується шляхом надання різного виду туристичних послуг і товарів туристичного попиту з метою задоволення (сприяння задоволенню) широкого кола культурних і духовних потреб іноземного туриста.

Технологія міжнародної туристичної діяльності – це сукупність способів виконання операцій в процесі використання матеріально-технічної бази туризму з метою задоволення потреб туриста. Міжнародну туристичну діяльність, як будь-яка підприємницька діяльність, можна представити у вигляді основного циклу (виробництво-реалізація-забезпечення споживання) та допоміжних процесів (рис.1).

Світовий ринок послуг характеризується певними особливостями:

- системність розвитку. Світовий ринок послуг розглядається як цілісна система, з характерними для системи рисами;
- чутливість до різного виду і рівня факторів. Через що відбуваються постійні коливання в попиті та пропозиції послуг на світовому ринку;
- висока швидкість обороту капіталу, що обумовлено більш коротким виробничим циклом в сфері послуг;

– постійне зростання асортименту послуг. Ринок послуг більш динамічніший за ринок товарів.

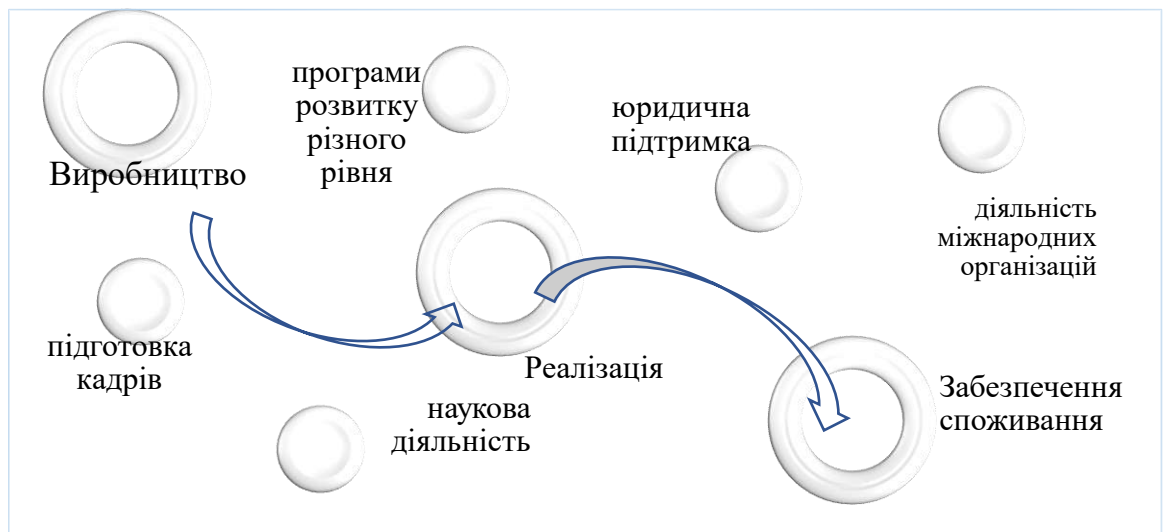

Рис. 1. Елементи організаційно-технологічного процесу міжнародної туристичної діяльності.

[Джерело: складено на основі [12, 6].

Всесвітня торгова організація поділяє міжнародну торгівлю послугами на дванадцять секторів:

- 1) діловий (в тому числі, професійний і комп'ютерний);
- 2) сектор в області зв'язку;
- 3) будівельний і пов'язані з ними інженерні послуги;
- 4) дистриб'юторський, включаючи послуги оптової і роздрібно торгівлі;
- 5) сектор в області освіти;
- 6) сектор послуг, пов'язаних з охороною навколишнього середовища;
- 7) фінансовий (страховий і банківський);
- 8) сектор в області охорони здоров'я і соціального забезпечення;
- 9) сектор туризму і послуг, що пов'язані з подорожами;
- 10) сектор послуг з організації дозвілля, культурних і спортивних заходів;

- 11) сектор транспортних послуг;
- 12) інші послуги, які не ввійшли в перелік (наприклад, побутові послуги).

Кожний сектор, поділяється ще на підсектори. Всього класифікатор послуг нараховує 155 підсекторів. Система Всесвітньої торгової організації координує та врівноважує шанси всіх членів, надаючи право голосу невеликим країнам, обмежуючи, таким чином, можливість економічного диктату більших держав, що було б неминуче при двосторонніх переговорах.

Торговельна система ВТО допомагає безперешкодному здійсненню торгівлі й забезпечує країни конструктивним і справедливим механізмом вирішення спірних питань з торгівлі, тим самим зміцнюючи міжнародну стабільність і співробітництво [5].

Вплив глобалізаційних процесів на сектор послуг, що пов'язаний з туризму та подорожами, постійно зростає, що обумовлено зростанням частини міжнародного туризму в платіжних балансах країн, забезпеченням зайнятості населення. І як наслідок, зростає актуальність діяльності міжнародних туристичних організацій.

Діяльність всесвітніх організацій також обумовлена високим ступенем невизначеності різноманітних факторів, що чинять вплив на розвиток міжнародного туризму. Контроль, забезпечення якості послуг, завчасний вплив на різноманітні процеси, перерозподіл та координація діяльності в туристичній сфері, з метою запобігання впливу негативних факторів розвитку – основні завдання міжнародних туристичних організацій.

Під час останнього виклику міжнародному туризму – карантинних обмежень, що були викликані COVID-19, необхідність діяльності міжнародних організацій постала з новою силою. Всесвітня туристична організація (UNWTO), Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO), Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) в своїй співпраці повинні були забезпечити дотримання протоколів охорони здоров'я та безпеки,

забезпечити розробку нових протоколів та чітко й послідовно повідомляти потенційних мандрівників щодо них [12].

З точки зору міжнародного права, міжнародна туристична діяльність є взаєминами, що ускладнені іноземною складовою, внаслідок чого, регулювання національних відносин у сфері туризму вимагає врахування міжнародної практики. Політико-правове середовище країни має забезпечувати належні умови для ведення туристичного бізнесу та відповідати існуючим міжнародним нормам [4].

Загалом, в світі нараховується більше двох сотень організацій міжнародного рівня різного профілю і статусу, що займаються проблемами розвитку міжнародного туризму, в тому числі приймають активну участь в обговоренні та прийнятті нормативних актів в галузі туризму (рис. 2.).

Рис. 2. Види туристичних організацій.

[Джерело: складено автором на основі [7].]

Міжнародні туристичні організації можна також поділяти на основні групи:

- світові загального характеру;
- регіональні загального характеру;
- регіональні галузевого характеру;
- спеціалізовані;

- особливі.

Міжнародні туристичні організації діють як асоціації, групи асоціацій, спілки, федерації, комітети, бюро, комісії, ради і т.і. Головною світовою туристською організацією загального характеру в системі ООН є Всесвітня туристська організація (UNWTO).

Всесвітня туристична організація (UNWTO) є провідною міжнародною організацією в галузі туризму, що покликана сприяти розвитку туризму як рушійної сили економічного зростання, інклюзивного розвитку та екологічної стійкості, а також вона пропонує лідерство та підтримку сектору в просуванні знань і політики туризму в усьому світі [10].

Своїми пріоритетними напрямками роботи UNWTO визнає [10]:

- відстоювання цінності туризму, як рушійної сили соціально-економічного зростання та розвитку; включення його, як пріоритетний напрям, в національну та міжнародну політику та необхідність створення рівних умов для розвитку та процвітання сектора;

- сприяння розвитку сталого туризму: підтримка політики та практики сталого туризму;

- сприяння проведення політики, що оптимально використовує екологічні ресурси, поважає соціально-культурну самобутність приймаючих громад і забезпечує соціально-економічні вигоди для всіх;

- сприяння розвитку освіти та спроможності: підтримка країн в оцінці та задоволенні їхніх потреб, в освіті та навчанні, а також створення мереж для продукування та обміну знаннями;

- підвищення конкурентоспроможності членів UNWTO шляхом створення та обміну знаннями, розвитку людських ресурсів і просування досконалості в таких сферах як: планування політики, статистика та ринкові тенденції, сталий розвиток туризму, маркетинг і просування, розробка продукту, управління ризиками та кризами;

- зростання ролі туризму в скорочення бідності та розвитку: максимізація внеску туризму в скорочення бідності та досягнення сталого розвитку за рахунок використання туризму, як інструменту розвитку;
- побудови партнерства: взаємодія з приватним сектором, регіональними та місцевими туристичними організаціями, академічними та дослідницькими установами, громадянським суспільством і системою ООН для створення більш сталого, відповідального та конкурентоспроможного сектору туризму [10].

Секретаріат UNWTO складається з відділів, що працюють у напрямках: сталість, освіта, туристичні тенденції та маркетинг, сталий розвиток, статистика та сателітний рахунок туризму (Tourism Satellite Account – TSA), етика та управління ризиками та кризовими ситуаціями.

Департамент технічного співробітництва та Шовкового шляху здійснює проекти розвитку в більш ніж 100 країнах світу, а регіональні департаменти Африки, Америки, Азії та Тихого океану, Європи та Близького Сходу служать сполучною ланкою між UNWTO та її 160 державами-членами (понад 500 членів UNWTO).

Одним з визначальних напрямків роботи UNWTO є полегшення (спрощення) туристичних подорожей, що тісно пов'язане з розвитком туризму та може бути інструментом сприяння зростанню попиту та економічного розвитку, створення робочих місць і міжнародного розуміння. Ця мета є особливо актуальною в момент, коли більшість економік прагнуть стимулювати свій експорт та економічне зростання.

Незважаючи на значні успіхи, досягнуті за останні десятиліття в полегшенні туристичних подорожей у багатьох регіонах світу (спрощення візового режиму, створення робочих місць у країнах G20, спрощення візової політики країн-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії і т.і.), все ще залишаються питання для досягнення прогресу, а саме розгляду можливостей максимального використання інформаційних і комунікаційних технологій для вдосконалення візових процедур.

Завдяки ініціативі UNWTO та WTTC (Всесвітня рада з подорожей і туризму) було проведено дослідження, щодо вплив спрощення візового режиму на туристичний попит та на створення робочих місць. Це дослідження було проведено Програмою управління ризиками та кризами UNWTO у співпраці з Департаментом політики та досліджень WTTC.

Дослідження було представлено на зустрічі міністрів G20 у Меріді, що проходила в Мексиці, його результатом стало видання Декларації, яка закликає до спрощення візового режиму, як засобу стимулювання економічного зростання та створення робочих місць.

Дослідження UNWTO демонструють значні успіхи Африканських країн щодо реалізації політики спрощення візового режиму, свободи подорожей: 93% країн континенту зберегли або покращили свої показники за Індексом відкритості візового режиму Африки (AVOI) за 2022 рік.

Індекс AVOI (складений Африканським банком розвитку (AfDB) у співпраці з Африканським союзом) відстежує візову політику, прийняту африканськими урядами, за трьома основними критеріями:

- чи є в'їзд громадян інших африканських країн безвізовим;
- чи можна отримати візу після прибуття;
- чи потрібно мандрівникам отримувати візи перед поїздкою в інші африканські країни.

Індекс аналізує візові вимоги кожної країни та оцінює країни за шкалою від 0 до 100 (оцінка відкритості візового режиму), де 100 – означає найбільш відкриту, а 0 – найбільш обмежену.

Три країни з результатом індексу – 100 – Бенін, Гамбія та Сейшельські острови пропонують безвізовий в'їзд африканцям усіх інших країн. Гана опинилася на четвертому місці, а Руанда – на п'ятому. Руанда пропонує безвізовий в'їзд громадянам 18 африканських країн, а всім іншим африканцям надає візи після прибуття.

За 2022 рік показник індексу відкритості завдяки реформам значно покращився у Руанди та Бурунді (з 44-го місця на 12). Реформи були

спрямовані на прийняття всіх африканців до країни, або на умовах безвізового режиму, чи візи по прибуттю, що значно покращило й економічний розвиток регіонів.

Сім із 10 країн, що отримали найвищий індекс AVOI, входять до Економічної спільноти західноафриканських держав (ECOWAS), а 15 країн регіону мають середній бал 62,3. У звіті визнається, що взаємність між державами-членами є ключовим фактором відкритості віз [14].

Завдяки прогресу в глобальній політиці, досягнутому в останні роки, країни світу зросли у відкритості і в 2018 році знаходилися на найвищому рівні за всю історію розвитку туризму, нараховуючи загалом 37 індексних пунктів.

На рисунку 3 зображено градацію країн за індексом AVOI.

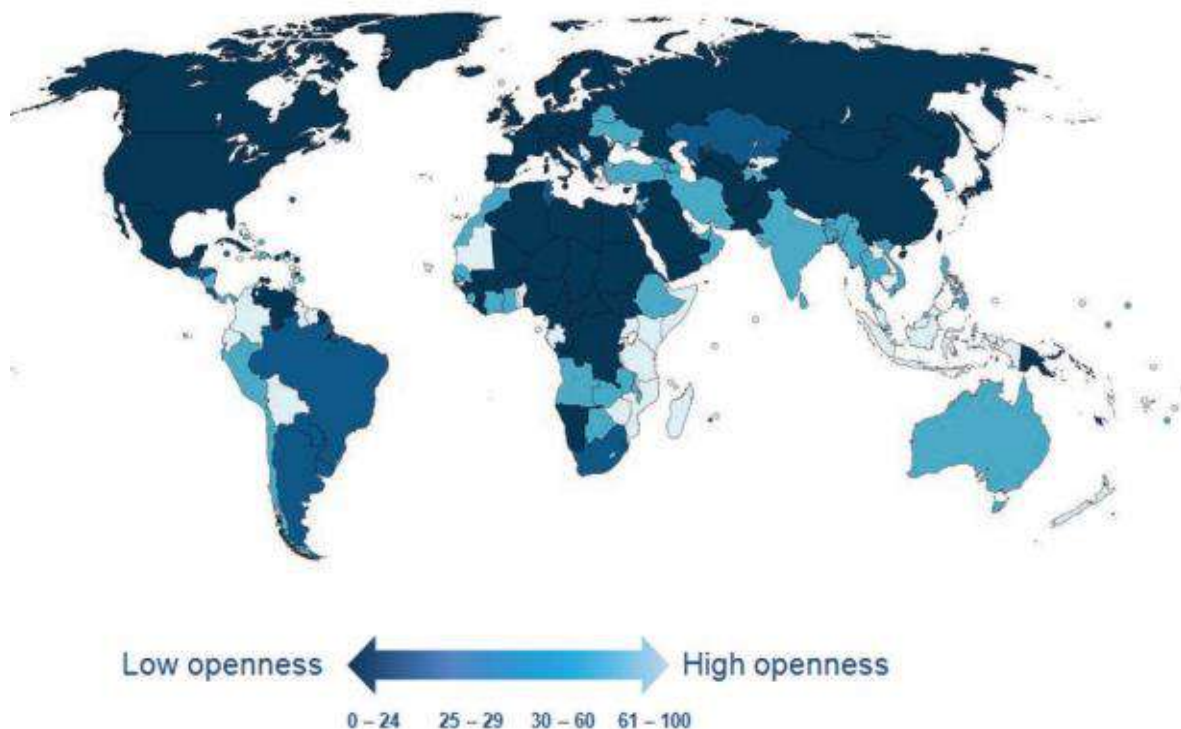

Рис. 3. Градація країн за індексом відкритості візового режиму (AVOI).

Джерело: [14].

Прослідковується тенденція, до найбільшої відкритості в країнах, що розвиваються. Натомість, країни з розвиненою економікою залишилися на тому ж, або нижчому рівні відкритості протягом останнього десятиліття.

Країни з економікою, що розвиваються, є і залишаються рушійною силою загальної глобальної відкритості (рис. 4).

Азіатсько-Тихоокеанський регіон забезпечив собі лідируючу позицію у спрощенні візового режиму, пропонуючи різноманітні варіанти візової політики для мандрівників, що звільняють в середньому 22% населення світу від вимог щодо отримання візи, 21% – отримання візи після прибуття та 17% для отримання електронної візи.

Америка – регіон, що реалізував найбільше спрощення візового режиму, дозволяючи 35% населення світу подорожувати без віз. Карибський басейн був провідним субрегіоном, до якого входили 43% населення світу без віз. Тим не менш, Північна Америка була найменш відкритим субрегіоном у світі.

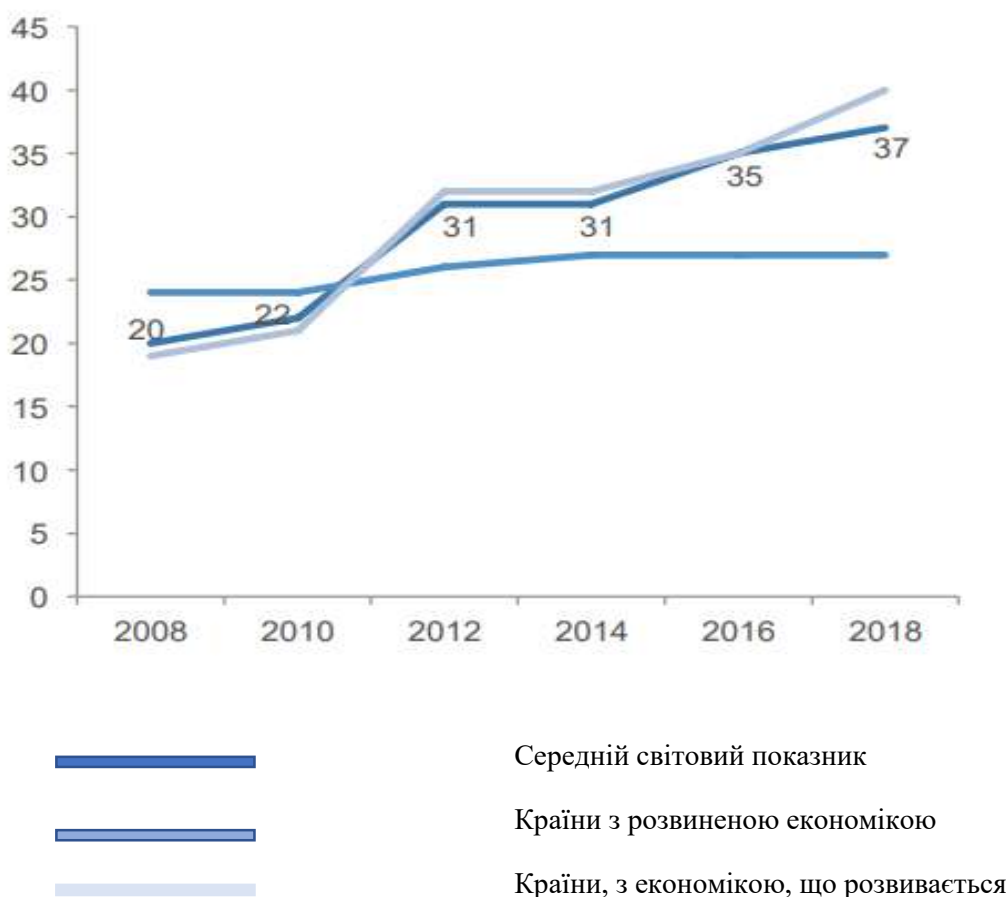

Рис. 4. Індекс відкритості: світові тенденції відкритості візової політики, 2008–2018. Джерело: [14]

Європа демонструє найбільш обмежені напрямки щодо запитів отримання віз. В середньому, найбільша частка населення світу, яка раніше отримувала традиційну візу в'їзд (66%), хоча в регіоні спостерігається зростання популярності електронних віз (7%, проти попередніх 4%). Крім того, віза після прибуття була доступна в середньому лише для 4% населення світу.

На Близькому Сході 60% населення світу повинні були отримати традиційну візу для в'їзду в 2018 році, тоді як лише 6% могли в'їжджати в регіон без візи. Тим не менш, eVisa продовжує набирати популярність: 17% населення світу можуть подати заявку на отримання електронної візи перед поїздкою в регіон.

З огляду на проведені дослідження, в звіті зазначається, що спрощення переміщення людей між країнами створює більш сприятливе бізнес-середовище, залучає інвестиції та стимулює внутрішньо- та міжрегіональну торгівлю. Це також сприяє соціальній згуртованості та покращує якість життя громадян країни.

Не менш вагомим для розвитку туризму є реалізація UNWTO стратегії інновацій, освіти, цифрової трансформації та інвестицій, як інструментів подолання нових виклики та тенденцій в туристичному секторі.

Реалізація інноваційної стратегії UNWTO направлена на сприяння цифровізації туризму, створення екосистеми інновацій та підприємництва, що максимізує потенціал сектора з точки зору основних завдань:

- економічного зростання;
- створення робочих місць;
- сталого розвитку.

Для досягнення цілей UNWTO зосереджує свою діяльність на трьох напрямках.

1. Інновації. Інноваційна мережа UNWTO. Інновації – ключова опора сталого розвитку туризму. Як частина місії Департаменту інновацій, цифрової

трансформації та інвестицій щодо сприяння синергії між ключовими зацікавленими сторонами та сприяння обміну знаннями між учасниками та особами, які здійснюють зміни, з метою сприяння просуванню сталого розвитку ООН.

UNWTO проводить роботу щодо об'єднання провідних інноваційних центрів у всьому світі в одну Мережу, присвячену з'єднанню та розширенню інноваційних і підприємницьких екосистем держав-членів UNWTO шляхом об'єднання провідних зацікавлених сторін у сфері туризму, включаючи уряди, наукові кола, корпорації, стартапи підприємців, інвесторів (венчурний капітал тощо) та допоміжних бізнес-партнерів (інкубатори тощо) з метою стимулювання інновацій та підприємництва. Ця мережа покликана сприяти співпраці, натхненню та нарощуванню спроможності щодо масштабування та виходу на глобальний рівень. Держави-члени братимуть активну участь, реалізації інноваційних проектів.

Конкурси стартапів UNWTO – один з головних проектів інноваційної програми, в рамках якої найкращі проекти, що здатні змінити спосіб подорожей людей і досягнення цілей сталого розвитку в усьому світі.

Підтримка UNWTO перетворюється на наставництво, знайомство з сектором та інвестиції та надає виняткову платформу для чудових ідей, для подальшого розширення шляхом об'єднання всієї глобальної туристичної екосистеми: держав-членів, стартапів, установ, освітніх центрів, корпорацій та інвесторів. Наприклад, в індустрії гостинності було обрано 2 стартапи від UNWTO Innovation, що має право на реалізацію проектів у межах до 500 000 доларів США.

Існує два типи конкурсів:

- загальні, рішення яких широко поширені в туристичному ланцюжку вартості;
  - тематичні, зосереджені на конкретному туристичному продукті
- [13].

UNWTO проводить перший інноваційний форум Tourism Tech Adventures, присвячений туризму та об'єднує всіх учасників з метою стимулювання інновацій, підприємництва та, зокрема, інвестицій у туризм. Tourism Tech Adventures передбачає такі заходи, як тренінги для стартапів, індивідуальні зустрічі між стартапами, корпораціями та інвесторами, конкурси стартапів. Крім того, для міністрів туризму планується проведення семінарів за відповідною тематикою. Ці події можна адаптувати до глобального, регіонального, місцевого та навіть вертикального рівнів, наприклад, спортивного туризму, тощо.

В рамках даного напрямку UNWTO допомагає державам-членам розробити стратегічні та інноваційні туристичні продукти, забезпечуючи розуміння сучасних соціальних тенденцій і потреб клієнтів.

2. Освіта та цифрова трансформація. UNWTO робить акцент на покращенні сталості, доступності, управління та якості напрямків, шляхом використання нових технологій та інновацій. Онлайн-платформа для навчання – туристична онлайн-академія, забезпечує 100% самостійне проходження онлайн-курсів, які, в основному зосереджуються на концепціях, сферах інтересів і фундаментальних принципах, пов'язаних із туристичним сектором, вирішуючи виклики, з якими стикається сфера туризму: такі як глобалізація, цифрова революція, туристичний маркетинг і стійкість, серед іншого. Ці гнучкі курси дозволяють учасникам поєднувати академічні, професійні та інші особисті зобов'язання.

Завдяки цим першим програмам учасники отримують управлінські навички у сфері цифрового маркетингу, фінансів, стратегії, операцій, інновацій та цифрової трансформації [9].

3. Інвестиції. Багатовимірною природою туристичного сектору в поєднанні з динамікою джерел інвестиційного капіталу представляє складну картину для розуміння та вимірювання інвестицій у туризмі. В той же час, зміна поведінки та очікувань споживачів, перевага технологій і нагальна потреба в більшій стійкості, кидають виклик поточним бізнес-моделям і

створюють нові можливості для інвесторів, зацікавлених у туристичному секторі.

Тенденції глобальних прямих іноземних інвестицій у розвиток туризму: третій рік поспіль UNWTO співпрацює з FDI Intelligence від Financial Times для розробки спільної публікації щодо прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у туризм, у якій аналізуються дані відносно тенденцій інвестицій у нові туристичні підприємства. За 2021 рік UNWTO звітує про загальне зростання інвестування на 44%.

Діяльність міжнародних туристичних організацій, зокрема UNWTO, направлена на розвиток туристичної галузі, а відтак, сприяє економічному розвитку регіонів і країн, реалізуючи невід'ємні елементи сталого розвитку туризму:

- оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, які є ключовим елементом розвитку туризму; підтримка важливих екологічних процесів та допомога у збереженні природної спадщини та біорізноманіття;
- повага соціокультурної автентичності приймаючих громад, збереження їх культурної спадщини та традиційних цінностей; сприяння міжкультурному розумінню та толерантності;
- забезпечення життєздатні довгострокових економічних операцій, соціально-економічних переваг для всіх зацікавлених сторін; забезпечення справедливого розподілу, включаючи стабільну роботу та можливості отримання доходу, соціальних послуг для приймаючих громад, а також сприяння зменшенню бідності.

Список використаних джерел:

1. Аністратенко Н., Мальченко А. Роль всесвітньої туристичної організації у відновленні туристичних потоків в постпандемічному світі. Ефективна економіка, 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9891> (дата звернення: 28.12.2022).
2. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по туризму. Міжнародний документ від 14.04.1989. Офіційний Веб-сайт ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_904. (дата звернення: 02.11.2022).

3. Дулин І., Макар О. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток міжнародного туризму. Молодий вчений, 10 (62), 2018. С. 786-791. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3891>. (дата звернення: 12.10.2022).
4. Козловський Є. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 272 с. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/118.pdf. (дата звернення: 12.12.2022).
5. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія / Дехтяр Н. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с.
6. Торяник В., Сардак С., Джинджоян В. Туризмологія: підручник. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2022. 306 с.
7. Шаповал Т. Міжнародно-правове регулювання туризму. Юридичний науковий електронний журнал, 2022. № 7. URL: http://lsej.org.ua/7_2022/118.pdf. (дата звернення: 12.01.2023).
8. Innovation, education and investments. Офіційний сайт UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/innovation-investment-and-digital-transformation>. (дата звернення: 10.01.2023)
9. Tourism Online Academy. URL: <https://www.unwto-tourismacademy.ie.edu/>. (дата звернення: 10.01.2023)
10. UNWTO. Офіційний сайт. URL: <https://www.unwto.org/about-us>. (дата звернення: 10.02.2023)
11. UNWTO I Innovation, Education & Investments 2018-2021. Офіційний сайт UNWTO. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-10/iei-results-2018-2021.pdf?VersionId=8IPcxh3bGqHf.W9908Nc7o_1zmnkECSM. (дата звернення: 15.01.2023).
12. UNWTO. Офіційний сайт. International tourism back to 60% of pre-pandemic levels in january-july 2022. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-back-to-60-of-pre-pandemic-levels-in-january-july-2022>. (дата звернення: 10.01.2023).
13. Unwto tourism startup competitions. Офіційний сайт UNWTO. <https://www.unwto.org/unwto-startup-competition>. (дата звернення: 10.02.2023).
14. Visa Openness Report for Africa. World Tourism Organization (UNWTO). 2019. Офіційний сайт UNWTO. URL: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/2019-07/2019visaopennessreportforafricasm.pdf>. (дата звернення: 10.02.2023).

Джінджоян В. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

АСОЦІАТИВНІ СТРУКТУРИ ТА ЇХ РОЛЬ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

У зв'язку з переорієнтацією економіки на макроекономічному рівні сьогодні відбуваються події пов'язані з перепрофілюванням суспільства. «Вільна» економіка прагне надати людям нові робочі місця, де в цьому є потреба і де це диктує ринок. Тому розвиток сфери сервісу відбувається не спонтанно, а як наслідок розвитку ринку, цілком закономірно. Наша національна економіка не має резерву часу, у зв'язку з високим темпом розвитку суспільства, на відміну, наприклад, від Франції чи Німеччини, де становлення ринкових відносин, відповідно і економіки відбувалося протягом тривалого періоду. Вітчизняна економіка змушена розвиватися прискореними темпами. Підвищення та розширення вимог до сервісу призвело до збільшення цього сектора в економіці та кількості зайнятих у цій сфері загалом. В цих умовах, феномен туризму полягає в тому, що з одного боку, він останніми роками став самостійним сегментом економіки країни, досить стабільним та конкурентоспроможним, а з іншого боку, викликає все більший інтерес у населення, тому що виконує пізнавальні, соціально-культурні, історично-комунікаційні та економічні функції. Для прискореного розвитку туристичної діяльності, як свідчить досвід багатьох країн Європейського Союзу, потрібна чітка координація та консолідація галузі. Цього можна домогтися у тому числі за рахунок асоціативних структур.

Безумовно, західний досвід перестав бути панацеєю для успішного розвитку туристичного підприємництва в Україні. З іншого боку, необхідно враховувати той факт, що певні процеси та етапи розвитку, що пішли для Європи в минуле, в Україні ще доведеться проходити. Незважаючи на певну специфіку, в еволюції попиту та пропозиції на вітчизняному ринку туризму

неминуче повторюватимуться окремі закономірності, що мали місце на західному ринку.

Однією з таких закономірностей є діяльність асоціативних структур. Знання закономірностей та загальних тенденцій розвитку асоціативних структур в туристичній сфері дозволить українським бізнесменам, бути більш обізнаними конкурентами у плануванні стратегії та тактики діяльності.

Актуальність дослідження обумовлена збільшенням ролі асоціативних структур різноманітного спрямування у розвитку туризму та гостинності для країн, які додержуються міжнародного права і прагнуть до єдиного, уніфікованого, цивілізаційного підходу ведення туристичного бізнесу.

Тому, головними завданнями цього дослідження є визначення передумов і мотивів створення асоціативних структур у світовій економіці та визначення їх ролі в системі регулювання туристичної індустрії.

Серед науковців, які досліджували питання асоціативних структур в системі регулювання індустрії туризму та гостинності можна виділити О. Алейнікова, В. Андрійчука, Л. Березіну, В. Бодрова, В. Бондаренко, Н. Бондарчука, Н. Васильєву, М. Газуду, М. Гладія, О. Головачова, Л. Дейнеко, Ж. Дерій, М. Дем'яненко, О.Єрмоленко, У. Іванюк, Д. Крисанова, А. Ключник, М. Крапивко, А. Лисецького, М. Лендел, І. Сазонця, С. Сардака. Однак аспекти впливу асоціативних структур на розвиток туристичної індустрії в Європі та Україні досліджено не повною мірою.

Серед різних типів організацій, які надають туристичні послуги, є такі, відомі як туроператори, які пропонують комплексні послуги або через власні туристичні об'єкти (наприклад, готелі, ресторани та транспортні засоби), або через орендовані приміщення. Інша категорія – турагенції, які виступають посередниками у пропонуванні послуг (наприклад, перевезень) інших туристичних і нетуристичних організацій, тобто пропонування «пакету» окремих послуг. Третя основна категорія організацій – клуби та інші асоціації, членами яких є споживачі туристичних послуг; до цієї групи входять переважно некомерційні громадські організації, які утримуються за рахунок

членських внесків, виділень із державних фондів, приватних пожертв, а іноді й заробітків від власних комерційних підприємств. На відміну від інших видів інституцій в туристичній сфері асоціації не мають державну основу тому їх діяльність несе рекомендаційний характер [11]. Разом з цим у світі з'являється все більше асоціацій в різних сферах соціального та економічного перерозподілу. Не виключення є і туристична індустрія. Ситуація відносно функцій та ролі міжнародних та національних інституцій в сфері туризму зрозуміла. Разом, з цим асоціації на сьогодні є явищем досить не дослідженим. Тому метою, даного є визначення передумов і мотивів створення асоціативних структур у світовій економіці на основі систематизації задекларованих цілей діяльності даних організацій.

Однією з головних організацій разом в сфері туризму, що не асоціацією разом з цим її рішення не носять декларативний характер, тому на нашу її треба розглянути є Всесвітня туристична організація (UNWTO). Бачення керівництва UNWTO визнає найнагальніші виклики, з якими стикається туризм, і визначає здатність сектора їх подолати та стимулювати ширші позитивні зміни, включаючи можливості, які відкриває відповідальний туризм для просування 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР). Члени UNWTO схвалили бачення управління Генеральним секретарем, яке спрямоване на позиціонування туризму як пріоритету політики, лідерство у створенні знань, підвищення спроможності Організації шляхом побудови нових та міцніших партнерських відносин, а також підвищення цінності для існуючих членів, а також розширення членства. Щоб реалізувати бачення управління, робота UNWTO базується на п'яти окремих стовпах: зробити туризм розумнішим, відзначаючи інновації та керуючи цифровою трансформацією сектора; підвищення конкурентоспроможності туризму на всіх рівнях шляхом сприяння інвестиціям та сприянню підприємництву; створення більшої кількості та кращих робочих місць та забезпечення відповідної підготовки; підвищення стійкості та сприяння безпечним і безперешкодним подорожам; і

використання унікального потенціалу туризму для захисту культурної та природної спадщини та підтримки громад як економічно, так і соціально [1].

Наступною організацією, що за своєю сутністю класифікується як асоціація в сфері туризму є Європейська туристична асоціація (ЕТОА). ЕТОА – це членська спільнота з понад 1100 організацій, від глобальних брендів до незалежних малих підприємств, галузевих партнерів і технічних спеціалістів. За підтримки членів і партнерів-постачальників організація працює від імені туроператорів, оптових продавців, компаній з управління та агентів, щоб створити стабільне бізнес-середовище, в якому європейський туризм може процвітати та розвиватися. Асоціація розробляє та проводить онлайн-заходи для учасників і партнерів, керуючись нашою власною системою призначення зустрічей. Асоціація також від імені членів та бере участь у державно-приватних проектах на рівні ЄС, національному та місцевому, використовуючи широку мережу між ринками походження та призначення. В період COVID-19 коли вплив на галузь був серйозним, щоб підтримати відновлення, асоціація співпрацювала з урядом, ініціювало розумні дебати та надавало членам доступ до інформації, ресурсів та провідних можливостей для спілкування на ринку.

Наступною організацією, що за своєю сутністю класифікується як асоціація в сфері туризму є SATSA (Southern Africa Tourism Services Association) зареєстрована як неприбуткова компанія. SATSA надає підтримку членам, яким потрібні ключові послуги та переваги на місцевому та регіональному рівнях, а також на міжнародних виставках. Організація також лобіює проблеми, пов'язані з індустрією в'їзного туризму. Метою асоціації є надавати міжнародним покупцям поради та інформацію про якісних туристичних партнерів у індустрії в'їзного туризму Південної Африки [2].

Наступною організацією, що за своєю сутністю класифікується як асоціація в сфері туризму є ПАТА (Pacific Asia Travel Association). Тихоокеанська азіатська туристична асоціація (ПАТА) є неприбутковою асоціацією на основі членства, яка виступає каталізатором відповідального

розвитку подорожей і туризму в Азіатсько-Тихоокеанський регіон, з нього та всередині нього. Об'єднуючи членів приватного та державного секторів, PATA сприяє значущим партнерствам для підвищення цінності, якості та сталого зростання подорожей і туризму до, з та всередині Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Асоціація забезпечує узгоджену адвокацію, глибокі дослідження та інноваційні заходи для своїх більш ніж 650 організацій-членів, включаючи 82 урядові, державні та міські туристичні органи, 14 міжнародних авіакомпаній та аеропортів, 71 організацію гостинності та 75 навчальних закладів, а також тисячі молоді (УТР) у всьому світі. Мережа PATA також охоплює низову активність відділень PATA та студентських відділень, які організують численні навчальні програми туристичної галузі та заходи з розвитку бізнесу по всьому світу. Тисячі професіоналів у сфері туризму входять до 32 місцевих відділень PATA по всьому світу, а сотні студентів є членами 28 студентських відділень PATA по всьому світу. Головний офіс PATA знаходиться в Бангкоку з 1998 року. Асоціація також має офіційні офіси або представництва в Пекіні та Лондоні. Позиція Асоціації полягає в тому, щоб забезпечити рівні можливості для всіх мандрівників без дискримінації чи переслідувань за ознакою раси, кольору шкіри, релігії, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності чи виразу, віку, інвалідності, сімейного стану, громадянства, генетичної інформації чи будь-якого іншого іншої ознаки, що охороняються відповідними законами, законодавством та нормативними актами [3].

Наступною організацією, що за своєю сутністю класифікується як асоціація в сфері туризму є Асоціація туроператорів Сполучених Штатів (USTOA) – це професійна добровільна торгова асоціація, створена з основною метою сприяння доброчесності в індустрії туроператорів. USTOA була заснована в 1972 році невеликою групою каліфорнійських туроператорів, стурбованих банкрутствами туроператорів. Ці члени-засновники визнали необхідність єдиного голосу для захисту мандрівників, а також для представлення інтересів туроператорів. У 1975 році USTOA стала

національною організацією зі штаб-квартирою в Нью-Йорку. Асоціація має на меті наступні цілі: навчати туристичну індустрію, державні установи та громадськість щодо турів, путівок та туроператорів; захист споживачів та туристичних консультантів від фінансових втрат у разі банкрутства, неплатоспроможності або припинення діяльності Активного члена USTOA; виховувати високий рівень професіоналізму в індустрії туроператорів [4].

Наступною організацією, що за своєю сутністю класифікується як асоціація в сфері туризму є GSTC Global Sustainable Tourism Council. Асоціація встановлює та керує глобальними стандартами стійких подорожей і туризму, відомими як Критерії GSTC. Є два набори: критерії призначення для тих, хто розробляє державну політику та менеджерів дестинації, галузеві критерії для готелів і туроператорів. Вони є результатом всесвітніх зусиль щодо розвитку спільної мови щодо сталого розвитку в туризмі. Вони поділяються на чотири стовпи: (A) стале управління; (B) соціально-економічні наслідки; (C) Культурний вплив; та (D) Вплив на навколишнє середовище. Оскільки кожен туристичний напрямок має свою культуру, навколишнє середовище, звичаї та закони, Критерії розроблені для адаптації до місцевих умов та доповнені додатковими критеріями для конкретного місця та діяльності [5].

Критерії GSTC формують основну акредитацію для органів сертифікації, які сертифікують готелі/житло, туроператорів/транспортних провайдерів і напрямки як такі, що мають стійку політику та практику. GSTC не сертифікує безпосередньо будь-які продукти чи послуги, але надає програму акредитації через свого партнера ASI/Assurance Services International для акредитації органів сертифікації. GSTC є незалежною та нейтральною організацією, юридично зареєстрованою в США як неприбуткова організація, яка представляє різноманітні та глобальні ініціативи, включаючи національні та провінційні уряди, провідні туристичні компанії, готелі, туроператори. Ця асоціація віртуальна організація без головного офісу, з персоналом і волонтерами, які працюють з усіх шести населених континентів. Фінансова підтримка від пожертвувань, спонсорства та членських внесків дозволяє

надавати послуги за низькими витратами, а також створювати, переглядати та робити доступними Критерії GSTC [5].

Отже, в процесі систематизації задекларованих цілей та функцій аналізованих асоціацій нами було виявлено, що аналізовані асоціації були створенні як відповідь на певні виклики в світовій економіці. Цю інформацію вдалося виявити на офіційних сайтах самих асоціацій. На офіційних сайтах всіх аналізованих організацій, містилася інформація щодо причин створення та стратегій розвитку. На цій основі було дуже просто систематизувати, основні передумови створення асоціативних структур у світовій економіці, що представлено на рис. 1.

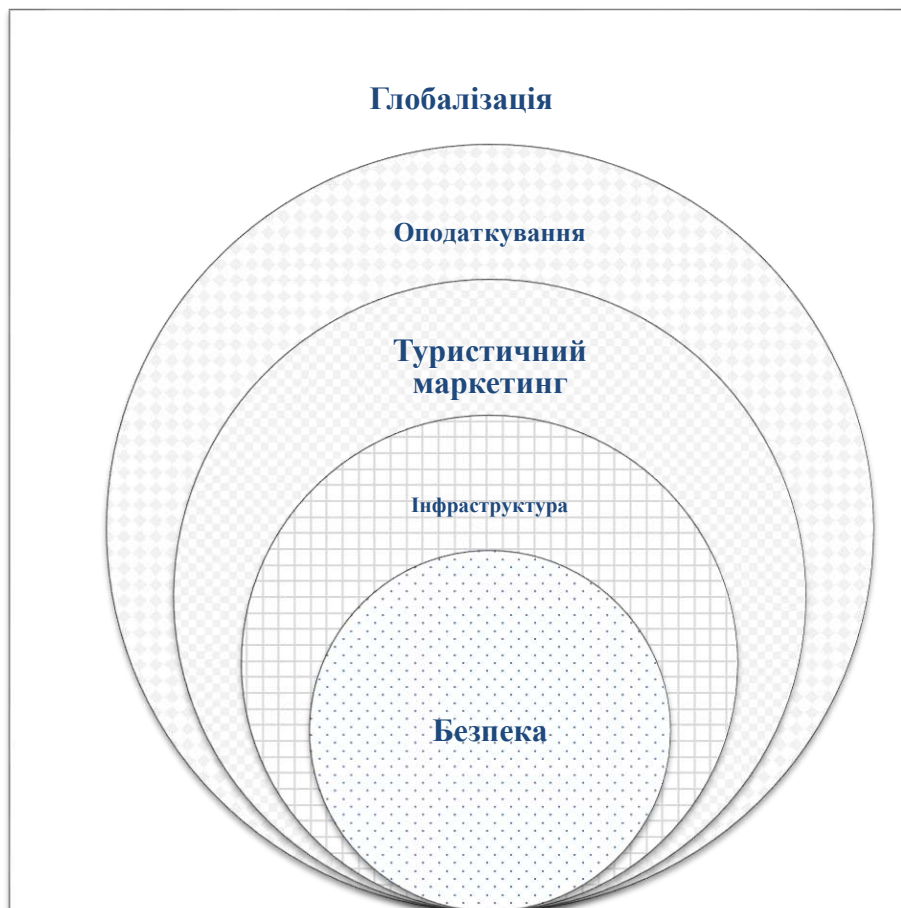

Рис. 1. Передумови створення асоціативних структур у світовій економіці
[Джерело : 7; 8]

По-перше, це глобалізація, що веде створення єдиних стандартів і протоколів. Однак унікальна точка продажу туристичних компаній або

організацій з маркетингу місця призначення полягає в наданні рідкісного та унікального досвіду. Таким чином, туристична індустрія працює над пропозицією продуктів, які дозволяють середньому туристу або мандрівникові відчувати те, чого вони ніколи раніше не відчували. Новизна є вкрай необхідним елементом у сучасній подорожі. Але в той же час важлива і локалізація. Туристичні ради та туристичні компанії повинні знати, як зв'язатися з іноземним мандрівником. Вони повинні використовувати послуги перекладу для створення багатомовних веб-сайтів, важливої туристичної інформації та основних знаків, які можуть належним чином направляти туристів. Туристи повинні відчувати себе затишно та затишно, поки вони знаходяться далеко від дому. В таких умовах асоціації допомагають виконати вище зазначене [9].

По-друге, це оподаткування. Туризм є однією з найбільш оподатковуваних галузей. Простий погляд на податки, сплачені на авіаквитки та номери в готелях, дає уявлення про те, як оподаткування може сильно вплинути на туризм. Тому туристичній індустрії необхідно пропонувати пропозиції за конкурентними цінами, щоб збалансувати рівняння. Асоціації також допомагають в даній проблематиці.

По-третє, це туристичний маркетинг. Туристичний маркетинг іноді може вважатися мандрівниками або туристами неадекватним, хибним або перебільшеним. Щоб змінити це сприйняття, маркетингові організації в тому числі асоціації повинні працювати над розробкою інноваційних маркетингових рішень, щоб залучити новий урожай мандрівників, які стають все більш розбірливими та інформованими. Крім того, технологічні збої та вплив соціальних мереж також означають, що це час як можливостей, так і ризиків. Тому асоціації повинні використовувати технології та креативність, щоб знайти свій шлях до планів подорожей туристів. З іншого боку, вони також повинні звертати увагу на локалізований контент [10].

По-четверте, інфраструктура. Туристична інфраструктура в багатьох місцях застаріла та нерозвинена. Уряди, туристичні ради та організації з

маркетингу дестинації повинні передбачливо працювати над покращенням поточної інфраструктури. У цій сфері також необхідно вирішувати майбутні виклики. Рішення можуть включати швидше пересування в аеропортах, швидші процеси оплати в готелях, кращий громадський транспорт і рішення для перекладу в аеропортах, вокзалах або портах.

По-п'яте, безпека. Гравці галузі повинні працювати над створенням кращої інфраструктури безпеки для туристів і мандрівників. Цього можна досягти, тільки за допомогою асоціацій які співпрацюють з місцевими правоохоронними органами, міськими радами та органами місцевого самоврядування. Уряди повинні працювати над пошуком більшої кількості робочої сили та економічних ресурсів, щоб підвищити безпеку та пильність, не пригнічуючи досвід подорожей всередині країни.

На сьогодні в туристичному бізнесі уявлення про безцінну, раціональну модель ієрархічного державного управління з домінуванням правил майже зникли. Натомість державним управлінням тепер визнається система складних відносин і численних точок прийняття рішень, на які впливає політика. Проте поняття суспільних інтересів залишаються важливим завданням, до якого має прагнути державний сектор, поряд із політиками. На сьогодні в сфері туризму надання формальних повноважень та ресурсів державним установам, посадовим особам регулюється складною системою установ, законів, нормативних актів, конвенцій. Сфера діяльності таких державних агенцій в сфері туризму розширилася разом із розширенням урядових завдань, появою нових питань, які уряд має вирішувати, розподілом дискреційних повноважень адміністративним установам та більш широким використанням професійного та спеціалізованого персоналу. Туризм є однією з таких сфер, у якій зростає сфера залучення державного сектору. Державна політика є центром діяльності уряду. Розробка державної політики, в тому числі й туристичної політики, є насамперед політичною діяльністю. На державну політику впливають економічні, соціальні та культурні особливості суспільства, а також формальні структури уряду та інші особливості політичної системи. Тим не менш, хоча є

відмінності в туристичній політиці між юрисдикціями, можна розпізнати деякі загальні тенденції та схожість. Міжнародну туристичну політику серед розвинених країн можна розділити на чотири окремі фази:

- демонтаж і впорядкування поліцейських, митних, валютних та медичних правил після Другої світової війни (1945-1955 рр.);
- більше залучення уряду до туристичного маркетингу з метою збільшення туризму та потенціал заробітку (1955-1970 рр.);
- участь уряду в забезпеченні туристичної інфраструктури та у використанні туризму як інструменту регіонального розвитку (1970-1985 рр.);
- з 1985 – дотепер постійне використання туризму як інструменту регіонального розвитку, посилення уваги на екологічні проблеми, скорочення прямої участі держави в постачаннях туризму, інфраструктури, більший акцент на розвитку державно-приватного партнерства та галузеве саморегулювання; кінець 1990-х років – на додаток до характеристик за період з 1985 р. по теперішній час, зараз існує новий етап міжнародної туристичної політики відзначається міжнародним регулюванням і угодами щодо таких питань, як навколишнє середовище, торгівля товарами та послугами, інвестиції та рух людей [14; 16].

На сьогодні особливого значення набуло збільшення безпосередня участь уряду в регіональному розвитку, екологічному регулюванні та маркетингу туризму, хоча останнім часом пряма участь уряду в забезпеченні туристичної інфраструктури зменшилася і більший наголос на розвитку державно-приватного партнерства та галузевого саморегулювання.

Для визначення ролі асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії перш за все узагальнемо компетенції саме громадських організацій та проведемо порівняльну характеристику. Громадські туристичні організації становлять важливу частину індустрії туризму. Громадські організації забезпечують багато основних основ, які дозволяють функціонувати туристичній індустрії. Громадська туристична організація це насамперед організація, що належить або фінансується урядом. Громадські

організації можуть бути місцевими організаціями, тобто невеликими локальними ініціативами, розташованими в певних місцевостях. Громадські організації також можуть бути національними організаціями, тобто вони діють на рівні країни. Громадські туристичні організації, ймовірно, матимуть оплачуваний персонал, а також волонтерів, яким не оплачують [18].

Важливо також відмітити цілі громадських туристичних організацій. Основною метою громадських туристичних організацій є надання послуг населенню. Громадські організації виділяються державою. Обсяг фінансування, що виділяється на конкретну територію, залежить від низки факторів, зокрема від оцінки потреб та державного бюджету. Щороку уряд вирішуватиме, куди і як спрямувати гроші, які збираються переважно за рахунок податків. Громадські організації повинні забезпечити підтримання найкращого рівня обслуговування. Однак громадські організації часто мають обмежені кошти в порівнянні з приватними організаціями. Тому рівень обслуговування часто нижчий у державних організацій, що можна прямо порівняти з приватними організаціями (тобто вони є одним і тим же типом бізнесу, який працює подібним чином) [18].

На відміну від приватних асоціативних структур, державні туристичні організації не орієнтуються на прибуток. Хоча багатьом організаціям потрібно заробляти гроші, щоб вижити, їх основним завданням є не прибуток, а рівень обслуговування. Це означає, що ціни для споживачів можуть бути нижчими або взагалі відсутні.

Визначаючи роль асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії наведемо приклади громадських туристичних організацій для подальшого порівняльного аналізу. Громадські організації є одними з найважливіших видів туристичних організацій. Вони часто є основою решти галузі, без якої вона не могла б працювати. Нижче наведено кілька прикладів громадських туристичних організацій [19].

По-перше, це туристичні інформаційні центри. Туристичний інформаційний центр (ТІЦ) – це організація, яка надає інформацію туристам.

Туристичні інформаційні центри часто розміщуються в туристичних районах, таких як міста та прибережні місця. Вони також зазвичай зустрічаються в аеропортах або великих транспортних вузлах. Туристичні інформаційні центри часто надають безкоштовну інформацію, таку як карти, програми, брошури та листівки про туризм у цьому районі.

По-друге, це туристичні ради. Туристична рада – це організація, обов'язком якої є надання інформації та популяризація певного туристичного району. Туристичні ради можуть бути регіональними та національними. Їх робота полягає в тому, щоб заохочувати туризм у регіоні, в якому вони базуються. До туристичних рад, про які ви, можливо, чули у Великобританії, належать Visit Britain (Національна туристична рада), Visit Cornwall та Visit Oxford (Регіональні туристичні ради).

По-третє, це місця масового відвідування. Є деякі відомі в усьому світі чудові центри для відвідувачів, які належать державі. Наприклад, у Великобританії є багато музеїв і виставкових театральних громадських організацій. Уряд субсидує витрати на вхід до деяких громадських туристичних об'єктів. Зберігаючи туристичні визначні пам'ятки як громадську організацію, це забезпечує захист та збереження території та самої пам'ятки. Це також забезпечує стаке управління туризмом, оцінюючи рівень потенціалу та кількість відвідувачів. Громадські туристичні пам'ятки, про які ми усі чули, включають Музей природознавства в Лондоні, Ейфелеву вежу в Парижі та Велику Китайську стіну. По-третє, це місцеві транспортні організації. Багато постачальників транспортних послуг є державними. Автобуси, потяги та аеропорти часто є громадськими організаціями. Хоча, як я вже зазначалося, іноді їх приватизують. Зберігаючи громадський транспорт у державній власності, це, як правило, дозволяє ціни залишатися нижчими, хоча послуги можуть бути нижчими, ніж приватні транспортні компанії, які можуть вирішити інвестувати гроші в свої продукти та послуги в очікуванні більших фінансових результатів.

По-четверте, це регулюючі органи. Регулюючий орган – це організація, метою якої є регулювання. Ці організації здійснюватимуть моніторинг та оцінку, встановлюючи вимоги та правила за потреби. Регуляторні органи встановлюють стандарти та забезпечують їх дотримання. Регулюючими органами наприклад в Великобританії є Банк Англії та Комітет з фінансової політики.

По-п'яте, це державні органи. Державний орган – це група людей, на які покладено відповідальність за здійснення державного управління. Ці люди відповідають за прийняття рішень і погодження закону. Державні органи, як правило, поділяються на сектори економіки. Приклади включають Департамент сільського господарства та Департамент освіти. Загалом систематизація ролей асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії представлено на рис. 2.

Рис. 2. Роль асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії [Джерело: 20; 21]

Отже, узагальнивши громадських інституцій повернемося до саме недержавних асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії. Першою з них є добровільні туристичні та туристичні організації. Волонтерський сектор відіграє важливу роль у нашому суспільстві. Існує багато різних типів добровільних організацій, деякі з яких можна визначити як туристичні організації. Добровільна туристична організація насамперед це компанія, яка не має прибутку. Будь-який отриманий прибуток спрямовується назад у бізнес, а не в руки керівників чи акціонерів, як це було б у випадку з приватною туристичною організацією. Добровільні туристичні та туристичні організації часто фінансуються за рахунок благодійних пожертв або державних грантів. Іноді вони діють як частина спадщини. Деякі добровільні організації стягують вступні внески, щоб допомогти з обслуговуванням та поточними витратами бізнесу. Добровільні туристичні та туристичні організації часто покладаються на безоплатних волонтерів. Також зазвичай буде оплачуваний персонал, хоча зарплати в благодійному секторі зазвичай досить низькі [10].

Розберемо завдання недержавних асоціативних організацій в сфері туризму. Як правило, метою добровільної організації подорожей і туризму є збереження або захист окремих сфер суспільства або природного середовища. Це може включати охорону та збереження навколишнього середовища, наприклад, програму розведення черепах у Коста-Ріці або волонтерський туристичний проект, що діє в тропічних лісах Амазонки. Добровільні туристичні та туристичні організації можуть зосередитися на консервації будівель, особливо якщо вони мають історичну або культурну цінність. Вони також можуть співпрацювати з зацікавленими сторонами в галузі туризму над ландшафтним дизайном та особливостями, часто для того, щоб гарантувати, що будь-яка нова забудова відповідає поточному ландшафту або не впливає на нього негативно.

Багато добровільних туристичних організацій працюватимуть, щоб лобіювати чи проводити агітацію з окремих питань. Це, ймовірно, включатиме

збереження культури, охорону навколишнього середовища та економічне поширення. Якщо є запропонований розвиток, який не схвалює, волонтерська організація часто проводить кампанію проти нього. Багато добровільних туристичних організацій будуть зосереджені на концепціях збереження та сталого розвитку [12].

Наведемо приклади, добровільних туристичних організацій. У всьому світі існує багато добровільних туристичних організацій. Деякі приклади включають таке.

По-перше, місця туристичного престижу для відвідувачів. Деякі визначні пам'ятки для відвідувачів є некомерційними, добровільними туристичними та туристичними організаціями. Іноді це природні пам'ятки, а іноді – рукотворні. Приклади включають багато організацій національного фонду та проекти, що ґрунтуються на охороні природи, наприклад програми порятунку слонів у Таїланді або дослідницькі програми з біології моря у Великому Бар'єрному рифі, Австралія.

По-друге, це сфера транспорту. Частина транспорту працює на громадських засадах. Це часто асоціюється з іншими благодійними проектами або як стимул для заохочення відвідувачів відвідати певний район.

По-третє, це благодійні організації. Існує ряд благодійних організацій, які пов'язані з індустрією подорожей та туризму. Такі організації, як World Wildlife Fund і International Animal Welfare Charity, безпосередньо пов'язані з низкою туристичних проектів та ініціатив.

По-четверте, це «групи тиску» – це організації, які борються за зміни. Існує ряд груп тиску, які не засновані на туризмі, але пов'язані з управлінням туризмом, наприклад, Animal Aid і Friends of the Earth. Існують також групи тиску, які зосереджені виключно на туризмі, як-от Федерація авіаційного середовища або Туристичний концерн (примітка: Туристичний концерн нещодавно припинив свою діяльність) [17].

Останнім етапом авторського узагальнення є саме приватних асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії.

Більшість індустрії подорожей і туризму складається з приватних асоціацій. Сюди входять багато відомих компаній, з якими більшість із нас знайомі. Значення бізнес-асоціації відноситься до організацій-членів, які займаються просуванням ділових інтересів своїх членів і підтримують їх.

Співробітники, які працюють у приватній туристичній асоціації, зазвичай отримують заробітну плату. Приватні туристичні асоціації мають кілька цілей. Перш за все, більшість приватних організацій прагне отримати прибуток. Їх основний мотив – заробляти гроші. Багато приватних туристичних асоціацій прагнуть збільшити свою частку ринку для учасників асоціації. Приватні компанії часто прагнуть розвивати свій бізнес і збільшувати свій оборот щороку. Іншими словами, з кожним роком вони хочуть заробляти все більше і більше грошей. Збільшення доходу може бути важким і складним [13]. Тому асоціації допомагають відстоювати їх інтереси на міжнародному рівні. Слід відзначити, що імідж є важливою складовою успішного туристичного бізнесу. Приватні організації часто намагаються створити гарний імідж та/або покращити свій імідж. Вони можуть зробити це, беручи участь у соціальних проектах, демонструючи прихильність до збереження довкілля або за допомогою благодійних акцій. В цьому випадку асоціації також допомагають зробити це краще. Як бачите, існує багато різних типів туристичних організацій. Вони варіюються від великих до малих і від прибуткових до неприбуткових. Існує три основні типи туристичних організацій: приватні, державні та добровільні. Таким чином, в вузькому розумінні головною метою і стратегічною ціллю асоціативних структур в туристичній індустрії є саме покращення бізнес середовища та лобіювання інтересів підприємств членів асоціації.

Узагальнюючи передумови і мотиви створення асоціативних структур у світовій економіці нами було виявлено, що аналізовані асоціації були створенні як відповідь на певні виклики в світовій економіці. Цю інформацію вдалося виявити на офіційних сайтах самих асоціацій. На офіційних сайтах всіх аналізованих організацій, містилася інформація щодо причин створення

та стратегій розвитку. А саме по-перше, це глобалізація, що веде створення єдиних стандартів і протоколів. Однак унікальна точка продажу туристичних компаній або організацій з маркетингу місця призначення полягає в наданні рідкісного та унікального досвіду. Таким чином, туристична індустрія працює над пропозицією продуктів, які дозволяють середньому туристу або мандрівникові відчувати те, чого вони ніколи раніше не відчували. Новизна є вкрай необхідним елементом у сучасній подорожі. Але в той же час важлива і локалізація. Туристичні ради та туристичні компанії повинні знати, як зв'язатися з іноземним мандрівником. Вони повинні використовувати послуги перекладу для створення багатомовних веб-сайтів, важливої туристичної інформації та основних знаків, які можуть належним чином направляти туристів. Туристи повинні відчувати себе затишно та затишно, поки вони знаходяться далеко від дому. В таких умовах асоціації допомагають виконати вище зазначене. По-друге, це оподаткування. Туризм є однією з найбільш оподатковуваних галузей. Простий погляд на податки, сплачені на авіаквитки та номери в готелях, дає уявлення про те, як оподаткування може сильно вплинути на туризм. Тому туристичній індустрії необхідно пропонувати пропозиції за конкурентними цінами, щоб збалансувати рівняння. Асоціації також допомагають в даній проблематиці.

Аналізуючи роль асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії виявлено, що як правило, метою добровільної організації подорожей і туризму є збереження або захист окремих сфер суспільства або природного середовища. Це може включати охорону та збереження навколишнього середовища, наприклад, програму розведення черепах у Коста-Ріці або волонтерський туристичний проект, що діє в тропічних лісах Амазонки. Добровільні туристичні та громадські організації можуть зосередитися на консервації будівель, особливо якщо вони мають історичну або культурну цінність. Вони також можуть співпрацювати з зацікавленими сторонами в галузі туризму над ландшафтним дизайном та особливостями, часто для того, щоб гарантувати, що будь-яка нова забудова

відповідає поточному ландшафту або не впливає на нього негативно. Багато добровільних туристичних організацій працюватимуть, щоб лобіювати чи проводити агітацію з окремих питань. Це, ймовірно, включатиме збереження культури, охорону навколишнього середовища та економічний розвиток. Якщо є економічний розвиток у напрямі, який не схвалюється суспільством, громадські та волонтерські організації часто проводять кампанію проти нього. Багато добровільних туристичних організацій будуть зосереджені на концепціях природозбереження та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Адамова О.С. Поняття та джерела туристського права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 53. С. 56-61.
2. Адамова О.С. Сутність туристичних відносин у міжнародному правовому полі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. Вип. 53. С. 35-40.
3. Алексеєнко Л.М., Божук Т. І., Брич В. Я. [та ін.] Організація туризму: підручник. За заг. ред. В. Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 448 с.
4. Ангелко, І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. *Український соціум*. 2020. №2. С. 71-79.
5. Андрєєва Н.М., Полянничко О.В. Екологічні кластери в рекреаційно-туристичній сфері як модель регіонального розвитку підприємництва. *Економічний форум*. 2017. № 3. С. 82-87.
6. Антонюк Д.А., Єнгоян Н.Х. Бізнес-асоціації в системі інфраструктурного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 4(1). С. 64-71.
7. Богуславський О.В. Бізнес-асоціації в Україні: сутність, проблеми й етапи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2017. Вип. 3. С. 6-10.
8. Булана О.О. Реформування державної допомоги бізнесу в контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Фінанси України*. 2016. № 2. С. 49-63.
9. Герман, І.В., Криворучко Т.С. Застосування інноваційних технологій в створенні туристичного продукту. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання*. Черкаси: ЧДТУ, 2020. С. 226-228.
10. Джинджоян В.В., Козак Д.О. Міжнародні асоціації туристичної спрямованості. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*

«Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції» (Дніпро, 27 травня 2022). 2022. С. 60-63.

11. Джинджоян В.В. Реалізація туристичних програм у сфері освіти, медицини, природоохорони. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 50-53.

12. Джинджоян В.В., Саленко А.С., Сазонець І.Л. Соціальні детермінанти розвитку сфери послуг в концепції формування постіндустріального суспільства: монографія. Рівне. Волин. Обереги, 2021. 208 с.

15. Джинджоян В.В., Шарутенко К.С. Розвиток міжнародного туризму у європейському туристичному регіоні. *Ефективна економіка*. 2021. №7. URL: www.economy.nauka.com.ua/pdf/7_2021/6.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

13. Діденко О. Роль бізнес-асоціацій в діалозі між владою і бізнесом. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. Вип. 2. С. 76-79.

14. Сазонець І.Л., Ханіна О.І. Корпоративний контекст реалізації співпраці держави та бізнесу в сфері охорони здоров'я. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика менеджменту»*, м. Луцьк, 12 травня 2021 року.

15. Сазонець І.Л., Ходак О.В. Значення санаторно-курортних підприємств в державній політиці розвитку здоров'язбережувального простору України. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму, виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції»*. м. Дніпро, 20 травня 2020 року.

16. Торяник В.М., Сардак С.Е., Джинджоян В.В. Туризмологія: підручник. Дніпро: ДГУ . «Інновація», 2022. 306 с.

17. Adrian D. and Devine F. Planning and developing tourism within a public sector quagmire: Lessons from and for small countries. *Tourism Management*. 2011. №32.6. С. 1253-1261.

18. Kaufmane D. and Aija E. Private and public sector cooperation in tourism. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*. 2016. № 42.

19. Lebediev Ihor. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. №3(67). С. 162-173.

20. Page S.J. and Thorn K.J. Towards sustainable tourism planning in New Zealand: public sector planning responses. *Journal of Sustainable Tourism*. 1997. №5.1. С. 59-77.

Ходак О.В.

старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Рижих М.І.

викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОДОЛАННІ НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 не лише спричинила мільйони смертей, а й призвела до істотних втрат в економічній та соціальній сферах життя. Були зупинені чи значно скорочені торгівельно-економічні та туристичні процеси у глобальному масштабі. Світ зіштовхнувся із безпрецедентними обмеженнями. На даний момент очевидним і широко визнаним фактом є те, що окрім людських втрат пандемія COVID-19, безсумнівно, матиме важкі соціально-економічні та геополітичні наслідки.

З 2020 р. діяльність майже всіх міжнародних міжурядових організацій, що належать до системи ООН, спрямована на боротьбу з пандемією COVID-19, пом'якшенням його соціально-економічних, політичних, демографічних, та екологічних наслідків. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Ця міжнародна міжурядова організація, що належить до системи ООН, була створена у 1948 р. та уповноважена займатися питаннями зміцнення безпеки світу, турботи про найбільш уразливі категорії населення, забезпечення рівного та недискримінаційного доступу до якісних медичних послуг для всіх.

Спалах COVID-19 вперше був зафіксований у Китаї у грудні 2019 р. Згідно з Міжнародними медико-санітарними правилами Китай повідомив ВООЗ про спалах нового інфекційного захворювання в провінції Ухань [1]. З цього моменту ВООЗ взяла під свій контроль розвиток ситуації, збирала необхідну інформацію від держав-учасниць про походження, способи

передачі, контагіозності нового захворювання, методи, які допомагають з ним боротися з метою розробки рекомендацій, які могли б бути використані по всьому світу. Вже в березні 2020 р., враховуючи швидке поширення нового захворювання світом через активне переміщення людей між країнами, ВООЗ закликала розцінювати COVID-19 як пандемію [2]. З цього моменту діяльність ВООЗ здійснюється за декількома напрямками, що впливають із повноважень, якими наділена організація:

- збирання актуальної інформації про ситуацію з поширенням COVID-19 у державах-учасниках організації;
- вироблення рекомендацій щодо боротьби з COVID-19;
- забезпечення більш швидкої та доступної комунікації між країнами з питань діагностики, лікування та профілактики COVID-19;
- привернення уваги світової спільноти до проблем та викликів, що виникають у зв'язку з COVID-19 у місцевих спільнотах.

ВООЗ здійснює тісне співробітництво у боротьбі з пандемією COVID-19 з окремими державами. Спільні проекти у сфері забезпечення рівного доступу до вакцин від COVID-19 реалізуються і з європейськими наднаціональними органами, зокрема, Європейською комісією. Навесні 2020 р. було запущено проект Ініціативи щодо прискорення доступу до засобів боротьби з COVID-19. Його метою є створення необхідних умов для того, щоб незалежно від доходу та місця перебування всі люди в глобальному масштабі мали доступ до засобів діагностики та лікування COVID-19, а також вакцин – ефективного засобу профілактики [3].

Особливе значення набуває здатність ВООЗ адекватно відповідати викликам, зумовленим пандемією COVID-19, в контексті необхідності досягти до 2030 р. Цілей у сфері сталого розвитку (ЦСР), а саме ЦСР 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці» [4]. ВООЗ у межах свого мандату всіляко прагне забезпечити доступ до необхідних технологій, обладнання, препаратів, вакцин для найбільш уразливих груп населення світу (жінок та дітей, осіб старшого віку, біженців

та тимчасово переміщених осіб), мешканців найменш розвинених країн. На підтримку держав з низькими макроекономічними показниками на початку серпня 2021 р. ВООЗ виступила із закликом до тимчасового призупинення ревакцинації в умовах недостатніх обсягів виробництва вакцин у світі в цілому для того, щоб більше людей отримало можливість вакцинуватися вперше від COVID-19 [5].

Ключову увагу в контексті пандемії COVID-19 ВООЗ пропонує приділяти біженцям та вимушено переміщеним особам. Зокрема, нові виклики спричинені ескалацією конфлікту в Афганістані. Враховуючи санітарно-гігієнічні умови, в яких найчастіше опиняються біженці, вони є вразливою категорією осіб, що часто не мають доступу не тільки до послуг з охорони здоров'я, але й до таких базових благ як чиста та безпечна вода, достатнє харчування. В умовах пандемії існує загроза спалахів COVID-19 у таборах біженців, де відсутні можливості для ефективного лікування. Ще навесні 2020 р. Агентство ООН у справах біженців виступило із закликом до світової спільноти звернути особливу увагу на ситуацію в Афганістані, Пакистані та Індії [6]. На думку Агентства, існує ймовірність того, що спалах COVID-19 серед біженців з Афганістану може стати надто важким тягарем для систем охорони здоров'я Індії та Пакистану, які функціонують практично на межі своїх можливостей. Враховуючи тісну взаємозалежність усіх країн світу, погіршення ситуації в Афганістані, Пакистані та Індії позначиться також на інших країнах, що знаходяться за межами зазначеного регіону.

Незважаючи на всі зусилля, які в межах своїх повноважень реалізує ВООЗ, соціологічні дослідження демонструють, що результати її діяльності оцінюються скоріше як недостатньо ефективні. Тим не менш, не можна недооцінювати внесок ВООЗ у боротьбу з пандемією COVID-19. Організація акумулює величезний масив даних від держав-учасниць, аналізує найуспішніші підходи до лікування COVID-19, вивчає застосовувані інструменти скорочення зараження, поширюючи цю інформацію у глобальному масштабі. Це надає можливість державам з різним рівнем

соціально-економічного розвитку удосконалювати свою діяльність із протидії пандемії COVID-19, використовуючи досвід інших країн.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) - одна з найбільш авторитетних міжнародних організацій, діяльність якої наповнена глибоким гуманістичним змістом, оскільки спрямована на допомогу дітям. Станом на 2022 р. ЮНІСЕФ функціонує у 190 країнах та територіях, надаючи допомогу найбільш уразливим групам дітей.

На межі тисячоліть світовою спільнотою були ухвалені Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), зокрема, що стосуються дітей. Було заплановано до 2015 р. скоротити дитячу смертність, забезпечити загальну початкову освіту, зменшити частку голодуючих та інше. За підсумком реалізації ЦРТ з початку 2016 р. набули чинності перелік з сімнадцяти пунктів ЦСР. Протягом наступних п'ятнадцяти років необхідно досягти цих нових універсальних цілей, спрямованих на викорінення бідності у всіх її формах, боротьбу з нерівністю та вирішення проблем, що стосуються зміни клімату [4]. Однак значна кількість цілей може виявитися нереалізованою через наявну колосальну нерівність у розвитку окремих держав та регіонів. Ця нерівність створює загрозу не тільки конкретній території, наприклад, країнам Африки на південь від пустелі Сахари, де проживають дев'ять з десяти дітей, які страждають від бідності, а й загальній світовій безпеці.

У травні 2002 р. у Нью-Йорку було прийнято Декларацію «Світ, придатний для життя дітей», в якій були визначені основні принципи розвитку системи захисту прав дітей та план дій щодо її реалізації. Декларація містить чотири основні розділи, присвячені:

- сприянню здоровому способу життя дітей;
- забезпеченню якісної освіти;
- захисту від жорстокого поводження, експлуатації та насильства;
- боротьбі зі СНІДом.

Незважаючи на те, що за майже двадцять років, що минули з моменту ухвалення Декларації, та значна частина з зазначеного у цих документах, що

належать до забезпечення правового захисту дітей, було досягнуто, виявились нові виклики. Зокрема, це виклики, пов'язані з пандемією COVID-19. 18 листопада 2020 р., напередодні Всесвітнього дня дітей, ЮНІСЕФ опублікував доповідь «Як запобігти втраті покоління COVID-19. План щодо реагування, відновлення та переосмислення постпандемійного світу для кожної дитини» [7].

Найбільшу увагу укладачі цієї доповіді приділили довгостроковому впливу пандемії COVID-19 на освіту, здоров'я, харчування та добробут дітей і молоді. За даним ЮНІСЕФ, незважаючи на те, що у 87 державах на дітей та підлітків у віці до 20 років припадає один з дев'яти випадків зараження, COVID-19 виявив серйозні загрози для них, наприклад, через перебої, що виникли з надання критично важливих медичних і соціальних послуг для дітей у зв'язку з пандемією. Як приклад, у Декларації «Світ, придатний для життя дітей» міститься завдання з викорінення поліомієліту та забезпечення дітей у всіх країнах новими та покращеними вакцинами. Вирішення цього завдання через викликану COVID-19 пандемією може бути суттєво утруднено.

В цілому на підставі досліджень, проведених у 140 країнах, було виявлено, що:

- у 65 державах спостерігалось зниження кількості відвідувань соціальними працівниками дітей вдома у вересні 2020 р. порівняно з аналогічним періодом 2019 р.;

- у 135 країнах відбулось зниження охоплення послугами з харчування жінок та дітей на 40%; 265 млн. дітей у світі не отримували шкільного харчування станом на жовтень 2020 р.;

- до середини 2020 р. на 15% або на 150 млн. збільшилася кількість дітей, що живуть за межею бідності.

Серед невідкладних заходів із запобігання можливим наслідкам пандемії COVID-19 ЮНІСЕФ називає:

- забезпечення навчання всіх дітей, у тому числі за рахунок ліквідації цифрового розриву;

- підтримку та захист психічного здоров'я дітей та молодих людей;
- дії щодо запобігання жорстокому поводженню та нехтуванню потребами дітей;
- створення гарантій доступу до харчування та медичного обслуговування;
- створення вакцин, доступних для кожної дитини.

«Безумовно, уроки боротьби з пандемією COVID-19 мають позначитись на стані справ у сфері правового захисту дітей. Цей досвід дозволить акцентувати увагу світової спільноти на тих аспектах освіти та здоров'я найменших жителів нашої планети, які зачіпають основи не лише їх успішного майбутнього, але й виживання всього людства, а також надання цьому нової якості та сенсу. Для цього необхідно викоренити насильство над дітьми з різними формами яким, включно з кіберзалякування, щорічно піддається велика кількість дітей. Особливо актуальним є припинення втягування дітей у збройні конфлікти. Заохочення вимагає тенденція до розширення сфери активності волонтерства з надання допомоги дітям, які її потребують» [7].

Можна відзначити, що міжнародна захист прав дитини здійснюється за такими традиційними напрямкам, як:

- розробка декларацій, резолюцій, конвенцій з метою вдосконалення міжнародних стандартів у галузі прав дитини;
- запровадження спеціальних контрольних органів захисту прав дитини;
- розвиток національного законодавства у сфері прав дитини відповідно до міжнародних стандартів;
- надання міжнародної допомоги національним організаціям через ЮНІСЕФ та інші структури.

З перерахованих напрямів найбільш ефективною можна вважати роботу у галузі нормотворчості, в межах якої спостерігається просування закріплення прав дитини у загальних деклараціях та конвенціях з прав людини, а також у міжнародних угодах, що регламентують права соціальних груп, тісно пов'язаних з дітьми, або в галузях сімейного, трудового права, освіти та інше.

Також постійно розробляються спеціальні акти, що регулюють права дитини, а головне - змінюється правосвідомість суспільства, у якому формується стійкіше уявлення про значущість правового захисту дітей.

Значну увагу протидії пандемії COVID-19 також приділяють міжнародні фінансово-економічні установи.

У «Бюлетені з питань глобальної фінансової стійкості» (червень 2020 р.) Міжнародний валютний фонд (МВФ) виокремлює швидкі та рішучі кроки центральних банків на початку 2020 р., які змогли послабити існуючу напруженість на ринках [8]. Навіть за більш м'яких фінансових умов, таких як зменшені відсоткові ставки, які в низці економічно розвинутих країн є негативними, ці дії не змогли забезпечити умови необхідного економічного зростання держав, що зіштовхнулися з кризою, яка почалась у першому кварталі 2020 р. [9].

На перший погляд, світова економічна криза, спричинена пандемією COVID-19, більше нагадує період світового економічного розвитку, коли погіршення економічних показників відбулось несподівано та швидко. І якщо масштаби сучасної економічної кризи ще належить вивчати дослідникам, вже очевидно, що багато з того, від чого застерігали міжнародні організації на початку 2020 р., виявилось другорядним наприкінці року [10].

В подальшому МВФ мав занепокоєння, що може виникнути невідповідність між ситуацією на фінансових ринках та розвитком реальної економіки. Саме це небажання інвесторів ризикувати викликає побоювання з погляду загрози для економічного відновлення. Насправді, міхур, що формувався на фінансових ринках наприкінці 2020 р. красномовно підтверджує той факт, що більшість грошей, надрукованих для стимулювання економіки під час пандемії COVID-19, насправді спрямована не до реальної економіки, а у спекулятивну сферу. Наприклад, на тлі антирекордів з безробіття в США основні макроекономічні та фінансові індикатори країни демонструють значне зростання [11].

У розвиток бачення соціальних ризиків кризи фінансової системи в цілому, МВФ зазначає збільшення рівня заборгованості домогосподарств, ризику та збитку для банків, які можуть стати наслідком масової неможливості сплачувати свої борги. Ця тенденція простежується в США періоду пандемії, коли лише до грудня 2020 р., після піврічного обговорення в Конгресі, уряд зміг домовитися про фінансовий пакет у 900 млрд. доларів США [12]. Можливо, «невидима рука ринку» не реагує на ці заходи, оскільки вони більшою мірою слугують політичним інтересам законодавців і вкрай слабо стимулюють реальну економіку.

Закономірно, що саме ті виклики, які до пандемії COVID-19 сформулював Світовий банк, спричинили важкі наслідки для глобальної економіки. Наприклад, функціонування світової економіки на глобальних виробничо-збутових ланцюжках, як двигуні сталого розвитку, виявилось одним із найбільш уразливих місць глобальних бізнес-процесів. Виходячи зі щорічних звітів, глобальні ланцюжки – це 50% світового виробництва та торгівлі. Цей формат зв'язків історично сприяв розвитку бідних країн, збагачуючи їх та створюючи робочі місця. Світовий банк відзначав вирівнювання зростання глобальних ланцюжків, уповільнення реформ та економічного зростання в цілому, а також відсутність нових ініціатив у торгівлі, зростання торгівельних конфліктів та зменшення національних доходів, які держави отримують від роботи у форматі глобальних ланцюжків. Навіть такі очевидні конкуренти більш дешевій праці в країнах, що розвиваються, як автоматизація та 3D друк, вбачилися Світовим банком як позитивні фактори, що зумовлюють зменшення витрат при розробці нових товарів та збільшення продуктивності.

Світовий банк покладав великі надії на продовження розвитку глобальних виробничо-збутових ланцюжків, у тому числі як інструменту впливу на екологічний та соціальний порядок денний.

Давоський економічний форум, що відбувся на початку 2020 р., позначив як головні ризики: порушення економічної стабільності та соціальної

згуртованості, а також крихкість системи та фінансову нерівність, що може спричинити економічну стагнацію. В якості найбільш ймовірних та нищівних ризиків, бізнес-спільнота визначила безробіття, збої критичної інфраструктури та фіскальну кризу. Далі, посилення просування націоналістичної політики в низці країн світу перекриває традиційно сформовані механізми глобальних інвестицій і зниження торговельних бар'єрів, тобто факторів, які були важливими елементами успіху в минулі роки [13].

Аналізуючи виклики та ризики сучасної економіки, неможливо відокремити їх від політичних, а у ковідному 2020 р., ще й від епідеміологічних та соціальних факторів.

Жодна криза ніколи не повторюється в одному й тому ж вигляді, а регулятори або міжнародні організації, такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд або Світовий економічний форум, можуть лише намагатися запобігти чинникам формування нових, подальших криз. Вітчизняні науковці Вівсяник О.М., Сазонець І.Л., Сазонець О.М., Саричев В.І., Філоненко А.С., Ходак О.В. приділили достатньо уваги цим питанням в своїх дослідженнях [14, 15, 16, 17, 18], але сучасний кризовий стан світового господарства, який визваний пандемією та геополітичними реаліями, що склалися потребує поглибленого дослідження цих процесів.

У той же час, простежуються паралелі між тими викликами, які надаються у річних звітах цих організацій. Різкі та швидкі зміни останнього року, розглянуті у тому числі в контексті глобальної економіки, та проблем, позначених інституційними організаціями, виявляють реальну картину економічної кризи, яка значною мірою обумовлена пандемією COVID-19.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні медико-санітарні правила (2005). URL: <https://docs.cntd.ru/document/901947562> (дата звернення: 26.02.2023 р.).
2. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. [URL: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who->

director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020 (дата звернення: 26.02.2023 р.).

3. Ініціатива з ускорення доступу до засобів боротьби з COVID-19 (АСТ) // Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: <https://www.who.int/ru/initiatives/act-accelerator> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

4. Мета 3. Забезпечення здорового способу життя і сприяння благополуччю для всіх в будь-якому віці. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/health/> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

5. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 4 August 2021. URL: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-4-august-2021> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

6. Під час пандемії коронавірусу Афганістан і сусідні країни як ніколи потребують підтримки. URL: <https://www.unhcr.org/ru/22967-afghan-refugees.html> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

7. Averting a lost COVID generation. A six-point plan to respond, recover and reimagine a post-pandemic world for every child. WORLD CHILDREN'S DAY 2020 DATA AND ADVOCACY BRIEF. URL: <https://psyjournals.ru/files/117547/Averting-a-lost-covidgenerationworld-childrens-day-data-and-advocacy-brief-2020.pdf> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

8. Доповідь з питань глобальної фінансової стабільності. Червень 2020 р. URL: <https://www.imf.org/ru/Publications/GFSR/Issues/2020/06/25/> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

9. Chan, Szu Ping. Could you have to pay your bank to save money? URL: <https://www.bbc.com/news/business-52772950> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

10. Coronavirus: Can policymakers avert a trillion-dollar crisis? URL: <https://unctad.org/es/node/3009> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

11. The Unemployment Situation. URL: <http://www.bls.gov/news.release/pdf/empsit.pdf> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

12. Siegel, R. Stein, J. DeBonis, M. Here's what's in the \$900 billion stimulus package. URL: <https://www.washingtonpost.com/business/2020/12/20/stimulus-package-details/> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

13. The Global Risks Report 2020 URL: <https://reports.weforum.org/global-risks-report-2020/chapter-one-risks-landscape/> (дата звернення: 26.02.2023 р.).

14. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Стратегічні пріоритети Всесвітньої організації охорони здоров'я в інституційному механізмі державного

управління системою охорони здоров'я. *Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління*. 2020. № 1. С. 275–284.

15. Сазонець, І.Л., Філоненко А.С. Організаційні засади функціонування готельної індустрії України та вплив на неї пандемії COVID-19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 4. С. 48 – 52.

16. Сазонець І.Л., Ходак О.В. Значення санаторно-курортних підприємств в державній політиці розвитку здоров'язберезувального простору України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Теоретико-прикладні аспекти розвитку індустрії гостинності, туризму, виробництва в умовах міжнародної економічної інтеграції*». м. Дніпро, 20 травня 2020 р.

17. Сазонець О.М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика: понятійно-термінологічний словник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 228 с.

18. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. Дніпро, 2012. С. 252 с.

РОЗДІЛ 2.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Тесленко Т. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідуюча кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Романко О. В.

*викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Аналізуючи туристичну систему, яка включає в себе засоби харчування й тимчасового розміщення, туристичних операторів та агентів, об'єкти відпочинку та розваг, фінансові установи, – необхідно виділити транспорт як найважливіший її елемент [1]. Безумовно, що кожен вид транспорту має свої переваги та недоліки, сильні та слабкі сторони (табл. 1), тому зрозумілим є те, що турист, як споживач транспортної продукції та пасажир, для своєї подорожі віддає перевагу тому виду транспорту, який, на його погляд, відповідає особистим вимогам щодо умов безпеки та комфорту.

З іншого боку, органи державного управління транспортною сферою будь-якої держави сприяють підвищенню якості обслуговування пасажирів. В Україні перед транспортними організаціями постають завдання інтеграції в європейську транспортну систему, досягнення організаційної та технічної сумісності українських та європейських залізниць (габарит рухомого складу, ширина колії та ін.) з метою адаптації до високошвидкісного руху залізничних пасажирських перевезень та системи надання послуг. В умовах сьогодення Проект Плану відновлення України містить перелік проектів як для всіх магістральних видів транспорту та транспортної інфраструктури, так й заходи у сфері туризму і курортів [2].

Порівняльна таблиця переваг та недоліків видів транспортування туристів

Вид транспорту	Переваги	Недоліки
Водний	<ul style="list-style-type: none"> – Можливість міжконтинентальних перевезень – Низька собівартість перевезень 	<ul style="list-style-type: none"> – Низька швидкість перевезень – Залежність від погодних умов
Залізничний	<ul style="list-style-type: none"> – Велика пропускна спроможність – Відносно низька собівартість перевезень – Незалежність від погодних умов – Забезпечення безпеки перевезень 	<ul style="list-style-type: none"> – Великі витрати на підтримку інфраструктури – Як правило, державна монополія
Повітряний	<ul style="list-style-type: none"> – Максимально швидке подолання маршруту – Значна безпека 	<ul style="list-style-type: none"> – Висока собівартість перевезення – Високий рівень тарифів на послуги перевезення – Обмежена географічна доступність
Автомобільний	<ul style="list-style-type: none"> – Велика доступність – Гнучкість маршруту – Великий вибір перевізників 	<ul style="list-style-type: none"> – Екологічне навантаження – Висока собівартість перевезення

Джерело: [1] з доробкою автора

В межах даної праці також необхідно приділити увагу питанням ретроспективи розвитку транспорту в Україні. Необхідно згадати, що після відновлення Україною незалежності шість її залізниць залишились без керуючої структури, роль якої в умовах Радянського Союзу виконувало Міністерство шляхів сполучення. З метою забезпечення цілісності перевізного процесу, стабільної та безпечної роботи в Україні необхідно було терміново визначитися з центральним органом управління транспортною галуззю, в першу чергу – залізничним транспортом. Терміново було скликано робочу

групу з начальників залізниць, представників Кабміну, науковців. У результаті «Укрзалізниця» була створена 14 грудня 1991, навіть раніше за Міністерство транспорту України (березень 1992 року) – з метою координації функціонування магістральних видів транспорту. Подальша трансформація була здійснена у липні 2004 року шляхом утворення Міністерства транспорту та зв'язку України, яке, в свою чергу, 9 грудня 2010 року було реорганізовано у Міністерство інфраструктури України.

В нових умовах господарювання, необхідності забезпечувати міжнародні вантажні та пасажирські перевезення необхідно було долучитися до системи міжнародних транспортних організацій, що утворюються на основі узгодженого волевиявлення держав, зафіксованого або в міжнародному договорі, або в рішенні існуючої міжнародної організації. Система міжнародних організацій нараховує більше 4 тис. структур, із яких більше 300 – міжурядові. В центрі цієї системи – Організація Об'єднаних Націй (ООН), а кожна міжнародна організація об'єднує членів із різних країн [3].

Класифікація міжнародних організацій дуже різноманітна і залежить від критеріїв, які до неї застосовуються, та необхідності гармонізації організаційно-правових аспектів діяльності. Організаційні основи, характер та кількість повноважень міжнародних транспортних організацій значно відрізняються, тому їх можна і треба класифікувати. Класифікація міжнародних транспортних організацій передбачає наявність установ, які разом із різними питаннями міжнародної діяльності розглядають загальні аспекти роботи міжнародного транспорту, а також функціонування організацій, які можуть регламентувати виключно надання транспортних послуг.

В контексті теми статті з урахуванням наведеної класифікації буде надана характеристика міжнародним транспортним організаціям, що в колі багатьох питань мають відношення до пасажирських перевезень [3].

Класифікація міжнародних організацій за критеріями (Рис. 1) може бути застосована також для характеристики міжнародних транспортних організацій.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що після відновлення Україною незалежності, Міністерство транспорту України активно долучилося до процесу набуття членства у різних за характером міжнародних транспортних організаціях, що було необхідним кроком для інтеграції у міжнародну транспортну систему. Автори наголошують на тому, що в межах праці розглянуто міжнародні транспортні організації, які у своїй діяльності зорієнтовані, в першу чергу, на пасажирські перевезення, як такі, що забезпечують надання транспортної послуги туристам.

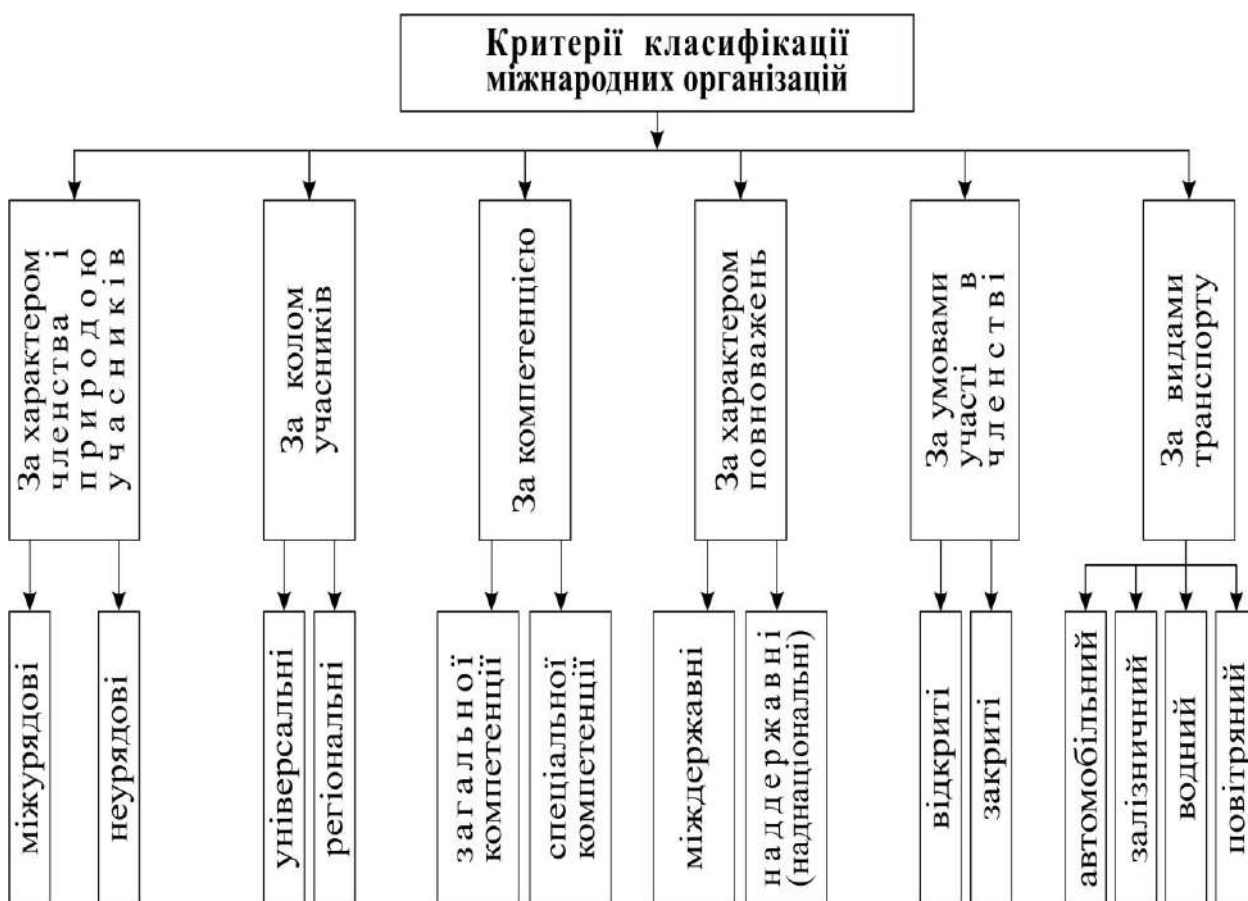

Рис. 1 Класифікація міжнародних організацій за критеріями

[Джерело: розробка автора на підставі [3]]

Стосовно неурядових та міжурядових установ необхідно зазначити, що основні цілі міжурядових транспортних організацій полягають у формуванні стратегії зв'язків транспортного характеру, оптимізації перевезень, гарантії відповідного виконання конвенцій. До таких організацій міжурядового характеру в сфері залізничного транспорту відносять OSJD, OTIF, AICCF. Слід також зазначити, що участь у цих організаціях є край необхідним для залізничного транспорту, через те, що в Україні він є лідером у пасажирських перевезеннях тому, що забезпечує 50% від необхідного обсягу перевезень.

Організація співробітництва залізниць (ОСЗ – OSJD, штаб-квартира знаходиться в м. Варшава) є міжнародною організацією в галузі залізничного транспорту, мета якої – створення передумов для здійснення міжнародних залізничних перевезень в напрямку між Європою та Азією [4].

Ця організація була створена в 1956 році в Софії (Болгарія). В неї спочатку входили країни Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ). Зміна Положення про Організацію співробітництва залізниць на XXI сесії Наради Міністрів (Варшава, Польща, 1993 рік) розширило можливість стати членом ОСЗ центральним органам залізниць, а також передбачило інші форми участі в ОСЗ, а саме в якості асоційованого члена і спостерігача. При цьому фірми й організації, безпосередньо зв'язані з діяльністю залізниць можуть брати участь у роботі ОСЗ у якості приєднаного підприємства. Після виходу з ОСЗ Німецької Демократичної Республіки та вступу до організації країн, що утворилися на території колишнього СРСР, на 1 січня 2000 року членами організації були 27 країн. Членами ОСЗ є такі країни: Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, В'єтнам, Грузія, Естонія, Іран, Казахстан, Киргизія, Китай, Корейська Народно-Демократична Республіка, Куба, Латвія, Литва, Молдова, Монголія, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Таджикистан, Туркменістан, Угорщина, Узбекистан, Україна, Чехія. Статус спостерігачів в ОСЗ мають залізниці Німеччини, Греції, Франції, Фінляндії, Сербії та Чорногорії [3].

Слід зазначити, що Укрзалізниця була прийнята в ОСЗ в червні 1992 року, а в подальшому, з 22 по 26 квітня 1996 року у Львові пройшло VIII

засідання Конференції Генеральних Директорів ОСЗ (керівного органу по співробітництву на рівні залізниць). У виконавчому органі – Комітеті ОСЗ, який знаходиться в Варшаві (Польща) на посаді голови Комісії ОСЗ з транспортного права працює представник України. Експерти Укрзалізниці працюють у всіх робочих органах ОСЗ – п'яти Постійних Комісіях, де, серед інших, розглядаються такі питання:

- Угоди про міжнародне пасажирське сполучення (УМПС);
- Угоди про міжнародне вантажне сполучення (УМВС), Службової інструкції до УМВС і додатків до УМВС;
- договір про Правила користування вагонами в міжнародному сполученні (ПКВ) і самих Правил;
- договір про Правила про розрахунки за перевезення в міжнародному пасажирському і вантажному сполученнях;
- розробка пам'яток – стандартів по уніфікації технічних засобів залізниць, класифікації і кодування, безпаперової технології і електронного обміну даними в вантажному сполученні, питання розробки системи співрозмірних статистичних показників, ведення Гармонізованої номенклатури вантажів [4].

У зв'язку з приєднанням Укрзалізниці в рамках ОСЗ до угод про міжнародне вантажне сполучення (УМВС) та пасажирське сполучення (УМПС) Кабінет Міністрів України прийняв відповідну Постанову, в якій зобов'язав залізниці, морські пароплавства, вантажовідправників і вантажоодержувачів України забезпечити виконання цих угод [5].

Участь України в ОСЗ має безумовно позитивні наслідки і є необхідною умовою інтеграції залізничного транспорту України в транспортну систему Європи і Азії [6].

Міжурядова організація з міжнародних залізничних перевезень (ОТІФ) була створена 1 травня 1985 р. Правовою базою, що регулює діяльність Організації, є Конвенція від 9 травня 1980 року (КОТІФ). Попередником ОТІФ є Центральне бюро міжнародних залізничних сполучень, рік створення якого

бере початок з 1893 г. Основне завдання цієї урядової організації, - до моменту підписання Протоколу від 3 червня 1999 г. (Вільнюський Протокол) про внесення змін до КОТІФ, – полягала, переважно, в подальшому вдосконаленні єдиних правил, що регулювали порядок здійснення міжнародних вантажоперевезень (ЦІМ) і пасажироперевезень (ЦІВ) по залізниці. Розроблені ОТІФ єдині норми регламентують здійснення транспортного сполучення по мережі залізниць, загальна протяжність яких становить 250 000 км, а також додаткові вантажні та пасажирські перевезення іншими видами транспорту.

Метою діяльності Організації є забезпечення комплексного розвитку, удосконалення та спрощення порядку здійснення міжнародного залізничного сполучення [7].

На 01 січня 2010 р. до ОТІФ входило 43 держави на трьох континентах (Європа, Північна Африка, Азія – Близький Схід): Австрія, Албанія, Алжир, Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірак, Іран, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Ліван, Ліхтенштейн, Люксембург, Македонія, Марокко, Монако, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сербія, Сирія, Словаччина, Словенія, Туніс, Туреччина, Угорщина, Україна (з 01.01.2004 р.), Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція [8]. Штаб-квартира Організації знаходиться в місті Берн (Швейцарія).

До важливих міжнародних організацій у галузі залізничних перевезень належать також Міжнародна асоціація залізничних конгресів (Association Internationale du Congres des Che-mins de Fer, AICCF/IRCA Congres), що займається підготовкою і проведенням конгресів із питань практичної діяльності залізниць, і Європейська конференція з пасажирських тарифів, яка регулює єдину тарифну політику у сфері залізничних перевезень пасажирів.

Міжнародна асоціація залізничних конгресів (МАЗК) була створена у 1884 році. Членами МАЗК є 27 урядів, 15 організацій та 94 залізничні компанії, а також 10 асоційованих членів. Метою створення МАЗК є наступне:

- сприяння розвитку залізничного транспорту, технічному прогресу;
- покращення науково-дослідної роботи в галузі транспорту;
- посилення обміну досвідом між членами організації за рахунок конгресів, які проводяться періодично, та інших взаємних зустрічей з більш обмеженою кількістю учасників;
- забезпечення членів організації широкою інформацією з проблем розвитку транспорту;
- публікування науково-технічних оглядів.

До складу робочих органів МАЗК входять: Постійна комісія, Комітет управління, Конгрес, Секретаріат. Постійна комісія складається із постійних повноважних членів (з числа колишніх голів минулих Конгресів) і тимчасових виборних членів. Після кожного Конгресу Постійна комісія на першому засіданні обирає голову та двох заступників голови (причому голова та один із заступників мають бути бельгійськими підданими). До складу Комітету управління входять сім осіб – голова Постійної комісії, два заступники та чотири члени Комітету, які обираються з числа членів Постійної комісії. Секретаріат МАЗК проводить підготовчу роботу із скликання конгресів і займається поточними справами. МАЗК тісно співпрацює з Міжнародним союзом залізниць (МСЗ) [3,8,9]. Штаб-квартира МАЗК (АІССФ) розташована у Базелі (Швейцарія).

Міжнародні неурядові організації в сфері залізничного транспорту розглядають правові технічні та організаційні аспекти транспортних пересувань на міжнародному ринку транспортних послуг (Міжнародний союз залізниць – МСЗ, Міжнародний комітет залізничного транспорту – СІТ, Рада із залізничного транспорту держав – учасниць Співдружності – ЦСЗТ).

Міжнародний союз залізниць є некомерційною міжнародною торговельною організацією, зареєстрованою у м. Париж в 1922 році. Членами МСЗ є 214 залізничне підприємство (67 активних членів, 58 асоційованих, 71 приєднаних) з країн Європи, Африки, Азії, Північної Америки, Південної Америки та Близького Сходу.

Основною метою організації є сприяння розвитку залізничного транспорту на світовому рівні з метою вирішення існуючих викликів, зокрема, з питань мобільності та сталого розвитку, сприяння сумісності залізничного транспорту шляхом розробки міжнародних технічних рішень, сприяння всім формам міжнародного співробітництва між країнами-членами, обміну найкращими практиками, розвитку нового бізнесу та нових сфер діяльності, підвищення технічної та екологічної ефективності залізничного транспорту, підвищення конкурентоспроможності, зниження витрат тощо.

Співробітництво в МСЗ забезпечується на трьох рівнях : стратегічному, технічному, рівню допоміжних послуг. Стратегічний рівень охоплює координацію діяльності між 6 регіонами МСЗ (Африка, Азія, Північна Америка, Південна Америка, Європа та Близький Схід).

Рівень технічного/професійного співробітництва, структурований за видами діяльності: пасажирські перевезення, вантажні перевезення, інфраструктура, рухомий склад, операції міжсекторальної діяльності, такі як сталий розвиток, координація досліджень, безпека, розвиток експертних знань.

Рівень допоміжних послуг включає питання фінансів, людських ресурсів, правові, комунікаційні та інституційні відносини. АТ «Укрзалізниця» є активним членом цієї організації з 10 липня 1992 року [10].

Міжнародний комітет залізничного транспорту (International Rail Transport Committee (CIT)) було засновано у 1902 році як організацію залізниць, до компетенції якої входять питання міжнародного права для залізничних перевезень. CIT зареєстровано згідно зі швейцарським законом і є Асоціацією (Союзом) відповідно до Швейцарського права – юридичною особою з місцезнаходженням у м. Берн (Швейцарія).

Метою організації CIT є сприяння співробітництву залізниць і розвитку залізничного виду транспорту, уніфіковане використання та втілення в життя міжнародного права залізничних перевезень, передусім, Конвенції про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ). З цією метою CIT сприяє

співпраці між членами, взаємодіє з іншими міжнародними організаціями для представлення та захисту спільних інтересів його членів, виконує послуги з надання консультацій, навчання, проведення науково-практичних заходів, сприяє обміну інформацією та досвідом тощо.

Члени СІТ поділяються на дві категорії: повноправні та асоційовані. На цей час у складі організації нараховується понад 300 повноправних членів і асоційованих – з країн п'яти континентів.

Членами СІТ є представники залізниць і підприємств з 38 країн, які застосовують положення Конвенції ОТІФ (Австрія, Албанія, Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Велика Британія, Греція, Данія, Іран, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Македонія, Марокко, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сербія, Сирія, Словаччина, Словенія, Туніс, Туреччина, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція).

Укрзалізниця є членом СІТ з 1998 року [11].

Проблема створення координаційного залізничного органу на території колишнього СРСР постала практично на початку 90-х років, залізнична адміністрація кожної колишньої республіки стала для себе центром, але перевезення потребували правового забезпечення. Так вже 20 вересня 1991 року учасниками консультативного процесу на VI-й Талліннській нараді глав і представників урядів були офіційно розглянуті питання щодо організації співробітництва в області транспорту і зв'язку [12].

14 лютого 1992 року Глави урядів 11 держав Співдружності Незалежних Держав підписали Угоду про координаційні органи залізничного транспорту, відповідно до якої була заснована Рада залізничного транспорту, що складається з глав адміністрацій і органів управління залізничним транспортом держав СНД, 20 березня 1992 року протоколом засідання Ради глав урядів СНД були затверджені Статутні документи Ради [13,14].

Пройшов час.....У 2019 році Україна поставила питання про вихід із ключового інтеграційного об'єднання на пострадянському просторі –

Співдружності незалежних держав, як повідомляла на той час прес-служба Укрзалізниці [15].

До останніх повідомлень з цього приводу необхідно віднести оновлену інформацію прес-центру Укрзалізниці про те, що Україна завершила процедуру виходу з Угоди про координаційні органи залізничного транспорту Співдружності Незалежних Держав. Відповідну постанову схвалив Кабінет Міністрів України. Це одна з ініціатив, які мають на меті позбутися навіть формальних зв'язків з країною-агресором та її «мінйоном», – йшлося у повідомленні.

Зокрема, у рамках зазначеної угоди країни-учасники мали б координувати експлуатаційну діяльність залізниць, розробку нормативних актів, що регламентують організацію перевезень вантажів та пасажирів. Також рада мала б здійснювати облік залізничного рухомого складу та постійний інформаційний обмін між системами України та росії.

Зазначається, що будь-яку співпрацю з росією та білоруссю в рамках зазначеної угоди Укрзалізниця припинила 24 лютого 2022 року, з перших хвилин повномасштабного вторгнення російської федерації. Жодного обміну інформацією між залізничними адміністраціями України та росії відтоді не здійснювалося. Крім того, наприкінці лютого 2022 року українські війська підірвали залізничні вузли, що зв'язують українську залізницю з російськими залізницями.

Як повідомлялося, крім України учасниками залізничної угоди між країнами СНД є Азербайджан, росія, білорусь, Таджикистан, Вірменія, Узбекистан, Туркменістан, Казахстан, Киргизстан та Молдова. Координаційні органи, створені цією угодою, знаходяться на території країни-агресора – у москові, а головою без обмеження терміну є генеральний директор ВАТ «російські залізниці» [16,17].

Автомобільний транспорт можна з повним правом назвати транспортом всезагального застосування у сфері туризму тому, що він використовується всюди: від міжнародних перевезень і трансферу до екскурсій та оренди

малолітражних автомобілів туристами для особистого використання і відпочинку. Автопослуги, які використовуються в туристичному обслуговуванні, об'єднують три основні напрями: 1) організацію автобусних подорожей; 2) організацію подорожей на власному транспорті туристів; 3) прокат автомобілів. У більшості країн світу провідне місце в перевезенні пасажирів і туристів належить саме автомобільному транспорту [18]. До міжнародних організацій автомобільного транспорту необхідно віднести МСАТ, PIARC та багато інших міжнародних неурядових організацій, що контролюють питання безпеки руху, в яких Україна ще немає членства.

З метою гармонізації автомобільних перевезень в Європі за ініціативою автодорожніх і автотранспортних асоціацій Бельгії, Данії, Франції, Великобританії, Норвегії, Нідерландів, Швеції і Швейцарії у Женеві 23 березня 1948 року було засновано Міжнародний союз автомобільного транспорту (МСАТ). МСАТ є міжнародною неурядовою організацією, яка об'єднує національні асоціації та союзи міжнародних автомобільних перевізників.

Головною метою МСАТ, як зазначено в його Статуті є захист інтересів галузі вантажного та пасажирського автомобільного транспорту, організація та сприяння міжнародному співробітництву в галузі в інтересах гармонійного та сталого розвитку світової економіки в цілому. Штаб-квартира МСАТ розміщена в Женеві (Швейцарія). Згідно зі Статутом установлені дві категорії членства: дійсні (активні) члени та асоційовані.

Членами Союзу є 180 національних асоціацій та компаній-операторів 73 країн: Австрії, Азербайджану, Албанії, Аргентини, Афганістану, Бахрейну, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Боснії та Герцеговини, Бразилії, Великої Британії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Естонії, Єгипту, Ізраїлю, Індії, Ірану, Ірландії, Іспанії, Італії, Йорданії, Казахстану, Канади, Киргизії, Кіпру, Кореї Південної, Кувейту, Латвії, Литви, Лівану, Люксембургу, Македонії, Мальти, Марокко, Молдови, Монголії, Китаю, Нідерландів, Німеччини, Нової Зеландії, Норвегії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Пакистану, Польщі, Португалії, росії,

Румунії, Сербії, Сирії, Словаччини, Словенії, Сполучених Штатів Америки, Таджикистану, Тунісу, Туреччини, Туркменистану, Угорщини, Узбекистану, *України*, Уругваю, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Чилі, Чорногорії, Швейцарії, Швеції, Японії [19].

Світова асоціація автомобільних магістралей (PIARC – Permanent International Association of Road Congresses) – міжнародна неурядова організація, що була заснована в 1909 році та отримала статус консультантів у сфері економіки та соціальних питань Організації Об'єднаних Націй з 1970 року. Її членами зараз є керівники дорожніх органів 107 країн світу. Україна набула членство в цій організації в 1995 році, що дає можливість Укравтодору приймати участь у міжнародних заходах, присвячених питанням розвитку дорожньої інфраструктури.

Одним з найбільш впливових для розвитку автомобільних перевезень є Комітет з внутрішнього транспорту Європейської Економічної Комісії Організації Об'єднаних Націй (КВТ ЄЕК ООН), який є своєрідною площадкою для розроблення та прийняття міжнародних документів з різних питань транспорту за участі держав-членів ООН і міжнародних організацій, асоціацій, фахівців та експертів. У рамках діяльності КВТ ЄЕК ООН за весь час його існування з метою створення умов та врегулювання питань міжнародних перевезень вантажів і пасажирів автомобільним транспортом розроблено понад 40 конвенцій, угод та інших міжнародних договорів, які стосуються різних аспектів у цій сфері (Україна приєдналася до 18 таких договорів) [20].

Міжнародна діяльність в області авіаційного транспорту в Україні є найбільш системною й послідовною, що історично обумовлено виконанням значного обсягу пасажирських міждержавних перевезень. Україна має членство у міжурядових, неурядових та у ряді інших міжнародних організаціях, що контролюють політ «пташок». В області *повітряного* транспорту діє ІКАО – одна з найбільш великих міжурядових організацій, до компетенції якої входить охоплення всіх сторін діяльності цивільної авіації. Інший впливовою організацією, що відноситься до розряду неурядових, є

IATA, та багато інших. Хронологію набуття членства проілюстровано в табл. 2 та можна відслідкувати за відповідним посиланням [21].

Безпека мореплавання – одне з важливих завдань організації перевезень, в тому числі й у судноплаванні. Діяльність Міжнародна морської організації (англ. International Maritime Organization, IMO) спрямована на скасування дискримінаційних дій, що зачіпають міжнародне торговельне судноплавання, а також прийняття норм (стандартів) по забезпеченню безпеки на морі і запобіганню забруднення з суден довкілля, в першу чергу, морського. IMO утворена 6 березня 1948 року в Женеві з прийняттям Конвенції про Міжурядову морську консультативну організацію з метою підвищення статусу Організації як міжнародної, відповідальної за впровадження різних міжнародних конвенцій і створення норм і стандартів, що стосуються охорони людського життя на морі і охорони морського середовища від забруднення. Україна набула членства в IMO 28.03.1994 року [22].

Таблиця 2

Участь авіаційного транспорту України у міжнародних організаціях

Назва	Дата заснування	Дата вступу
Міжнародні авіаційні організації, членом яких є Україна		
ICAO	1944	1992
ECAC	1954	1999
EUROCONTROL	1963	2004
Міжнародні авіаційні організації, членом яких є Украєрорух		
IFATCA	1961	1994
CANSO	1998	1998
IFATSEA	1972	2000
Інші міжнародні організації		
NATO	1949	
EU	1995	
IATA	1945	

[Джерело: [21]]

В області *річкового* транспорту найбільш активно працюють такі міжнародні організації, як Дунайська комісія і Центральна комісія судноплавання по Рейну. Вони займаються питаннями розробки проектів угод щодо спрощення правил перевезення пасажирів, багажу, вантажів, встановлення однакових норм, пов'язаних із здійсненням митних, санітарних,

фітосанітарних та інших адміністративних процедур. Міжнародна міжурядова організація, заснована Конвенцією про режим судноплавства на Дунаї, підписана у м. Белград 18 серпня 1948 року.

Основними цілями діяльності Дунайської Комісії є забезпечення і розвиток вільного судноплавства на Дунаї для торговельних суден під прапорами усіх держав відповідно до інтересів і суверенних прав держав-учасників Белградської конвенції, а також зміцнення і розвиток економічних і культурних зв'язків цих держав між собою і з іншими країнами.

Членами Дунайської Комісії є Австрійська Республіка, Республіка Болгарія, Угорська Республіка, Федеральна Республіка Німеччина, Республіка Молдова, Російська Федерація, Румунія, Республіка Сербія, Словацька Республіка, Україна і Республіка Хорватія.

Країнами-спостерігачами при Дунайській Комісії є Королівство Бельгія, Грецька Республіка, Республіка Кіпр, Королівство Нідерландів, Турецька Республіка, Французька Республіка, Республіка Чорногорія, Чеська Республіка.

З 1954 року Комісію розташовано у м. Будапешт. Офіційними мовами Дунайської Комісії є німецька, російська і французька.

Україна набула членства в Дунайській Комісії у 11.05.1949 року. Підставою для набуття членства в Дунайській Комісії стала Постанова Верховної Ради Української РСР щодо ратифікації Конвенції про режим судноплавства на Дунаї від 18 лютого 1949 року.

Центральна комісія судноплавства по Рейну (Central Commission for the Navigation of the Rhine – CCNR). є міжнародною організацією, що забезпечує виконання принципу вільного судноплавства по Рейну та міжнародних правил у цій галузі.

Історію створення ЦКСР розпочато Договором від 15 жовтня 1804 р., що регулював «октруа» або мито, що стягувалось за користування Рейном, укладений між Французькою імперією та Священною Римською імперією

німецької нації і яким, в свою чергу, було скасовано різні збори на користь заснованої плати за судноплавство по Рейну.

У 1815 р. було офіційно утворено Центральну комісію судноплавства по Рейну згідно з Додатком 16В Заключного акта Віденського конгресу від 24 березня 1815 р. До функцій Центральної комісії судноплавства по Рейну було віднесено такі:

- виступати в якості постійної дипломатичної конференції в рамках якої представники держав-членів мають можливість обговорити будь-які питання щодо судноплавства по Рейну, включаючи переглянуту Конвенцію про судноплавство по Рейну;

- сприяти розвитку внутрішнього судноплавства не лише по Рейну, а й на всіх водних шляхах Європи;

- виступати центром для розгляду, обговорення та внесення пропозицій щодо широкого кола питань, пов'язаних із внутрішнім судноплавством, таких як: інновації в галузі внутрішнього судноплавства; мови, які використовуються для спілкування в галузі внутрішнього судноплавства; професійна підготовка; порти Рейну;

- забезпечувати високий рівень безпеки судноплавства по Рейну;

- проводити дослідження, розробляти документи, публікувати інформацію різного типу (статистичні дані, огляд стану ринку);

- співпрацювати з: іншими міжнародними організаціями, що працюють у галузі європейської транспортної політики; неурядовими організаціями, які беруть участь у сфері внутрішнього судноплавства; державами, які є членами Комісії.

Однією з традиційних цілей ЦКСР є досягнення умов безпечного судноплавства за допомогою проведення відповідних дій та перегляду деяких правил у ширших межах. До них відносяться:

- перегляд та безперервна адаптація стандартів безпеки;

- гармонізація та продовження розвитку системи підготовки, визначення необхідної чисельності та складу екіпажу, враховуючи питання безпеки;
- розробка системи правил;
- інтеграція процедур сертифікації у сфері політики безпеки судноплавства ЦКСР.
- сприяння екологічній стійкості судноплавства по Рейну.

Членами Центральної комісії судноплавства по Рейну є 5 держав: Німеччина, Бельгія, Франція, Нідерланди, Швейцарія.

Число членів Комісії варіювалася протягом усієї історії роботи Комісії. Після Першої світової прийнятий Версальський договір передбачав членство у Комісії союзних держав – Бельгії, Італії, Великобританії, Швейцарії. Італія та Великобританія відмовилися від участі у 1935 та 1993 роках відповідно. США були членом Центральної комісії після Другої світової війни як окупаційна влада і залишили ряди членів у 1961 році.

ЦКСР запроваджено статус спостерігача для держав, не включених до її діяльності. Наразі 11 країн мають статус спостерігача у ЦКСР: Україна, Австрія, Болгарія, Люксембург, Угорщина, Словаччина, Чехія, Румунія, Велика Британія, Польща, Сербія. [24].

Розвиток міжнародного ринку туристичних послуг вимагає постійного вдосконалення організаційно-економічного механізму координації транспортного обслуговування туристичної діяльності за допомогою підвищення вимог до транспортних підприємств, що обслуговують туристів, удосконалення транспортних туристичних маршрутів і проведення ефективної цінової політики туристичних транспортних послуг, що є неможливим без активної участі у міжнародних транспортних організаціях [25].

Список використаних джерел:

1. Коржилов Л. І. Система транспорту в туризмі. Ключові елементи та їх проблематика. *Світове господарство і міжнародні ключові відносини. Випуск 43.* 2020. С. 15-18.

2. Проект Плану відновлення України Національної Ради з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури», липень 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf> (дата звернення: 01.03.2023).

3. Запара В.М., Ковальов А.О., Продащук С.М., Бауліна Г.С. Міжнародні транспортні організації та транспортне право: Конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 42 с.

4. Організація співробітництва залізниць. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 01.03.2023).

5. Постанова КМУ від 3 квітня 1993 р. за № 246 «Про угоди щодо міжнародного залізничного вантажного та пасажирського сполучення». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/246-93-%D0%BF> / (дата звернення: 01.03.2023).

6. Організація співробітництва залізниць. URL: <https://mtu.gov.ua/content/organizaciya-spivrobitnictva-zaliznic-osz.html> / (дата звернення: 01.03.2023).

7. Міжурядова організація міжнародних залізничних перевезень. URL: <http://dsbt.gov.ua/uk/storinka/mizhuryadova-organizaciya-mizhnarodnyh-zaliznychnyh-perevezen> / (дата звернення: 02.03.2023).

8. Ломотько Д.В. Міжнародні логістичні системи: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 56 с.

9. Полчанінова І. Л. Менеджмент міжнародного туризму : конспект лекцій (для студентів 4 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» усіх форм навчання спеціальності 242 Туризм) / І. Л. Полчанінова, Н. М. Влащенко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 112 с.

10. Міжнародний Союз Залізниць (International Union of Railways). URL: <https://uic.org/> (дата звернення: 02.03.2023).

11. Міжнародний комітет залізничного транспорту. URL: https://www.uz.gov.ua/about/activity/international_activities/international_rail_transport_committee/ (дата звернення: 02.03.2023).

12. Рада залізничного транспорту держав-учасниць Співдружності. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 02.03.2023).

13. Положення про Раду залізничного транспорту держав-учасниць Співдружності, затверджене 20 березня 1992 року рішенням Ради глав урядів держав-учасниць Співдружності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_624#Text (дата звернення: 02.03.2023).

14. Положення про Дирекцію Ради залізничного транспорту держав-учасниць Співдружності, затверджене 20 березня 1992 року рішенням Ради глав урядів держав-учасниць Співдружності.

15. Україна без СНД: що змінить рішення Києва про "вихід" зі Співдружності. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/16/7080481/> (дата звернення: 03.03.2023)

16. Україна остаточно вийшла з угоди. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3620141-ukraina-ostatocno-vijsla-iz-zaliznicnoi-ugodi-miz-krainami-snd.html>. / (дата звернення: 03.03.2023).

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про вихід з Угоди про координаційні органи залізничного транспорту Співдружності Незалежних Держав» від 22 листопада 2022 р. № 1308. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vihid-z-ugodi-pro-koordinacijni-organi-zaliznichnogo-transportu-s1308-221122> (дата звернення: 03.03.2023).

18. Фрей Л. В. Формування конкурентоспроможності автотранспортних послуг на туристичному ринку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 21. 2018. С. 430-433.

19. Міжнародний Союз автомобільного транспорту. URL: https://sovereign21.at.ua/publ/poleznaia_informacija/mizhnarodnij_sojuz_avtomobilnogo_transportu_msat/2-1-0-15 / (дата звернення: 03.03.2023).

20. Звернення на підтримку транспорту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-pidtrimuye-deklaraciju-komitetu-vnutrishnogo-transportu-yevropejskoji-ekonomichnoji-komisiyi-oon-dmitro-abramovich> / (дата звернення: 04.03.2023).

21. Міжнародна діяльність. Основні події. URL: <https://uksatse.ua/index.php?act=Part&CODE=226> / (дата звернення: 04.03.2023).

22. Міжнародна морська організація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 04.03.2023).

23. Дунайська комісія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> / (дата звернення: 04.03.2023).

24. Центральна комісія судноплавства по Рейну (ЦКСР). URL: <http://xn--h1ahbi.com.ua/info/455-ccnr-central-commission-for-navigation-on-the-rhine-centralnaya-komissiya-sudohodstva-po-reynu-cksr.html> / (дата звернення: 04.03.2023).

25. Пікулик О. Транспортні послуги в організації туристичної діяльності. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ III. Рекреаційна географія та географія туризму*. 2017. № 9 (358). С. 100-105.

Сазонець О. М.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

Миськовець Н. П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту Міжнародного економіко-
гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)*

ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ FAO ТА ЇЇ СПІВПРАЦЯ З UNWTO: СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ, ГІРСЬКИЙ ТУРИЗМ, ПРОГРАМА «1000 СІЛ»

Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO) є глобальною і найбільш авторитетною міжнародною організацією в питань розвитку міжнародного співробітництва у сфері сільського господарства, лісництва, рибництва та рибальства, діяльність якої має велике практичне значення для економіки країн-членів. FAO володіє унікальною інформацією щодо міжнародного досвіду застосування новітніх агропромислових прийомів і ноу-хау, виведення високоврожайних, засухостійких зернових культур, методів боротьби з хворобами і шкідниками в сільському господарстві і лісництві, виведенні високопродуктивних порід худоби та видів риби. FAO володіє потужною дослідницькою та інформаційними базами, що дозволяють оперативно передавати країнам – членам для практичного використання в економіці останні досягнення і розробки у сільському господарстві, лісництві, рибництві та рибальстві. Вона розробляє рекомендації урядам щодо політики в цих секторах відповідно до конкретних регіонів і країн [1].

Особливе практичне значення мають розробки в рамках FAO міжнародних норм і стандартів на сільськогосподарську, лісову та рибну продукцію, виконання яких має ключове значення для експортерів в умовах жорсткої конкуренції в міжнародній торгівлі та загострення боротьби за потенційні ринки збуту. Слід визнати, що з часу співпраці Україна та FAO (з 2003 року) зацікавленими міністерствами і відомствами зроблено чимало для

інтеграції в її діяльність, забезпечення участі в роботі основних міжурядових органів FAO, а також міжнародних конференцій, що проводяться по її лінії.

Механізмом координації в FAO є конференція представників всіх держав-членів Організації, яка скликається один раз у два роки. Статутом передбачена можливість скликання позачергових (спеціальних) сесій Конференції. Конференція визначає загальну політику Організації, затверджує її програму та бюджет на наступний дворічний період, приймає правила, процедури і фінансовий регламент; дає рекомендації з питань продовольства і сільського господарства для їх практичного використання; може робити рекомендації будь-якої міжнародної організації з будь-якого питання, що належить до компетенції FAO. Крім держав-членів у роботі сесії Конференції можуть брати участь асоційовані члени (без права вирішального голосу), на ній можуть бути присутніми спостерігачі від держав-членів Організації, міжурядових і неурядових організацій [2, 3].

Питання субстантивного характеру і політики Організації в області продовольства і сільського господарства, а також програми і бюджету FAO, розглядаються в створюваних на період сесії Конференції двох комісій. Всі інші питання (включаючи процедурні, правові та адміністративні) розглядаються на пленарних засіданнях Конференції, на яких у ході загальних дебатів делегації викладають позиції своїх країн по продовольчих та сільськогосподарських питаннях. Крім того, на період роботи сесії Конференції створюються три допоміжні органи - Генеральний комітет, Комітет по повноваженнях і Комітет з резолюціями. У період між сесіями Конференції керівним органом є Рада у складі 49 держав-членів, які обираються Конференцією терміном на три роки. При цьому склад Ради щороку оновлюється на одну третину. Сесії Ради проводяться так часто, як вважають за необхідне.

Важливим інструментом FAO у запровадженні та інтенсифікації її діяльності є **політичний діалог**. Участь приватного сектора в політичному діалозі з питань, що стосуються сталого та ефективного підприємництва та стандартів харчування, на національному і міжнародному рівнях може внести

свій вклад в цю дискусію [4]. Діалог гарантує, що інтереси, технічний досвід і знання приватного сектора беруться до уваги. Це підвищує їх почуття відповідальності за розробку і здійснення політики, а також за її стійкий характер. FAO може відігравати важливу роль у заохоченні та направлення такого діалогу на національному та міжнародному рівнях. Прикладами форумів політичного діалогу є Механізм приватного сектора при Комітеті з всесвітньої продовольчої безпеки, Партнерство з екологічно - порівняльного аналізу виробничо-збутових ланцюжків продукції тваринництва [5].

Наступним інструментом FAO у запровадженні та інтенсифікації сталого та ефективного аграрного підприємництва є **інформаційно-пропагандистська робота**. Комунікації в процесі залучення приватного сектору в інформаційно-пропагандистську та комунікаційну діяльність FAO дозволяють організації домогтися розширення і зміцнення масштабів своєї діяльності і впливати на контактні аудиторії населення. Як правило, в країнах третього світу приватний сектор надає підтримку проведенню заходів, організованих на рівні країн, шляхом виділення фінансових коштів або пожертвувань в натуральній формі, що допомагає підвищити наочність і ефективність глобальних і місцевих громадських ініціатив щодо підвищення обізнаності стандартів [6, 7].

Наступним інструментом FAO у запровадженні та інтенсифікації процесу продовольчої та харчової безпеки є **розробка норм і стандартів**. FAO, в якості посередника, грає ключову роль в організації та проведенні переговорів і реалізації міжнародних кодексів поведінки, розробці стандартів безпечності та якості продуктів харчування та інших сировинних товарів, а також підготовці глобальних конвенцій і нормативно-правових актів у сферах, що належить до мандату FAO (наприклад, «Кодекс ведення відповідального рибальства», «Міжнародний договір про генетичні ресурси рослин для виробництва продовольства і ведення сільського господарства», «Добровільні керівні принципи відповідального регулювання питань володіння і користування земельними, рибними і лісовими ресурсами», тощо).

Наступним інструментом FAO у забезпеченні продовольством населення світу є **управління знаннями та їх поширення**. Широкий спектр діяльності FAO спрямований на забезпечення міжнародного співтовариства об'єктивною інформацією і знаннями, в тому числі, статистичними даними з питань продовольчої та харчової безпеки, сталого ведення сільського господарства. Технічні консультації FAO часто проводяться на прохання міжнародних громадських і приватних організацій [8]. Приватний сектор вносить свій вклад в знання та науково-дослідний потенціал FAO шляхом надання даних та інформації про ринкові тенденції і нові технології. Знання та технології приватного сектора можуть забезпечити важливий внесок у реалізацію суспільного блага. FAO заохочує і підтримує спільне використання та поширення інформації приватного сектора через глобальні мережі.

Одним з нових інструментів діяльності FAO є його **співпраця з іншими міжнародними організаціями**. Прикладами такої співпраці останніми роками є співпраця FAO та UNWTO в сфері сільського туризму. 29 вересня 2020 р. Всесвітня туристична організація (UNWTO) і Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO) підписали Меморандум про взаєморозуміння, згідно з яким обидві агенції працюватимуть разом для досягнення спільних цілей, пов'язаних зі сталим і відповідальним зростанням сільського туризму. Згідно з угодою, UNWTO та FAO створюватимуть рамки для розширеної співпраці в цьому напрямі туристичної діяльності, зокрема шляхом обміну знаннями та ресурсами. За думкою фахівців UNWTO туризм, і сільське господарство є життєво важливими для місцевих громад у всьому світі. Підписаний Меморандум про взаєморозуміння між UNWTO та FAO підкреслює наскрізний характер туризму та важливість співпраці на між міжнародними організаціями на всіх рівнях. Систематизація інструментів FAO в просуванні екосистемного мислення представлено в таблиці 1.

Інструменти FAO в просуванні екосистемного мислення та сталого розвитку туристичної діяльності

[Джерело: розроблено авторами на основі 12, 13, 14, 15]

Інструменти	Застосування		
	Сільське господарство	Лісове господарство	Рибне господарство
Політичний діалог	Обговорення проблем підвищення продуктивності виробництва продуктів харчування для подолання проблем голоду та бідності	Обговорення проблем лісів та лісового господарства, лісова політика є державно орієнтованою з домінуючим підходом до управління за принципом «з гори донизу»	Збереження та примноження рибних запасів Світового океану, морів, річок та інших водних об'єктів
	Ведення господарської діяльності орієнтованої на екосистемний підхід		
Інформаційно-пропагандистська робота	Чіткі міжгалузеві зв'язки в сфері регулювання галузями сільського, лісового та рибного господарства, навколишнього середовища та туризму		
	Якість продукції та доступність споживачеві	Інтенсифікація сертифікації	Боротьба з браконьєрством
Розробка норм і стандартів	Національні міжгалузеві та галузеві програми орієнтовані на підвищення продовольчої безпеки, поліпшення харчування населення планети, подолання голоду та бідності, задоволення економічних, екологічних та соціальних потреб		
	щодо вирощування рослин та тварин, якості продукції адаптовані до конкретних регіональних особливостей	щодо вирощування, рубки, чистки та якості виробів з деревини	щодо виловів рибних ресурсів та особливостей ведення аквакультури, якості продукції
Управління знаннями та їх поширення	Міжнародні семінари, вокшопи, форуми, навчальні курси		
	Моніторинг та спостереження ГІС систем для попередження та контролю захворювань свиней та інших захворювань	Моніторинг та спостереження ГІС систем за станом лісових ресурсів, лісового покриву та якості лісових насаджень	Моніторинг та спостереження ГІС систем за наявністю та станом водних живих ресурсів, міграційними процесами риб, потенційними загрозами популяціям
	FAOSTAT надає доступ до ключових показників - від землекористування і виробництва продуктів харчування до розподілу державного бюджету для сільського та рибного господарства по країнам, регіонам і світу в цілому.		

Співпраця з UNWTO	Сталий туризм у сільській місцевості, такий як агротуризм, екотуризм і піщаний туризм	Програма «1000 сіл», Ця програма, має на меті визначити 1000 сіл на всіх континентах, що потребують допомоги та перетворити їх на цифрові села.	співпраці UNWTO та в сфері розвитку гірського туризму.
-------------------	---	---	--

[Джерело: систематизовано авторами]

Головною метою співпраці двох організацій повинно стати підвищення стійкості сільських громад до соціальних та економічних негараздів шляхом розвитку туризму та підвищення його стійкості та інклюзивності. В Меморандумі визначено, що туризм є провідною рушійною силою рівності, оскільки цей сектор працевлаштовує жінок і молодь і дає їм участь в економічному зростанні. Туризм також є захисником багатой культурної спадщини, яка характеризує місцеві спільноти, наприклад, завдяки збереженню фольклору та інших традицій для майбутніх поколінь. Основні пріоритети, як зазначено в Меморандумі, включають заохочення підприємництва в сільських громадах, особливо серед молоді та жінок, з метою надання їм доступу до місцевих і глобальних ринків для їхньої продукції. Інші пріоритети включають розвиток освіти та навичок, щоб надати громадам можливість працювати в туристичному секторі[9].

Сталий туризм у сільській місцевості, такий як агротуризм, екотуризм і піщаний туризм, є важливою рушійною силою соціально-економічного зростання, яке може зменшити нерівність, підвищити стійкість сільських громад і підвищити доходи сільських жителів. Туризм у сільській місцевості може відігравати ключову роль у підтримці сільської економіки шляхом диверсифікації доходів фермерів, створення робочих місць та підвищення обізнаності громадськості про значення сільських територій для продовольчої безпеки, захисту навколишнього середовища, захисту кулінарної та культурної спадщини, збереження місцевого біорізноманіття та збереження унікальних ландшафтів. Меморандум про взаєморозуміння між UNWTO та

FAO підкреслює наскрізний характер туризму та важливість співпраці на кожному рівні управління, щоб гарантувати, що туристичний сектор працює для всіх категорій населення.

Угодою встановлено п'ятирічний план роботи між FAO та UNWTO, який включає спільні дії з метою сприяння інноваціям і підприємництву, стимулювання сталого розвитку та можливостей диверсифікації доходів жителів сільської місцевості і розширення видів засобів до існування, з акцентом на працевлаштування молоді і жінок. Підписаний Меморандум також буде зосереджений на розвитку нового типу туризму, який сприяє стійкому рибальству. Завдяки цьому унікальному партнерству обидві установи підтримуватимуть розробку рішень для полегшення доступу місцевих фермерів і виробників продуктів харчування до глобальних ринків, одночасно створюючи новий досвід, розвиваючи мережі та створюючи альянси державно-приватного сектору.

Однією з переваг спільної діяльності двох організацій є її зосередженість на поширенні знань і керівництві розвитком та управлінням сталим туризмом шляхом просування належних практик, прийняття розумних рішень та запровадження інноваційних методів і продуктів сільського туризму. При цьому є обов'язковим збереження традиційних цінностей.

На теперішній час вирішуються питання щодо залучення UNWTO до перспективної програми «1000 сіл», яка реалізується FAO. Ця програма, має на меті визначити 1000 сіл на всіх континентах, що потребують допомоги та перетворити їх на цифрові села. Ці зусилля будуть реалізовані у співпраці з Microsoft, IBM, Фондом Білла та Мелінди Гейтс та іншими партнерами. Спільна діяльність в цій сфері надає можливість об'єднати сильні сторони обох міжнародних організацій, зокрема, досвід UNWTO у визначенні туристичних переваг і цінності культурної спадщини сільських поселень та можливості FAO щодо реалізації сільськогосподарської продукції, особливості місцевої кулінарії. Планується, що інформація про туристичні можливості сільської місцевості може бути поширена в електронному

середовищі разом із інформацією про сільськогосподарську продукцію, етнічні кухні. Успішна реалізація цього проекту може зробити цифрові села двигунами сільського туризму для підвищення стійкості за рахунок диверсифікації доходів фермерів і покращення відновлення після пандемії COVID-19[10].

Ще одним важливим напрямком співпраці UNWTO та FAO є спільна співпраця в сфері розвитку гірського туризму. Сталий підхід до гірського туризму може сприяти розвитку місцевої економіки, зберігаючи культурну самобутність і збалансоване використання наявних ресурсів. Гірські території, що багаті природною та культурною спадщиною, природним різноманіттям, мають хороші можливості для того, щоб отримати вигоду від подолання негативних змін, що склалися в результаті пандемії COVID-19. Гірські райони можуть запровадити більш стійкі, відповідальні та інклюзивні моделі туризму.

Напрямки гірського туризму мають заохочувати екологічні практики подорожей за допомогою активізації цільових маркетингових ініціатив. Вони повинні включати сприяння туризму на основі співпраці з місцевими громадами, використання їх культури, в тому числі і кулінарної культури. FAO пропонує програми підвищення обізнаності про негативний вплив туризму на унікальні екологічні та соціальні системи гір, а також на зміну поведінки місцевого населення, можливості підвищення продовольчої безпеки місцевого населення за рахунок розвитку гірського туризму.

Гірські громади, і зокрема традиційно маргіналізовані групи (жінки, молодь, корінне населення), потребують розширення своїх можливостей, наприклад за рахунок створення додаткових робочих місць в сфері обслуговування.

Об'єднання зусиль UNWTO та FAO визначається реалізацією спільних зусиль в таких сферах як:

- сприяння кліматично чутливому туризму в горах із низьким рівнем технічних засобів захисту населення в надзвичайних ситуаціях;

- моніторинг гірського туризму та його впливу для кращого управління ресурсами і відходами, враховуючи обмеженість можливостей утилізації;
- розширення можливостей гірських громад взяти на себе лідерство у розвитку туризму;
- посилення державно-приватного партнерства для впровадження інновацій та розвитку цілорічних туристичних пропозицій;
- інвестиції в інфраструктуру у віддалених гірських регіонах, зокрема в цифровізацію туристичних послуг[11].

Важливим аспектом співпраці FAO та UNWTO в сфері розвитку гірського туризму є запровадження інноваційних моделей циркулярної економіки, що пов'язано з обмеженими можливостями утилізації в гірській місцевості, запровадження передових методик управління відходами. Важливим для розвитку місцевої громади є розвиток навичок у використанні цифрової інфраструктури, отримання доступу до зеленого фінансування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про прийняття Статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації Організації Об'єднаних Націй» від 25.11.2003 №1334-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995> (дата звернення: 21.02.2023 р.).
2. Chang V., Guetl C. Elearning ecosystem (eles)-a holistic approach for the development of more effective learning environment for small-and-medium sized enterprises (smes) //Inaugural IEEE-IES Digital EcoSystems and Technologies Conference. IEEE, 2007. С. 420 – 425.
3. Van den Bergh J. C. J. M., Verbruggen H. Spatial sustainability, trade and indicators: an evaluation of the 'ecological footprint'. Ecological economics. 1999. Т. 29. №. 1. С. 61 – 72.
4. Dong L. I. Classification Research of Business Ecosystem Founding on Its Evolution Feature. The Clustering Analyses of 33 Typical Core Corporations' Ecosystem Practices. China Industrial Economics. 2008. Т. 11. С. 147.
5. Ezedinma C. I. Farm resource allocation and profitability of arable crop enterprises in the humid forest inland valley ecosystem: A case study of Ozu Abam in Southern Nigeria. UNISWA Journal of Agriculture. 2000. Т. 9. №. 1. С. 48-56.
6. Lairon D. Nutritional quality and safety of organic food. Sustainable Agriculture Volume 2. Springer Netherlands, 2011. С. 99 – 110.

7. Alimentarius C. Codex standard for named vegetable oils. Codex Stan. – 1999. Т. 210. С. 1999.
8. Robert Miles (2011) An Ecosystem Approach to Sustainable Production. Earth & Environment 6: pp 161–189 URL: http://www.see.leeds.ac.uk/misc/ejournal/issue6_files/6%3B%20161-189.pdf (дата звернення: 21.02.2023 р.).
9. UNWTO and FAO to work together on developing tourism for rural development. URL : <https://www.unwto.org/news/unwto-and-fao-to-work-together-on-developing-tourism-for-rural-development> (дата звернення: 21.02.2023 р.).
10. FAO teams up with UNWTO to boost sustainable rural tourism to help strengthen rural economies and conserve ecosystems. URL : <https://www.fao.org/news/story/ar/item/1310435/icode/> (дата звернення: 21.02.2023 р.).
11. Ромео Р., Руссо Л., Парізі Ф., Нотаріанні М., Мануеллі С. і Карвао С., Гірський туризм – до більш сталого шляху. Рим, ФАО., UNWTO. 2021 рік. URL : <https://doi.org/10.4060/cb7884en> (дата звернення: 21.02.2023 р.).
12. Сазонець О.М. Миськовець Н. П. Макроекономічний аналіз екосистемного підприємництва. *Бізнес Інформ*. 2017. №1. С. 147 – 152.
13. Сазонець О.М., Миськовець Н. П. Теоретичні основи здійснення корпоративного підприємництва на основі використання екосистем. *Бізнес Інформ*. 2016. №11. С. 144 – 148.
14. Сазонець О.М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика: понятійно-термінологічний словник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 228 с.
15. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. Дніпро, 2012. С. 252 с.

Гакова М. В.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ПЕРЕВАГИ НАБУТТЯ НИМИ УЧАСТІ В МІЖНАРОДНИХ АСОЦІАЦІЯХ

Індустрія гостинності вважається однією з найбільших галузей сучасної економіки. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації, на частку

індустрії гостинності припадає 10% від світового виробничо-сервісного ринку, 5% усіх податків, 7% світових інвестицій. Кожен 12-й працівник у світі зайнятий в індустрії гостинності [1].

Міжнародні готельні мережі на туристичному ринку відіграють важливу роль, адже вони сприяють підвищенню стандартів обслуговування туристів, створюють нові робочі місця, формують іміджеві чинники підприємств та є драйвером туристичних напрямів у державі.

У зв'язку із вищезазначеним, для вітчизняного розвитку туризму, дослідження міжнародних готельних мереж є актуальним питанням, яке дозволяє розглянути готельний бізнес з точки зору світових вимог, міжнародних стандартів та шляхів удосконалення готельної діяльності.

Дослідженням питань міжнародних готельних мереж займалися такі вітчизняні та закордонні науковці: О. Басюк, Н. Бунтова, Р. Браймер, Т. Бурак, Л. Ваген, О. Гарбера, О. Давидова, Н. Корж, Г. Круль, М. Мальська, І. Пандяк, Н. П'ятницька, В. Руденко, І. Смаль, Дж. Уокер, Л. Чепурда та інші. Проте питання визначення терміну «готельних мереж» потребує подальшого дослідження.

Виникнення та розвиток мережевої форми організації міжнародних готелів має свій історичний аспект. У зв'язку з розвитком масового туризму наприкінці XIX – початку XX ст. відбувається формування концепції міжнародних готельних мереж, з'являються перші готельні об'єднання на початку XX ст., а далі протягом століття в результаті географічної експансії готельних мереж відбувається зростання кількості готелів, розширюється географічні локації присутності. Для XXI ст. характерна інтенсивна географічна експансія: відбувається консолідація за рахунок операцій по злиттю та поглинанню як окремих готелів так і цілих мереж.

Вихід готельних мереж за національні рамки обумовлено різними причинами, а саме:

1) обмеженістю ресурсів, в т. ч., економічних, природних, трудових тощо;

2) загостренням конкурентної боротьби на внутрішніх ринках, (пов'язане зі збільшенням кількості готелів, готельних мереж та готельних операторів, обмеженістю попиту):

3) обмеженість внутрішніх ринків збуту, пов'язаних з купівельною спроможністю, масштабами території тощо.

Створення готельних мереж у ХХ ст. – це подія в світовому туризмі, яка дозволила певною мірою стандартизувати готельні послуги незалежно від країни розташування готелю, що важливо, перш за все, для туристів; а для власників готелів – це економія за рахунок масштабу діяльності, збільшення рентабельності; зростання якості послуг, збільшення інвестиційних можливостей тощо.

Проте, незважаючи на те, що поняття готельних мереж існує тривалий час, однозначна думка щодо його визначення відсутня. Це призводить до того, що основні критерії, які характеризують готельні мережі, у авторів є різними. Тому дослідження особливостей визначення поняття «готельних мереж» представлено (табл.1).

Таблиця 1

Визначення поняття «готельна мережа»

Визначення поняття	Автор, джерело
Готельна мережа – об'єднання кількох готельних підприємств у колективний бізнес, що проводиться під єдиним керівництвом, у межах єдиної концепції просування продукту і під спільною торговою маркою.	В. Руденко [2]
Готельна мережа – об'єднання підприємств готельного господарства з метою територіальної експансії на ринку готельних послуг, яке сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності за єдиними управлінськими та організаційними стандартами з використанням єдиної торгової марки.	Н. Бунтова [3]

Готельна мережа – об’єднання кількох готельних підприємств, які підпорядковуються єдиному керівництву, а також використовують спільну торгову марку та концепцію просування товару на ринок, у колективний бізнес.	О. Басюк [4]
Готельна мережа – це єдине керівництво та спільний бренд.	І. Безуглий [5]
Готельна мережа – являє собою об’єднання підприємств готельного господарства з метою територіальної експансії на ринку готельних послуг, підвищення їх конкурентоспроможності за єдиними управлінськими та організаційними стандартами з використанням єдиної торгової марки.	Т. Бурак [6]
Готельна мережа – це група розміщених у кількох країнах готелів, із загальним керівництвом.	І. Смаль [7]
Готельна мережа – форма об’єднання готельних підприємств з метою забезпечення економічної ефективності та конкурентоспроможності за рахунок високої якості обслуговування та оптимізації витрат.	О. Гутник [8]
Готельна мережа – горизонтальний альянс готелів під загальним брендом.	С. Іванов, В. Жечев. [9]
Готельна мережа – це єдине керівництво та спільний бренд. Розроблення та просування рекреаційно-туристичних та готельних брендів та має спиратися на обґрунтування перспективних сегментів ринку послуг.	О. Шаповалов а [10]

Дослідження сутності поняття «готельних мереж» передбачає:

довгострокове взаємовигідне співробітництво;

спільну стратегію;

стандарти якості обслуговування;

спільний маркетинг;

типові програми лояльності;

управлінські й організаційні стандарти;

уніфікуючи ознаки (торгова марка, клас підприємств);

єдину систему стандартів матеріально-технічної бази і послуг.

Виходячи з дослідження поняття «готельних мереж» табл. 1, вважаємо, що «готельні мережі» – це об’єднання готельних підприємств у

багаторівневий колективний бізнес під єдиним керівництвом в рамках загальної концепції просування продукту.

Доцільно відокремити види конкурентних переваг мережевої форми організації бізнесу (рис. 1.).

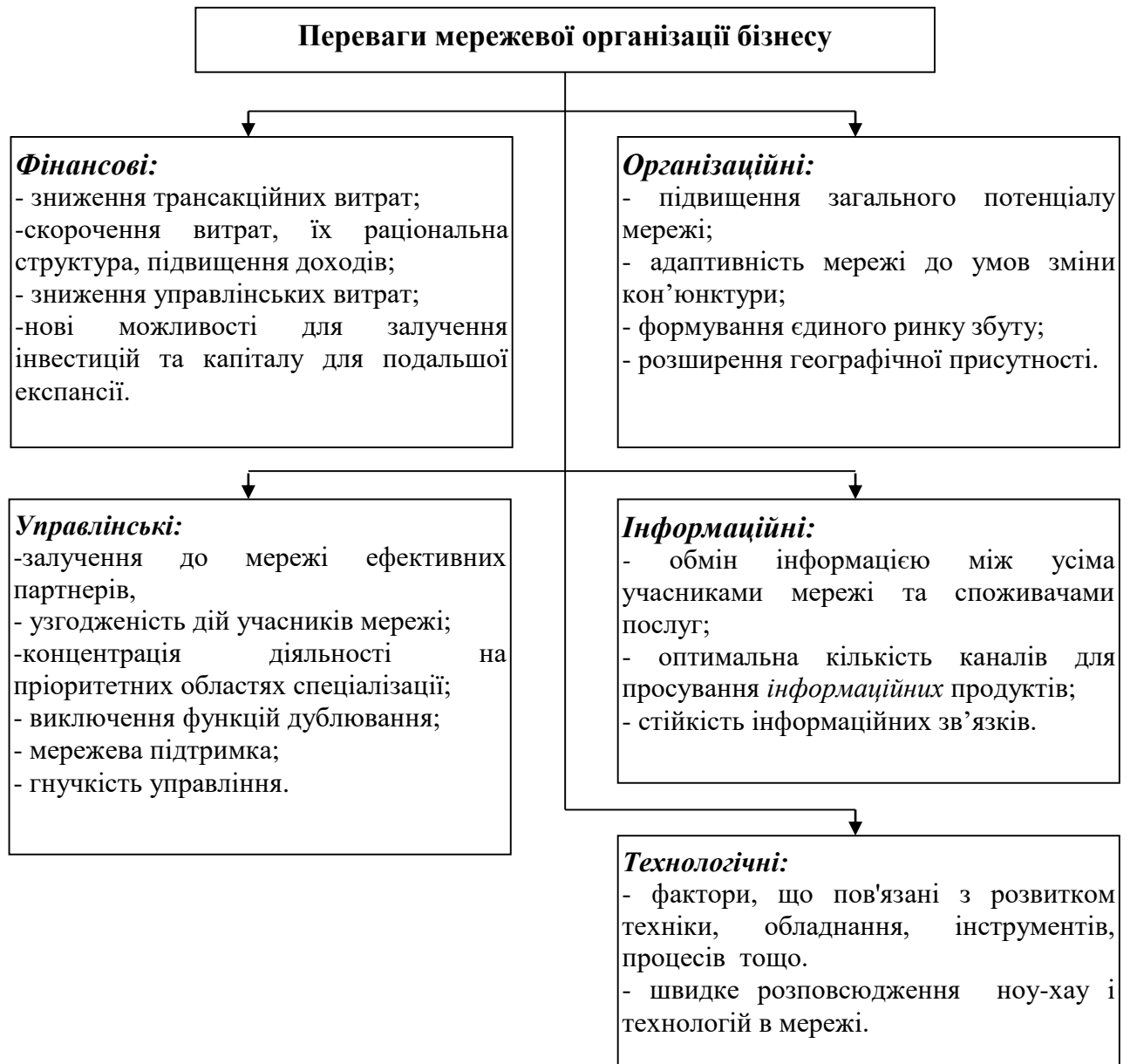

Рис. 1. Переваги мережевої організації бізнесу

[Джерело: авторська розробка]

Особливості впливу зовнішнього середовища на розвиток міжнародних готельних мережі дозволяють виокремити чинники, які впливають на їх розвиток. (рис. 2).

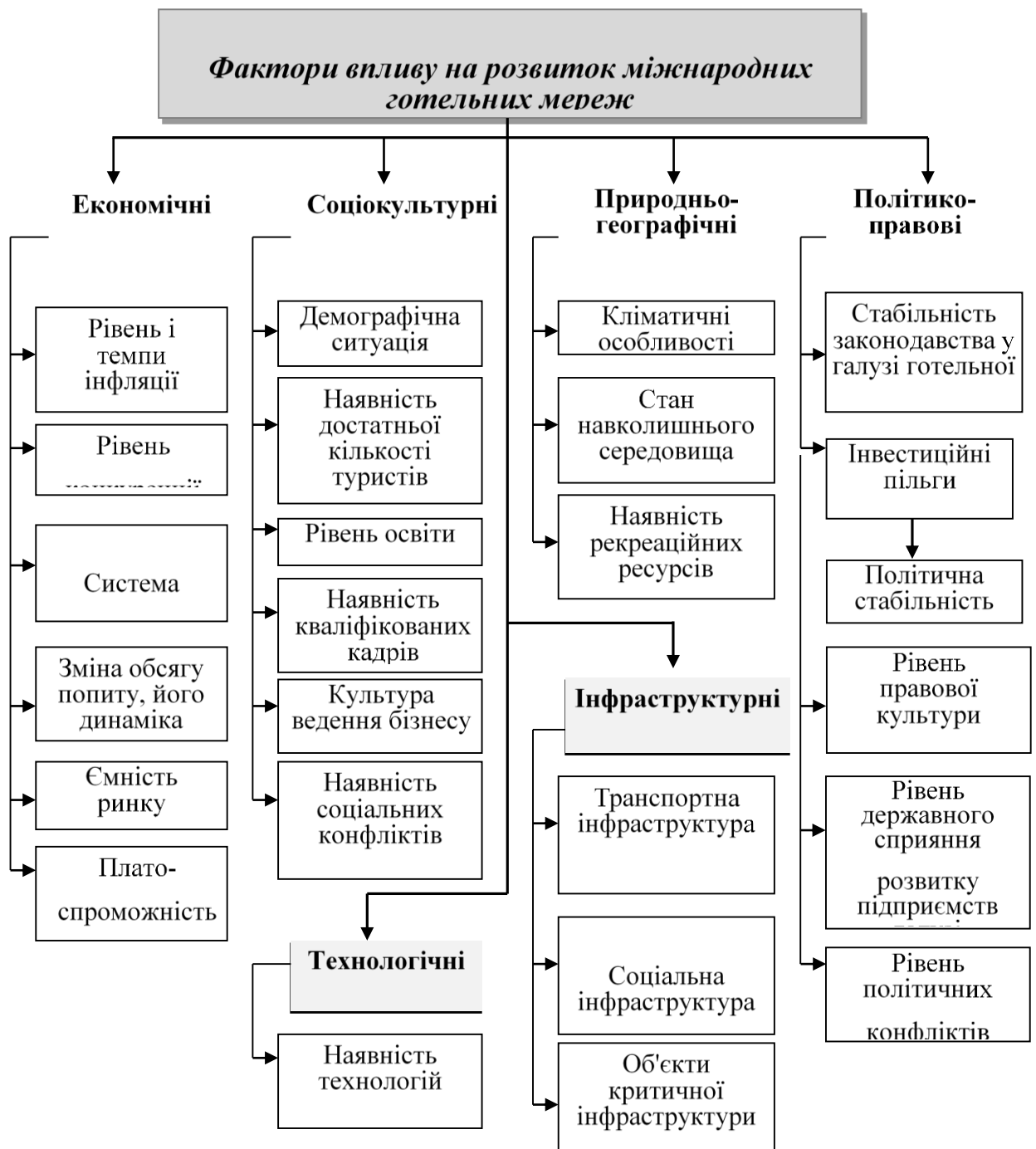

Рис. 2. Фактори зовнішнього середовища, які впливають на діяльність міжнародних готельних мереж

Джерело: авторська розробка]

Особливості розвитку мережевих підприємств дозволяють класифікувати їх за наступними ознаками:

- 1) за ознаками масштабів діяльності (міжнародні, національні, регіональні);
- 2) за ознаками моделей управління;

- 3) за ознаками функціонування;
- 4) за напрямками діяльності (розглядаються окремі сфери взаємодії учасників мережі);
- 5) за ознаками стану розвитку (динамічні та стабільні);
- 6) за можливістю залучення нових членів;
- 7) за національною приналежністю;
- 8) за сферою діяльності (враховується специфіка сфери спеціалізації, галузева приналежність учасників мережі).

З 1950-х років в організаційній структурі управління готелями у світовій готельній індустрії сформувалися різні моделі організації готельної справи

перша модель – модель Рітца, пов'язана з іменем швейцарського підприємця Цезаря Рітца. Основна ставка в цих престижних готелях робиться на європейські традиції вишуканості та аристократизму;

друга модель пов'язана з іменем американця Кемонса Вілсона. Дана модель характеризується значною гнучкістю при задоволенні потреб клієнтів у поєднанні з дотриманням високих стандартів обслуговування;

третья модель – "незалежні" готельні ланцюжки (Best Western), під єдиною торговою маркою об'єднуються готелі за однорідними ознаками, що витримують певні стандарти і набори послуг, незалежно від країни розташування. Готелі – члени ланцюга сплачують внески до єдиного фонду, який витрачається на спільну рекламну і маркетингову діяльність, просування продукту. При цьому повністю зберігається їхня фінансово-економічна та управлінська самостійність.

Згідно з класифікацією, запропонованою Міжнародною готельною асоціацією (МГА), готельні ланцюги можна умовно поділити на такі три категорії [11]:

корпоративні – готельні корпорації, що володіють численними підприємствами;

мережі незалежних підприємств, що об'єднуються для використання

загальної системи бронювання, концепції маркетингу, реклами та інших дорогих для окремого підприємства послуг;

мережі, що надають управлінські послуги.

Посилення конкуренції на міжнародному готельному ринку спонукає міжнародні готельні мережі використовувати стратегії зростання шляхом збільшення кількості готелів, номерного фонду.

Динаміка функціонування міжнародних готельних мереж світового готельного бізнесу за кількістю готелів та номерним фондом за період 2016–2021 рр. представлено в (табл. 2, табл. 3)

Таблиця 2

Динаміка міжнародних готельних мереж за кількістю готелів
за період з 2016–2021 рр.

№ п/п	Готельний оператор	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темпи зрост.	Темпи приросту
								2021/2016, %	2021/2016, %
1	Jin Jiang International (Holdings) Co., Ltd.	5977	6794	8715	10020	10695	11959	200,08	100,08
2	Wyndham Hotel Group	8035	8643	9200	9280	8941	8950	111,39	11,39
3	Huazhu Group Ltd.	3269	3746	4230	5618	6789	7830	239,52	139,52
4	Marriott International	5952	6333	6906	7163	7642	7795	130,96	30,96
5	Choice Hotels International	6514	6815	7021	7153	7148	7139	119,67	19,67
6	Hilton Worldwide	4825	5284	5685	6110	6478	6777	140,46	40,46
7	InterContinental Hotel Group	5174	5348	5603	5903	5964	6032	116,58	16,58
8	BTG Homeinns Hotels Group	3402	3712	4049	4450	4895	5916	173,90	73,90
9	Qingdao Sunmei Life Group Co.	1313	1697	2352	2988	5000	5804	442,04	342,04
10	AccorHotels	4144	4283	4780	5036	5100	5298	127,85	27,85

Джерело: [12; 13]

Таблиця 3

Динаміка міжнародних готельних мереж за номерним фондом
за період з 2016–2021 рр.

№ п/п	Готельний оператор	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темпи зрост. 2021/2016, %	Темпи прирост у2021/2016, %
1	Marriott International	1164668	1195141	1317368	1348532	1423044	1446600	124,21	24,21
2	Jin Jiang International (Holdings) Co., Ltd.	602350	680111	941794	1081230	1132911	1239274	205,74	105,74
3	Hilton Worldwide	796440	856115	912960	971780	1019287	1065413	133,77	33,77
4	Inter Continental Hotel Group (IHG)	767135	798075	836541	883563	886036	885706	115,46	15,46
5	Wyndham Hotel Group	697607	753161	809900	831025	795909	810051	116,12	16,12
6	AccorHotels	583161	616181	703806	739537	753000	777714	133,36	33,36
7	Huazhu Group Ltd.	331347	379675	422747	536876	652162	753216	227,32	127,32
8	Choice Hotels International	516122	521335	569108	590897	597977	575735	111,55	11,55
9	BTG Homeinns Hotels (Group) Co.	373560	384743	397561	414952	432453	475124	127,19	27,19
10	BWH Hotel Group	293059	290787	295849	369386	363989	348070	118,77	18,77

Джерело: [12; 13]

Виходячи з аналізу даних представлених в (табл. 2) у 2021 р. перше місце

з

а

к

і На другому місці у 2021 р. готельна мережа Wyndham Hotel Group, штаб-квартира якої знаходиться у Нью-Джерсі, США, а розповсюдженість у 90 країнах світу.

к Huazhu Group Ltd. посідає третє місце у 2021 р., слід зазначити, що

і

с

т

значний приріст кількості готелів у 2021р. складає 139,52% по відношенню до 2016 р.

На четвертому місці у рейтингу за кількістю готелів у 2021 рр.- мережа Marriott International зі штаб квартирою у Меріланді, США. За період з 2016 р. по 2021 р. мережа зробила приріст 30,96 %.

П'яте місце місці станом на 2021 р. займала компанія Choice Hotels International, за період з 2016 по 2021 роки спостерігалось зростання на 19,67%.

Шосте місце у рейтингу займає Hilton Worldwide зі штаб квартирою у Вірджинії, США. За період з 2016 по 2021 роки мережа зробила приріст кількості готелів на 40,46%,

Сьоме місце у рейтингу займає Inter Continental Hotel Group (IHG), Великобританія. За період з 2016 по 2021 роки мережа зробила приріст у 16,58%.

На восьмому місці у рейтингу готельних мереж за кількістю готелів знаходиться компанія BTG Homeinns Hotels (Group) Co. За період з 2016 по 2021 роки мережа збільшила кількість готелів на 73,90%.

Мережа Qingdao Sunmei Life Group Co. посіла дев'яте місце у 2021 р.

Десяте місце у рейтингу відводиться мережі AccorHotels. За період з 2016 р. по 2021 р. приріст готелів збільшився на 27,85%.

Виходячи з аналізу даних представлених в (табл. 3) у 2021 р. абсолютним лідером за номерним фондом є Marriott International, понад 1,4 млн номерів. Jin Jiang International (Holdings) Co., Ltd (приріст 105,74%) займала друге місце. На третьому місці – Hilton Worldwide, у якого більше ніж 1 млн. номерів. У Inter Continental Hotel Group (IHG)– 8857 тис. номерів (четверте місце). На п'ятому місці – Wyndham Hotel Group – 810 тис. номерів. AccorHotels займав шосте місце, у 2021 р. номерний фонд складав – 777,7 тис. номерів. Компанія Choice Hotels International з кількістю номерного фонду – 575 тис. номерів, зайняла восьме місце. BTG Homeinns Hotels (Group) Co. зайняла дев'яте місце, кількість номерного фонду у 2021 р. склала – 475 тис. номерів. На десятому місці BWH Hotel Group (раніше Best Western) – 348 тис.

номерів.

Основним фактором, який приваблює світові готельні мережі - це високий попит на готельні послуги та недостатній рівень пропозиції. Наявність присутності міжнародних готельних мереж в Україні представлено (табл. 4).

Таблиця 4

Г

о

№	Назва мережі та готелю	Т	Розташування
1	Inter Continental Kyiv		м. Київ
2	Grand Plaza Lviv	е	м. Львів
	Hilton Hotel & Resorts		
3	Hilton Kyiv	л	м. Київ
	Marriot International	і	
4	Renaissance Kiev Hotel		м. Київ
	Windham Hotel Group		
5	Ramada Encore Kiev		м. Київ
6	Ramada Lviv	в	м. Львів
	Accor Holels		
7	Hotel de Paris		
8	Ibis Kiev City Center	у	м. Київ
9	Fairmont Grand Hotel		м. Київ
10	Mercure Kyiv Congress	к	м. Київ
11	Ibis Kiev Вокзал	р	м. Київ
12	Ibis Kiev Lviv		м. Львів
	Starwood Hotels and Resorts	а	
13	11 Mirrors		м. Київ
14	Aloft Kiev	і	м. Київ
	Carlson Rezidor Hotel Group (дочірнє підприємство Radisson Hotel Group)	н	
15	Radisson Blu Resort	і	Буковель
16	Radisson Blu Hotel, Kyiv Podil		м. Київ
17	Radisson Blu Hotel, Kyiv	,	м. Київ
18	Park Inn by Radisson Kyiv Troyitska		м. Київ
	Hyatt Hotels Corpration		
19	Hyatt Regency Kyiv	я	м. Київ
	Rexin		
20	Rixos-Prykarpatty Resorts	к	м. Трускавець
	Sharwood Holel & Resorts Worldwide (дочернє підприємство Sheraton Hotel& Resorts)	і	
21	Sheraton Kiev Olympiysky		м. Київ
22	Four Point by Sheraton		м. Запоріжжя

Джерело: [14]

в

Міжнародні готельні ланцюги мають ряд переваг, що забезпечують певне

становище на світовому готельному ринку, а саме:

- розробка маркетингової стратегії;
- застосування гнучкої цінової політики;
- використання міжнародної комп'ютерної мережі резервування та входження до Глобальної мережі бронювання;
- придбання товарів і послуг за оптовими цінами;
- впровадження власної системи підготовки кадрів;
- співпраця з логістичними та транспортними компаніями;
- централізована система бухгалтерського обліку, постачання та збуту;
- підвищення інвестиційних можливостей.

Міжнародні готельні асоціації, що об'єднують як юридичних осіб, так і фахівців готельного бізнесу можуть надавати своїм учасникам цілу низку переваг, що підвищує конкурентоспроможність функціонування готельного бізнесу. Ці переваги досліджували такі науковці як Джинджоян В.В., Сазонець І.Л., Сазонець О.М., Тесленко Т.В.[15, 16, 17, 18, 19] Серед таких переваг можна виокремити наступні:

Асоціації готельного бізнесу мають свої пенсійні фонди та можуть надавати можливість участі в пенсійних програмах співробітникам готелів на дуже пільгових умовах;

2. Пенсійні, заощаджувальні плани асоціацій надають можливість доступу до них дітей та інших членів сімей співробітників готелів;

3. Асоціації проводять постійні тренінги та семінари з питань розповсюдження кращого досвіду обслуговування клієнтів;

4. Асоціації співпрацюють із страховими компаніями та надають можливість доступу до широкого спектру програм із захисту здоров'я, життя та доходів за пільговими ставками;

5. Асоціації формують власні центри управління кар'єрою та можуть надавати послуги з працевлаштування в разі скорочення персоналу в окремих готельних мережах;

6. Асоціації проводять активну рекламну діяльність для популяризації

мереж, які є їх учасниками;

7. Асоціації надають своїм членам право на отримання щорічних нагород Асоціації;

8. Асоціації надають відповідну акредитацію учасникам;

9. Асоціації формують Інтернет бібліотеки[20].

Для співробітництва України з міжнародними асоціаціями та організаціями у сфері готельного бізнесу необхідні наступні заходи:

1) гармонізація нормативно-правової бази у сфері готельного бізнесу з міжнародними нормами та стандартами;

2) проведення міжнародних заходів: конференцій; виставкових заходів; заходів з ознайомлення з прогресивним досвідом ведення міжнародного готельного бізнесу, новітніми технологіями у сфері готельного господарства, приєднання до міжнародних стандартів якості готельного обслуговування;

3) розробка програм розвитку щодо стажування та навчання професійних кадрів з метою перейняття світового досвіду провідних міжнародних готельних мереж;

4) організація тренінгів і семінарів в Україні із залученням провідних вітчизняних та міжнародних фахівців з метою забезпечення сучасного рівня освіти професійних кадрів, доступу до світової практики організації міжнародного готельного бізнесу;

4) впровадження стандартів менеджменту якості тощо;

5) діджиталізація індустрії гостинності;

5) створення механізмів заохочення вітчизняних інвесторів в напрямку створення національних готельних мереж.

7) удосконалення рекламно-інформаційної діяльності в готельній галузі.

Список використаних джерел:

1. Ставська Ю.В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018.№3.С.35 - 46.[URL](#)

(дата звернення 27.02.2023)

2. Руденко В.П. Основи готельної справи. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 368 с.
3. Бунтова Н.В. Перспективи інтеграції України в міжнародний ринок готельних послуг. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 4 (46). С. 16–19.
4. Басюк О.В. Аналіз світового досвіду функціонування готельних ланцюгів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С.136-141.
5. Безуглий І.В. Інноваційна основа формування національних готельних мереж України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип.22. 2018. С.136-141
6. Бурак Т.В. Готельні мережі: еволюція та становлення. *Бізнес Інформ*. №8. 2014. С.179-183.
7. Смаль І. Особливості і проблеми розвитку міжнародного туризму у контексті глобалізаційних процесів. *Вісник Львів. ун-ту. Серія міжнародні відносини*. 2008. Вип. 24. С. 327-335.
8. Гутник, О. Сучасні форми організації і роботи у готельному бізнесі. *Вісник Львів. ун-ту. Серія міжнародні відносини*. 2008. Вип. 24. С. 64-70.
9. Ivanov S., Zhechev V. Hotel Marketing. Маркетинг в хотелиерството. Varna: Zangador, 2011. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2271307 (дата звернення 27.02.2023)
10. Шаповалова О.М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 16 (205). С. 224–228.
11. Круль Г., Заячук О. Організація і технологія надання послуг гостинності : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 488 с.
12. Ratings of hotel chains «225 hotels». URL: <https://cutt.ly/HXIivKw> (дата звернення 26.02.2023).
13. Statista (2020). Market size of the global hotel industry from 2014 to 2018 (in billion U.S. dollars). URL: <https://cutt.ly/qCkMjav> (дата звернення 26.02.2023).
14. Безуглий І.В. Інноваційна основа формування національних готельних мереж України. *Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського* :

Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип.22. С. 136-141. URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/3879-bezuglij-i-v-innovatsijna-osnova-formuvannya-natsionalnikh-gotelnikh-merezh-ukrajini> (дата звернення 15.02.2023).

15. Джинджоян В.В., Саленко А.С., Сазонець І.Л. Соціальні детермінанти розвитку сфери послуг в концепції формування постіндустріального суспільства : монографія. Рівне. Волин. береги, 2021. 208 с.

16. Сазонець О.М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика. Понятійно-термінологічний словник. Київ, Центр учбової літератури, 2021, 288 с.

17. Джинджоян В.В., Тесленко Т.В., Горб К.М. Інноваційні технології в туризмі та гостинності. Київ: Видавництво «Каравела», 2022. 340 с.

18. Сазонець І.Л., Філоненко А.С. Організаційні засади функціонування готельної індустрії України та вплив на неї пандемії COVID-19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023, № 4. с. 48 – 52.

19. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023, № 2 URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/1116> (дата звернення: 23.03.2023 р.).

20. Переваги міжнародних готельних асоціацій. URL: <https://hotel-exec.com/page/page/member-benefits> (дата звернення: 21. 02 2023 р.).

РОЗДІЛ 3.

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИЗМУ, ЇХ СОЦІАЛЬНА ТА ГУМАНІТАРНА МІСІЯ

Вівсянник О.М.

*кандидат наук з державного управління,
директор Департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення
Рівненської ОДА*

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ГУМАНІТАРНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ УРЯДІВ

Окремі міжнародні організації глобального масштабу, що працюють під егідою ООН виконують функції наддержавного регулювання тих чи інших сфер діяльності. Такі організації по суті є інституціями, які пропонують світовій спільноті норми та правила, відповідно до яких необхідно будувати свою діяльність державним урядам, зокрема в сфері сталого розвитку, туризму, охорони здоров'я та ін. Однією з найбільш вагомих інституцій, що працює в сфері Сталого розвитку є **Програма розвитку ООН (ПРООН)(United Nations Development Programme (UNDP))**. Програма розвитку ООН (ПРООН) здійснює свою діяльність приблизно в 170 країнах і територіях, допомагаючи викоринити бідність, зменшити нерівність і відчуження, а також створити умови для стійкого розвитку, щоб країни могли підтримувати прогрес у різних напрямках свого розвитку. Як агентство розвитку ООН, ПРООН відіграє вирішальну роль у допомозі країнам у досягненні Цілей сталого розвитку.

Як головна агенція ООН з міжнародного розвитку, ПРООН працює в більшості країн і територій на основі гуманістичних підходів, щоб викоринити бідність і зменшити нерівність. Організація допомагає органам державного управління розробити політику, лідерські навички, здібності до партнерства, інституційні можливості та створити умови для досягнення Цілей сталого розвитку. Робота ПРООН зосереджена в таких сферах як: сталий розвиток,

демократичне врядування та розбудова миру, а також стійкість до клімату та стихійних лих.

Цілі діяльності ПРООН полягають в тому, щоб подолати бідність, побудувати демократичне врядування, забезпечити верховенство права та створити інклюзивні інституції. ПРООН виступає за зміни та з'єднує зусилля країн в контексті знань, досвіду, ресурсів, щоб допомогти людям підвищити якість життя.

ПРООН працює комплексно та узгоджено з метою покласти край бідності та голоду, захистити планету від деградації, забезпечити всім людям процвітаюче життя, зростання в гармонії з природою, а також сприяти розвитку мирних та інклюзивних суспільств.

Основні напрями діяльності організації в різних сферах наступні:

Вдосконалення управління. Допомога країнам у вирішенні соціальних, економічних та екологічних викликів за допомогою систем управління, що «виготовлені на майбутнє» за допомогою випереджувальних підходів, прогнозування і кращого управління ризиками.

Економічна та екологічна стійкість. Підтримка країн і громад у створенні управлінської та економічної стійкості в період різноманітних потрясінь і криз, включаючи військові і політичні конфлікти, зміну клімату, катастрофи та епідемії.

Врахування викликів навколишнього середовища. Врахування екологічних потреб, врахування потреб екосистем, навколишнього середовища як центру прийняття рішень в національній економіці та в процесі планування. Важливою метою є допомога національним урядам захищати, керувати та цінувати свої природні активи.

Доступність джерел енергії. Збільшення доступу до енергії для тих, хто найбільше відстає, і прискорення справедливого та інклюзивного переходу до стійких енергетичних систем.

Гендерна рівність. Зміна влади та економічних, політичних і соціальних систем, які продовжують працювати на засадах гендерної дискримінації.

Цифровізація. Підтримка країн у побудові економічно ефективних, інклюзивних, етичних і стійких цифрових суспільств.

Стратегічні інновації. Розширення можливостей урядів і громад для підвищення продуктивності державно-управлінських систем, роблячи їх адаптивними та стійкими.

Фінансування розвитку. Партнерство з урядами, приватним сектором та іншими партнерами для узгодження потоків державних фінансів і приватного капіталу і мобілізації фінансування в масштабах[1].

В Україні Програма розвитку ООН спрямована на підвищення стійкості та відновлення, що відповідає пріоритетам Уряду та нагальним потребам населення. Її пріоритети засновано не тільки на врахування екологічної складової, але й на поточній ситуації, що визначається військовими діями на території України, необхідністю відновлювати інфраструктуру, що постраждала внаслідок бойових дій та підтримкою певних категорій громадян, особливо тих, хто отримав поранення та потребує інтеграції в нові умови життя. Програма складається з п'яти основних напрямів підтримки:

можливості Уряду реагувати на кризові ситуації та вирішувати їх;

безперервне надання державних послуг;

аварійні роботи, що сприяють відновленню та відбудові соціальних об'єктів та об'єктів інфраструктури;

забезпечення доходів громадян, засобів до існування та підтримка приватного сектору економіки;

розвиток громадянського суспільства та підтримка соціальної структури. Ці напрями діяльності ПРООН в Україні фінансуються і відповідності до оперативних потреб країни і питання вирішуються в екстремому порядку[1].

ПРООН продовжує виконувати в Україні окремі програми, що було започатковано до початку військового конфлікту. На теперішній час фінансуються такі програми як:

сприяння сталому тваринництву та збереженню екосистем на півночі України; проект технічної допомоги кінцевим бенефіціарам надзвичайної кредитної програми для відновлення України та програми з відновлення України; підтримка зеленого відновлення в Україні; сафари для громад; сприяння скороченню ризиків та відновленню від стихійних лих в Україні; природоорієнтовані рішення для сталих міст в Україні[1]

Потужним інституційним інструментом запровадження екологічної політики в світі є **Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP))**. З моменту свого заснування в 1972 році Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) є глобальним органом, який встановлює світовий екологічний порядок денний, сприяє узгодженій реалізації екологічного виміру сталого розвитку в системі ООН і служить визнаним інструментом захисту глобального навколишнього середовища.

UNEP працює над здійсненням трансформаційних змін для людей і природи, досліджуючи основні причини трьох планетарних криз: зміни клімату, втрати природи та біорізноманіття, забруднення та відходи. UNEP, використовує сім взаємопов'язаних підпрограм для дій: кліматичні дії, хімічні речовини та забруднення, дії щодо природи, наукова політика, управління навколишнім середовищем, фінанси та економічні перетворення та цифрові перетворення.

Завдяки своїм кампаніям, зокрема Всесвітньому дню навколишнього середовища, UNEP, підвищує обізнаність і виступає за ефективні екологічні дії. UNEP зі штаб-квартирою в Найробі (Кенія), працює через свої підрозділи, а також через регіональні, зв'язкові та дислоковані офіси в різних країнах світу та зростаючу мережу центрів передового досвіду.

UNEP тісно співпрацює зі своїми 193 державами-членами та представниками громадянського суспільства, бізнесу та інших основних груп і зацікавлених сторін для вирішення екологічних проблем через Асамблею ООН з навколишнього середовища, найвищий у світі орган прийняття рішень

щодо навколишнього середовища. Організація містить секретаріати багатьох важливих багатосторонніх екологічних угод і дослідницьких органів[2].

Виконавчий директор і команда вищого керівництва реалізують впровадженням середньострокової стратегії (MTS) UNEP. Чотирирічна MTS визначає роль UNEP у виконанні зобов'язань Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Конференції ООН зі сталого розвитку (Rio+20), а також її підсумкового документа «Майбутнє, якого ми хочемо».

UNEP підтримує держави-члени у забезпеченні відображення екологічної стійкості в плануванні розвитку та інвестицій, а також надає країнам необхідні інструменти та технології для захисту та відновлення навколишнього середовища.

Для виконання своєї програми UNEP покладається на добровільні фінансові внески до бюджету програми. Дев'яносто п'ять відсотків цього фінансування надається партнерами-інвесторами добровільно.

Робота UNEP ґрунтується на низці всеохоплюючих стратегій, політик і вказівок. Пріоритетним серед них є наступні: доступ до інформації, настанови та програмні документи, середньострокова стратегія, політика протидії неправомірній поведінці та шахрайству, операційна політика, запобігання та реагування на сексуальні порушення, програма роботи, стійкість, екологічна стратегія ООН для екологічної освіти та навчання.

Основні напрями роботи організації за окремими сегментами доцільно розподілити на такі групи: екологічний напрям, безпековий напрям, соціальний напрям, технологічний напрям.

Суто екологічний напрям діяльності організації містить в собі такі компоненти: повітря. Досліджується стан забруднення повітря, що відбувається зараз, джерела забруднення в кожному секторі, політичні дії, поточні прогалини та те, що потрібно зробити, щоб вирішити проблему забруднення; кліматична дія. Дослідження стану клімату, прогресу, який відбувається в цьому питанні, заходи, що необхідні для подолання кліматичних надзвичайних ситуацій; моніторинг оточуючого середовища.

Організація надає урядам та іншим зацікавленим сторонам можливість приймати рішення на основі власних досліджень; ліси. UNEP підтримує захист лісів заради соціальних, економічних і екологічних переваг; дослідження природи. Забезпечення стійкості клімату нашої планети шляхом збереження, відновлення та сталого використання природи; океани і моря. Організація сприяє захисту та сталому управлінню світовим морським і прибережним середовищем; вода. Організація допомагає країнам захищати та відновлювати прісноводні екосистеми, щоб підтримувати їхні послуги для майбутніх поколінь; цілі сталого розвитку. Моніторинг виконання екологічних програм ЦСР, досягнутий прогрес і поточні прогалини.

Безпековий напрям: біологічна безпека. Організація підтримує уряди в боротьбі з потенційними негативними наслідками та перевагами сучасних біотехнологій, зосереджуючись на захисті біологічного різноманіття та здоров'я людини; дія хімічних речовин і забруднення. UNEP працює над тим, щоб звести до мінімуму негативний вплив хімічних речовин і забруднення на здоров'я людини та навколишнє середовище; катастрофи і конфлікти. UNEP працює над тим, щоб мінімізувати екологічні причини та наслідки криз; екологічні права та управління. UNEP підтримує жорсткі закони та установи для здорової планети та здорових людей; екстрактивні речовини. Організація підтримує позитивні зміни в управлінні та бізнес-практиках видобувного сектору. Її метою є організації технологій таким чином, щоб корисні копалини, нафта та газ працювали для всіх, з мінімальною шкодою та багатьма перевагами.

Соціальний напрям: організація пропагує гендерну рівність і розширення прав і можливостей жінок у сфері охорони природи та сталого розвитку; молодь, освіта та навколишнє середовище. UNEP співпрацює з урядами країн, щоб створити нове покоління молодих лідерів.

Технологічний напрям: енергія. UNEP сприяє енергоефективності та використанню енергії з відновлюваних джерел; зелена економіка. UNEP сприяє переходу до низьковуглецевої, ресурсоефективної та соціально

інклюзивної економіки; ефективність використання ресурсів. UNEP працює над прискоренням переходу до ресурсоефективної та сталої економіки; технології. UNEP сприяє ефективному використанню технологій для досягнення екологічних цілей, а також розвитку екологічно чистих технологій; транспорт. UNEP підтримує екологічний транспорт із низьким рівнем викидів і працює над зменшенням впливу цього сектора на забруднення повітря та зміну клімату [2].

Однією з найбільш відомих неурядових громадських організацій, що працює в сфері розповсюдження ідеології сталого розвитку є **Хартія Землі (The Earth Charter Initiative)**. Формально, Хартія Землі - це документ із шістнадцятьма принципами, що ґрунтують глобальний рух і на які необхідно спиратися у своєму бізнесі, школі чи громаді, щоб перетворювати свідомість на реальні дії на благо процвітання Землі. Хартія землі є етичною основою для дій, спрямованих на побудову більш справедливого, стійкого та мирного глобального суспільства у XXI столітті. Вона формує світогляд глобальної взаємозалежності та спільної відповідальності, пропонує бачення перспектив та закликає до дій.

Документ Хартії Землі починається з преамбули, за якою йдуть чотири розділи: повага та турбота про 1. спільне життя на планеті, 2. екологічна цілісність, 3. соціальна та економічна справедливість, 4. демократія, ненасильство та мир. Місія Міжнародної Хартії Землі полягає в тому, щоб сприяти переходу до екологічно чистих способів життя на планеті.

У відповідності до місії, головними цілями організації (документу) є наступні:

підвищення обізнаності про бачення сталого розвитку, яке сформульоване в Хартії Землі, та сприяння розумінню її інклюзивного етичного бачення;

сприяння прийняттю та використанню Хартії Землі як етичної довідки та керівництва, яке потрібно втілити в життя;

заохочення та підтримка використання в освіті Хартії Землі;

сприяння використанню Хартії Землі як документа «м'якого права»;
сприяння глобальній мережі прихильників та активістів Хартії Землі за допомогою радників, філій, волонтерів і партнерських організацій;
створення та поширення високоякісних комунікацій та освітніх матеріалів для використання мільйонами людей;
усвідомлення та переконання того, що Хартія Землі є інструментом і керівництвом у зусиллях із вирішення нагальних проблем, таких як зміна клімату, втрата біорізноманіття, реалізація Цілей сталого розвитку (ЦСР) і вирішення конфліктів»[3].

У 1987 році Всесвітня комісія з навколишнього середовища та розвитку (відома як «Комісія Брундтланда») оприлюднила «Наш спільний звіт про майбутнє» із закликом до «нової хартії», щоб встановити «нові норми» для переходу до сталого розвитку.

Після цього дискусія про Хартію Землі відбулася в процесі, що привів до Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, але час для такої декларації на той момент не настав. Декларація Ріо стала на той момент заявою про досяжний консенсус. У 1994 році було запропоновано розробити Хартію Землі як ініціативу громадянського суспільства. Початковий процес розробки та консультацій спирався на сотні міжнародних документів.

Незалежна комісія Хартії Землі була створена в 1997 році для спостереження за розробкою тексту, аналізу результатів всесвітнього процесу консультацій і досягнення згоди щодо глобального консенсусного документа.

У 2005 році ООН заснувала Освітній центр Хартії Землі на кампусі Університету миру з метою поширення різноманітних освітніх програм, що приділяють особливу увагу принципам сталості в процесах навчання та прийняття рішень. З 2012 року Центр координує роботу кафедри ЮНЕСКО з питань освіти Сталому розвитку з Хартією Землі, яка була створена у партнерстві з Університетом миру для створення освітніх програми та дослідницької діяльності на перетині дослідження проблем сталого розвитку,

етики та освіти. Ці програми пропонуються англійською, іспанською і португальською.

Кафедра ЮНЕСКО є партнером: мережі UNITWIN з питань освіти для сталого розвитку та соціальної трансформації, координується кафедрою ЮНЕСКО з вищої освіти для сталого розвитку Люнебурзького університету (Німеччина), міжнародною партнерською мережею кафедри ЮНЕСКО з освіти для сталого способу життя (Норвезький університет прикладних наук).

Центр прокладає нові шляхи в освіті для сталого розвитку, освіті глобального розвитку та формування лідерства. Це унікальна освітня інституція, яка допомагає професіоналам, педагогам і молодим лідерам будувати здатність інтегрувати знання, цінності та навички, необхідні для сталого способу життя. Понад 20 викладачів і наукових співробітників з усіх регіонів світу співпрацюють з Центром ЄС для поширення цінностей Хартії Землі. Центр сприяє виконанню резолюцій ЮНЕСКО, прийнятих у 2003 (32С/17) та 2019 (40С/20) роках, які визнають Хартію Землі як важливу етичну основу для сталого розвитку та заохочують держави-члени використовувати Хартію Землі в освіті для сталого розвитку, зокрема в реалізації програми ЮНЕСКО «Освіта для сталого розвитку».[3]

Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF) - це багатосторонній фонд, який займається боротьбою зі втратою біорізноманіття, зміною клімату, забрудненням і навантаженням на сушу та океан. Його гранти, змішане фінансування та політична підтримка допомагають країнам, що розвиваються, вирішувати їхні найважливіші екологічні пріоритети та дотримуватися міжнародних екологічних конвенцій. GEF об'єднує уряди 185 країн-членів із лідерами сталого розвитку серед громадянського суспільства, корінних народів і приватного сектору, а також тісно співпрацює з іншими екологічними фінансовими структурами з метою підвищення ефективності та впливу. За останні три десятиліття GEF надав понад 22 мільярди доларів США у вигляді грантів і змішаного фінансування

та мобілізував 120 мільярдів доларів США у вигляді співфінансування для понад 5000 національних і регіональних проектів.

Країни-члени представлені в Раді GEF 32 групами (14 для розвинутих країн, 16 для країн, що розвиваються, і дві для країн з перехідною економікою), кожна з яких делегує члена Ради та заступника члена Ради. Як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, є або були донорами Цільового фонду GEF. З моменту заснування GEF отримав внески від 40 країн-донорів. Країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою також надають підтримку GEF [4].

Агентства GEF формують проектні пропозиції, а потім керують цими проектами на місцях. Роблячи це, вони допомагають відповідним урядам і неурядовим організаціям розробляти, впроваджувати та виконувати їхні проекти. Часто агенції працюють разом над проектами GEF, об'єднуючи досвід. Це не тільки забезпечує більш цілісний підхід до програмування, але також посилює зусилля окремого агентства щодо включення проблем глобального навколишнього середовища у свою внутрішню політику.

З моменту свого заснування GEF визнав роль громадянського суспільства у захисті глобального довкілля. Організації, які стабільно та дедалі активніше беруть участь у діяльності GEF, залучують до участі у проектах недержавних суб'єктів, у тому числі некомерційні та неурядові організації (НУО), фермерів, жінок, науково-технічну спільноту, молодь та дітей, корінні народи та їхні громади, бізнес і промисловість, робітників та профспілки.

GEF має довгу історію залучення бізнесу та інвестицій приватного сектору. Щоб запроваджувати трансформаційні зміни в глобальне середовище, державний і приватний сектори в кожній країні повинні знайти нові способи спільної роботи. Ґрунтуючись на цьому досвіді, GEF рухається до більш комплексного підходу в своїй діяльності, який включає участь приватного сектору в стратегії GEF у фокусній сфері та пілотні проекти комплексного підходу.

Фінансування GEF надається країнами-донорами, країнам-учасницями та також країнам, що розвиваються і країнам з перехідною економікою для досягнення цілей міжнародних екологічних конвенцій і угод.

Фінансові внески країн-донорів надаються через кілька трастових фондів, якими керує Світовий банк, який діє як довірена особа GEF і обслуговується функціонально незалежним Секретаріатом Світового банку. Довірена особа допомагає мобілізувати ресурси GEF через процес поповнення кожні чотири роки, перераховує кошти Агентствам GEF і готує фінансові звіти про інвестиції та використання ресурсів. Довірена особа надає періодичні звіти Раді GEF, які містять консолідовану фінансову інформацію щодо конкретного фонду. Секретаріат GEF надає облікові послуги для Адаптаційного фонду з моменту його створення, а Світовий банк виступає як довірена особа.

На теперішній час GEF спрямує кошти від рекордного поповнення у 2022 році для сприяння зеленому, блакитному та стійкому відновленню. GEF інвестуватиме як у інтегровані програми, так і в конкретні фокусні сфери сталого розвитку. Загалом 11 інтегрованих програм повинні забезпечити глобальний екологічний ефект в кількох основних сферах. У той же час GEF продовжуватиме інвестувати ресурси в окремі напрямки для підтримки цілей Багатосторонніх екологічних угод (МЕА). На теперішній час фонд інвестує кошти у наступні програми:

рух до справедливого, природно-позитивного, вуглецево-нейтрального та вільного від забруднення світу;

Амазонка, Конго та критичні лісові біосистеми;

блакитні і зелені острови;

циклічні рішення для забруднення пластиком;

чистий і здоровий океан;

відновлення екосистеми;

усунення небезпечних хімічних речовин із ланцюгів постачання;

системи харчування;

екологізація розвитку транспортної інфраструктури;

прискорення нульових викидів;
сталі міста;
збереження дикої природи для розвитку[4].

Європейське агентство з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA)) є агентством Європейського Союзу, завданням якого є надання надійної незалежної інформації про навколишнє середовище. ЕЕА має на меті підтримувати сталий розвиток, допомагаючи досягти реальних покращень у навколишньому середовищі Європи шляхом надання своєчасної, цілеспрямованої, актуальної та надійної інформації партнерам, які приймають рішення, і громадськості.

Постанова про заснування ЕЕА була прийнята Європейським Союзом у 1990 році. Вона набула чинності наприкінці 1993 року після того, як було прийнято рішення про розміщення ЕЕА у Копенгагені. Реальна діяльність агентства почалася в 1994 році. До основних функцій ЕЕА слід віднести наступні: 1. допомога європейському співтовариству, а також країнам-членам і країнам, які співпрацюють, приймати обґрунтовані рішення щодо покращення навколишнього середовища, врахування екологічних міркувань в економічній політиці та просування до сталого розвитку; 2. координація Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем.

Зараз ЕЕА налічує 32 країни-члени та шість країн, які співпрацюють. ЕЕА відповідає за розвиток мережі та координацію її діяльності. Для цього ЕЕА тісно співпрацює з національними координаційними центрами, як правило, є національними екологічними агентствами або міністерствами охорони навколишнього середовища. Вони відповідають за координацію національних мереж, що включають багато установ (усього близько 350).

Членство також відкрито для інших країн, які поділяють стурбованість Європейського Співтовариства та держав-членів щодо цілей Агентства. Нинішні 33 члени — це 28 держав-членів ЄС разом з Ісландією, Ліхтенштейном, Норвегією, Швейцарією та Туреччиною. Албанія, Боснія і

Герцеговина, колишня Югославська Республіка Македонія, Чорногорія та Сербія подали спільні заявки на членство та співпрацюють з ЕЕА вже кілька років. ЕЕА також співпрацює з Косово, а Гренландія має статус спостерігача в ряді процесів.

Після виходу Сполученого Королівства з ЄС 31 січня 2020 року воно перестало бути частиною інституційних мереж і управління ЕЕА. Крім того, Сполучене Королівство більше не бере участь у зустрічах чи інших координаційних процесах, пов'язаних із повноваженнями ЕЕА. Сполучене Королівство більше не має юридичних зобов'язань підтримувати чи надавати інформацію та консультації, або допомагати у виконанні своїх зобов'язань згідно з екологічним законодавством ЄС після закінчення перехідного періоду 31 грудня 2020 року.

Основними клієнтами в такій співпраці є інституції Європейського Союзу — Європейська комісія, Європейський парламент, Рада Європи - а також члени та країни, що співпрацюють. Окрім цієї центральної групи учасників європейської політики, ЕЕА також обслуговує інші інституції ЄС, такі як Економічний і соціальний комітет ЄС і Комітет регіонів ЄС[5].

ЕЕА також співпрацює з більш широкими колами зацікавлених організацій, наприклад, у сфері політики, науковими та академічними спільнотами, бізнес-організаціями, консультаційними та аналітичними центрами. Громадськість також розглядається як важлива аудиторія ЕЕА. Це відповідає чинному законодавству ЄС щодо доступу до екологічної інформації та зусиллям ЕЕА щодо підтримки впровадження політики та досягнення більш широкого розуміння проблем навколишнього середовища та зміни клімату. Політика ґрунтується на проведенні широких суспільних дебатах, а прийняття екологічної політики ґрунтується на отриманні позитивного відгуку про проекти від широкої громадськості. ЕЕА прагне досягти двостороннього діалогу зі своїми клієнтами та цільовими групами, щоб правильно визначити їхні потреби в інформації та переконатися, що вони можуть зрозуміти і використовувати інформацію, надану ЕЕА. ЕЕА намагається досягти

двосторонньої комунікації зі своїми партнерами, щоб правильно визначити їхні потреби в інформації та переконатися, що надану інформацію вони розуміють і сприймають.

Onlineeea.europa.eu — це одна з найповніших служб публічної екологічної інформації в Інтернеті та найзавантаженіший інформаційний канал ЕЕА. ЕЕА прагне перейти від публікації на паперових носіях до веб-публікацій, щоб адаптуватися до вподобань все більшої кількості користувачів, підвищити своєчасність і економічну ефективність і зменшити власний вплив на навколишнє середовище. На веб-сайті можна знайти повні тексти всіх звітів, резюме та статей, а також інтерактивні графіки та програми на основі карт, а також набори даних і довідкову інформацію, що супроводжує звіти. Соціальні медіа та мультимедійний вміст активно використовуються для полегшення спілкування та охоплення ширшої аудиторії. На онлайн-форумі ЕЕА надаються індивідуальні відповіді на зовнішні запити щодо інформації. Громадськість також може поставити свої запити по телефону або при особистому візиті.

Для підтримки збору, управління та аналізу даних ЕЕА створила та керує шістьма Європейськими тематичними центрами (ETC), які охоплюють основні екологічні та операційні сфери робочої програми ЕЕА. Тематичні центри – це мережі, що охоплюють приблизно дев'яносто спеціалізованих установ, розподілених у країнах-членах ЕЕА.

Основні підходи в організації діяльності ЕЕА наступні:

Мережа. Для досягнення цілей надзвичайно важливою є робота співробітників ЕЕА, спрямована на те, щоб безпосередньо повідомляти факти та висновки, постійно спілкуватися з ключовими зацікавленими сторонами, розмовляти з клієнтами, брати участь у зустрічах експертів, виступати на семінарах і конференціях тощо. Незважаючи на випуск друкованих матеріалів і постійне зростання обсягу комунікації в Інтернеті, вони все ще не можуть замінити спілкування віч-на-віч між постачальниками інформації та користувачами

Замовлення продуктів ЕЕА. Партнери можуть підписатися на службу розсилки, щоб регулярно отримувати відповідну інформацію, електронні або друковані копії звітів та інших безкоштовних матеріалів. Клієнти також можуть слідкувати за нами у Facebook і Twitter або підписатися на RSS-канали або сповіщення ЕЕА для отримання сповіщень про публікацію нового матеріалу. Друковані копії паперових видань ЕЕА можна замовити, більшість безкоштовно, в книжковому онлайн-магазині Офісу публікацій ЄС (<http://bookshop.europa.eu>). У рамках програми переходу від паперових до веб-публікацій, деякі категорії продуктів доступні лише в електронному форматі.

Управління. Правління ЕЕА складається з одного представника від кожної з 33 країн-членів, двох представників Комісії та двох наукових експертів, призначених Європейським парламентом. Серед завдань Правління наступні: затвердження робочих програм ЕЕА, призначення виконавчого директора та призначення членів Наукового комітету. Науковий комітет ЕЕА складається максимум з 20 науковців, які є фахівцями з екологічних питань. Науковий комітет - це дорадчий орган з наукових питань при Правлінні та Виконавчому директорі. Голова Наукового комітету діє як спостерігач у Правлінні Ради. Виконавчий директор несе відповідальність перед Правлінням за виконання робочих програм і за повсякденне функціонування ЕЕА. ЕЕА організовує свою діяльність у річних робочих програмах, що входять до п'ятирічної робочої програми (МАWP).

Поточний МАWP структурований навколо чотирьох основних напрямків:

інформування про реалізацію екологічної політики, що передбачає зворотній зв'язок у відповідності до цілей та завдань ЄС шляхом постійного звітування про прогрес у ключових екологічних темах;

оцінка системних проблем, надання їм оцінок, які мають макро-, міжгалузевий характер і довгострокову перспективу, таким чином підтримуючи довгострокові бачення в Програмах дій ЄС з навколишнього середовища;

спільне створення, обмін та використання знань, що передбачає створення та підтримку інформації в соціальних мережах і в інформаційних системах, які є основою та обов'язковою умовою звітності;

управління ЕЕА, де метою є дотримання всіх правил і норм, що застосовуються до Агентства і, одночасно постійне покращання ефективності і результативності організації [5].

Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European environment information and observation network (Eionet)) є партнерською мережею ЕЕА та країн-членів і країн - партнерів. ЕЕА відповідає за розвиток Eionet і координує його діяльність. Для цього ЕЕА тісно співпрацює з національними координаційними центрами, які зазвичай розташовані в національних екологічних агентствах або міністерствах охорони навколишнього середовища. Національні координаційні центри відповідають за координацію національних мереж, залучаючи споріднені за цілями діяльності установи. Розпочавши роботу в 1994 році, Eionet став відомим і надійним постачальником високоякісних даних, інформації та оцінок екологічного стану в Європі та її окремих регіонах.

Концепція Eionet охоплює такі визначальні елементи:

потужна інституційна співпраця на кількох рівнях (національному, регіональному, європейському, міжнародному), а також партнерство з громадянським суспільством, якому сприяє координаційний орган;

узгоджений спільний зміст матеріалів, що формуються для клієнтів та партнерів;

спільна з ЕЕА інфраструктура, стандарти та інструменти.

Eionet наразі охоплює сім європейських тематичних центрів (ETC) у таких сферах: біорізноманіття та екосистеми; адаптація до зміни клімату; використання ресурсів і циркулярна економіка; пом'якшення наслідків зміни клімату; інтеграція та оцифрування даних; здоров'я людини та навколишнє середовище; стійкість, тенденції, перспективи та відповіді.

З 1 січня 2022 року було створено 13 творчих груп Eionet, які працюють за такими напрямками:

біорізноманіття та екосистеми – інтеграція знань для політики;
біорізноманіття та екосистеми – кумулятивний тиск і рішення;
циркулярна економіка та використання ресурсів;
вплив зміни клімату, вразливість та адаптація;
системи пом'якшення наслідків зміни клімату та енергетичні системи;
комунікації;
дані, технології та цифровізація;
системи харчування;
форсайт(прогнозування, передбачення);
здоров'я людини та навколишнє середовище;
земельні системи;
системи мобільності;
стан навколишнього середовища[6].

Інформаційні ресурси, що оприлюднюються European environment information and observation network оприлюднюються на сайті за наступними групами:

повітря та клімат: викиди в повітря (забруднення повітря є найбільшою небезпекою для довкілля в Європі. Незважаючи на те, що якість повітря в Європі покращилася за останні десятиліття, рівень забруднювачів повітря все ще перевищує стандарти ЄС і найсуворіші рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я); адаптація до зміни клімату (екстремальна погодна загроза робить адаптацію до зміни клімату головним пріоритетом. Екстремальні погодні та кліматичні явища, які призводять до таких небезпек, як повені та посухи, стануть частішими та інтенсивнішими в багатьох регіонах. Таким чином, дії щодо адаптації до наслідків зміни клімату є першорядними та мають бути пристосовані до конкретних обставин у різних частинах Європи); пом'якшення наслідків зміни клімату (щоб пом'якшити

зміну клімату, необхідно зменшити або запобігти викидам, пов'язаним з діяльністю людини);

природа: біорізноманіття – екосистеми (біорізноманіття в сукупності охоплює мільйони унікальних живих організмів, які населяють Землю, і взаємодію між ними. Вони є життєво важливим елементом нашого життя, але знаходяться під постійною загрозою. Природоохоронний стан понад 60% видів і середовищ існування, які охороняються відповідно до Директиви ЄС є несприятливим. Це має фундаментальні наслідки для нашого суспільства, економіки та здоров'я людей); використання землі (земля є наземною основою суспільства; це платформа для інфраструктури та для житлових, комерційних і промислових зон, а також є джерелом економічного зростання. Проте все більша частка суші нашої планети певним чином змінюється діяльністю людини, що призводить до нестійких змін у наших ландшафтах. Це стає глобальною екологічною проблемою); ґрунт (ґрунт є ключовим компонентом природного капіталу Європи. Він сприяє задоволенню основних людських потреб, серед іншого, підтримуючи постачання їжі та очищення води. Але наші ґрунти знаходяться під загрозою та зазнають деградації); прісна вода та моря (чиста вода є важливим ресурсом для здоров'я людини, сільського господарства, виробництва енергії, транспорту та природи. Наразі лише 40% поверхневих водойм Європи досягають відповідного екологічного стану. Крім того, стан морських екосистем залишається критичним, як щодо видів, так і середовищ існування. Необхідно докласти більше зусиль для досягнення екологічних цілей Європи щодо прісної води та моря);

сталий розвиток і добробут: навколишнє середовище і здоров'я (протягом останніх десятиліть якість навколишнього середовища в Європі невпинно покращується, тим не менш, екологічна небезпека для здоров'я продовжує впливати на європейських громадян. Забруднення повітря та шум спричиняють хвороби та скорочують життя. Хвилі спеки в Європі в останні роки призвели до тисяч смертельних випадків, а похолодання призвели до погіршення здоров'я та надмірної смертності); політичні інструменти

(інформаційна відкритість екологічної політики країн); ефективність використання ресурсів і відходи (зміна способу виробництва, споживання та життя, щоб зберегти здатність природи забезпечувати людство. Необхідність виробляти більше з меншими витратами та розглядати відходи як ресурс); стійкі зміни (екологічні виклики, які стоять перед нами, є глобальними та системними. Тому, щоб досягти довгострокових цілей сталого розвитку ЄС, основні системи наших суспільств повинні будуть кардинально змінитися. Особливо це стосується систем, пов'язаних з продовольством, енергією, мобільністю та будівництвом);

економічний сектор: сільське господарство, енергетика, промисловість, транспорт[6]. Основні напрями та форми взаємодії проаналізованих інституцій з органами державного регулювання країн світу представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вплив міжнародних інституцій на державне регулювання соціальної, екологічної та гуманітарної діяльності національних урядів

[Джерело: розроблено автором на основі 7, 8, 9, 10, 11]

Інституція	Сфера діяльності	Вплив на національні уряди
Програма розвитку ООН (ПРООН)(United Nations Development Programme (UNDP)	Цілі діяльності ПРООН полягають в тому, щоб подолати бідність, побудувати демократичне врядування, забезпечити верховенство права та створити інклюзивні інституції. ПРООН виступає за зміни та з'єднує зусилля країн в контексті знань, досвіду, ресурсів, щоб допомогти людям підвищити якість життя	Програма в Україні складається з п'яти напрямів підтримки: можливості Уряду реагувати на кризові ситуації та вирішувати їх; безперервне надання державних послуг; аварійні роботи, що сприяють відновленню та відбудові соціальних об'єктів та об'єктів інфраструктури; забезпечення доходів громадян, засобів до існування та підтримка приватного сектору економіки; розвиток громадянського суспільства та підтримка соціальної структури.

<p>Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP))</p>	<p>UNEP працює над здійсненням трансформаційних змін для людей і природи, досліджуючи основні причини трьох планетарних криз: зміни клімату, втрати природи та біорізноманіття, забруднення та відходи. UNEP, використовує сім взаємопов'язаних підпрограм для дій: кліматичні дії, хімічні речовини та забруднення, дії щодо природи, наукова політика, управління навколишнім середовищем, фінанси та економічні перетворення та цифрові перетворення.</p>	<p>UNEP тісно співпрацює зі своїми 193 державами-членами та представниками громадянського суспільства, бізнесу та інших основних груп і зацікавлених сторін для вирішення екологічних проблем через Асамблею ООН з навколишнього середовища, найвищий у світі орган прийняття рішень щодо навколишнього середовища. Організація містить секретаріати багатьох важливих багатосторонніх екологічних угод і дослідницьких органів.</p>
<p>Хартія Землі (The Earth Charter Initiative)</p>	<p>Документ із шістнадцятьма принципами, що ґрунтують глобальний рух і, на які необхідно спиратися, у своєму бізнесі, школі чи громаді, щоб перетворювати свідомість на реальні дії на благо процвітання Землі. Хартія землі є етичною основою для дій, спрямованих на побудову більш справедливого, стійкого та мирного глобального суспільства у XXI столітті.</p>	<p>Сприяє виконанню резолюцій ЮНЕСКО, прийнятих у 2003 (32C/17) та 2019 (40C/20) роках, які визнають Хартію Землі як важливу етичну основу для сталого розвитку та заохочують держави-члени використовувати Хартію Землі в освіті для сталого розвитку, зокрема в реалізації програми ЮНЕСКО «Освіта для сталого розвитку»</p>
<p>Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF))</p>	<p>На теперішній час фонд інвестує кошти у наступні програми: рух до справедливого, природно-позитивного, вуглецево-нейтрального та вільного від забруднення світу; Амазонка, Конго та критичні лісові біосистеми; блакитні і зелені острови; циклічні рішення для забруднення пластиком; чистий і здоровий океан; відновлення екосистеми; усунення небезпечних хімічних речовин із ланцюгів постачання; системи харчування; екологізація розвитку транспортної інфраструктури; прискорення нульових викидів; сталі міста; збереження дикої природи для розвитку.</p>	<p>GEF об'єднує уряди 185 країн-членів із лідерами сталого розвитку серед громадянського суспільства, корінних народів і приватного сектору, а також тісно співпрацює з іншими екологічними фінансовими структурами з метою підвищення ефективності та впливу. За останні три десятиліття GEF надав понад 22 мільярди доларів США у вигляді грантів і змішаного фінансування та мобілізував 120 мільярдів доларів США у вигляді співфінансування для понад 5000 національних і регіональних проєктів.</p>

<p>Європейське агентство з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA))</p>	<p>Допомога європейському співтовариству, а також країнам-членам і країнам, які співпрацюють, приймати обґрунтовані рішення щодо покращення навколишнього середовища, врахування екологічних міркувань в економічній політиці та просування до сталого розвитку; координація Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем.</p>	<p>Зараз ЕЕА налічує 32 країни-члени та шість країн, які співпрацюють. ЕЕА відповідає за розвиток мережі та координацію її діяльності. Для цього ЕЕА тісно співпрацює з національними координаційними центрами, як правило, є національними екологічними агентствами або міністерствами охорони навколишнього середовища. Вони відповідають за координацію національних мереж, що включають багато установ (усього близько 350).</p>
<p>Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European environment information and observation network (Eionet))</p>	<p>Є партнерською мережею ЕЕА та країн-членів і країн - партнерів. ЕЕА відповідає за розвиток Eionet і координує його діяльність. Eionet наразі охоплює сім європейських тематичних центрів (ETC) у таких сферах: біорізноманіття та екосистеми; адаптація до зміни клімату; використання ресурсів і циркулярна економіка; пом'якшення наслідків зміни клімату; інтеграція та оцифрування даних; здоров'я людини та навколишнє середовище; стійкість, тенденції, перспективи та відповіді.</p>	<p>ЕЕА тісно співпрацює з національними координаційними центрами, які зазвичай розташовані в національних екологічних агентствах або міністерствах охорони навколишнього середовища. Національні координаційні центри відповідають за координацію національних мереж, залучаючи споріднені за цілями діяльності установи. Розпочавши роботу в 1994 році, Eionet став відомим і надійним постачальником високоякісних даних, інформації та оцінок екологічного стану в Європі та її окремих регіонах.</p>

Серед наднаціональних інституцій, що впливають на соціальну, гуманітарну, екологічну політику держав нами досліджено найбільш авторитетні такі як: Програма розвитку ООН (ПРООН) (United Nations Development Programme (UNDP)), Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP), Хартія Землі (The Earth Charter Initiative), Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF), Європейське агентство з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA), Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European

environment information and observation network (Eionet). Діяльність кожної з цих організацій не обмежується суто екологічною, або соціальною діяльністю. Програми та проекти перерахованих організацій стосуються багатьох аспектів життєдіяльності людини та підвищення якості її життя, хоча пріоритетним все ж такі є екологічний напрям діяльності. Окремо слід виділити характер діяльності Програми Хартія землі. Вона одночасно несе в собі змістовне наповнення як документа, так і організації щодо реалізації положень цього документа.

Окремі інституції співпрацюють з органами державного управління країн світу на основі просвітницької, освітньої, інформаційної діяльності, наприклад, Хартія Землі (The Earth Charter Initiative), (The European Environment Agency (EEA)), Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European environment information and observation network (Eionet)). Інші – реалізують конкретні напрями співпраці з міністерствами та установами державних урядів на основі спільного фінансування, наприклад, Програма розвитку ООН (ПРООН) (United Nations Development Programme (UNDP)), Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP)), Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF)). Не дивлячись на значну екологічну складову в своїй діяльності, пріоритети Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні в теперішній час зосереджено на вирішенні соціальних питань, відновленню об'єктів критичної інфраструктури та програмах підтримки малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Програма розвитку ООН (ПРООН)(United Nations Development Programme (UNDP). Офіційний сайт. URL: <https://www.undp.org/expertise> (дата звернення 22.02.2023).

2. Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP)). Офіційний сайт. URL: <https://www.unep.org/> (дата звернення 22.02.2023).
3. Хартія Землі (The Earth Charter Initiative)/ Офіційний сайт. URL: <https://earthcharter.org/education-sustainable-development/> (дата звернення 22.02.2023).
4. Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF)). Офіційний сайт. URL: <https://www.thegef.org/who-we-are> (дата звернення 22.02.2023).
5. Європейське агентство з навколишнього середовища (The European Environment Agency (EEA)). Офіційний сайт. URL: <https://www.eea.europa.eu/about-us> (дата звернення 22.02.2023).
6. Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European environment information and observation network (Eionet)). Офіційний сайт. URL: <https://www.eionet.europa.eu/about/about-eionet> (дата звернення 22.02.2023).
7. Інституційна трансформація державного управління охороною здоров'я: Україна та іноземний досвід: колективна монографія / І.Л. Сазонець, В.І. Саричев та ін.; за ред. І.Л. Сазонця. - Рівне: Волин. береги, 2019. - 396 с.
8. Місцеве самоврядування: понятійно-термінологічний словник / за ред. І.Л. Сазонця. Рівне: НУВГП, 2020. 172 с.
9. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Стратегічні пріоритети Всесвітньої організації охорони здоров'я в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров'я. *Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління*. 2020. № 1. С. 275–284.
10. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Сутність міжнародних організацій та визначення передумов їх співпраці з органами державного управління. *Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції* : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. вчених, молодих науковців, аспірантів та студентів. Рівне : НУВГП, 2020. С. 456–459.
11. Сазонець О.М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика: понятійно-термінологічний словник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 228 с.
12. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. Дніпро, 2012. С. 252 с.

Баб'як О. В.

*кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри
медико-профілактичних дисциплін та лабораторної діагностики
Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЛІТИКУ УРЯДІВ В СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

Визначаючи роль міжнародних організацій у організації реабілітації слід проаналізувати міжнародні стандартизовані підходи в цій сфері. ВООЗ визначає, що реабілітація в значній мірі орієнтована на потреби особистості, тобто втручання та підхід, обраний для кожної людини в процесі реабілітації, залежать від її цілей, діяльності та уподобань. Процес реабілітації може проходити в різних умовах. Такими умовами можуть бути стаціонарні чи амбулаторні лікарні, приватні клініки. Також реабілітація може проводитись в громадських установах або в домашніх умовах.

З фізіологічної точки зору реабілітація може зменшити вплив широкого спектру негативних показників станів здоров'я, включаючи хвороби (гострі чи хронічні) та травми. Реабілітація може доповнюватися іншими видами втручання у здоров'я, такими як медичні та хірургічні втручання. Такі види втручання повинні бути зумовлені необхідністю досягнення найкращого результату. Реабілітація може допомогти зменшити, контролювати або запобігти ускладненням, пов'язаним із багатьма захворюваннями, такими як травма спинного мозку, інсульт або перелом. Лікування таких станів хворого обов'язково містить в собі етап проведення операції та етап реабілітації. Іноді такі етапи змінюють один одного.

Реабілітація допомагає мінімізувати або уповільнити настання інвалідних наслідків хронічних станів здоров'я, таких як серцево-судинні захворювання, рак і діабет. Вона повинна озброювати людей стратегіями

самоконтролю та допоміжними засобами, або усуваючи біль чи інші ускладнення.

Із соціально-економічної точки зору - реабілітація – це інвестиція, яка приносить економічні вигоди як для окремих осіб, так і для суспільства. Це може допомогти уникнути дорогої госпіталізації, скоротити тривалість перебування в лікарні та запобігти повторним госпіталізаціям. Реабілітація також дозволяє особам брати участь у навчанні та оплачуваній роботі, залишатися незалежними вдома та мінімізувати потребу у фінансовій підтримці або підтримці опікунів.

Важливим економічним аспектом проведення реабілітації є підготовка та наявність високо кваліфікованого та спеціально навченого персоналу. Персонал, що приймає участь в процесі реабілітації, складається з медичних працівників різного профілю, включаючи, фізіотерапевтів, ерготерапевтів, логопедів і аудіологів, ортопедів і протезистів, клінічних психологів, лікарів фізичної медицини та реабілітації та медичних сестер з реабілітації.

Реабілітація – це не ексклюзивна медична послуга, яка доступна лише тим, хто може собі це дозволити. Також це не обов'язкова послуга, яку можна спробувати лише тоді, коли інші втручання для запобігання або лікування стану здоров'я не дають результатів.

З точки зору державного управління реабілітація – це створення умов для повної реалізації соціальних, економічних і медичних переваг від повернення людей до звичного способу життя, їх інтеграції в діяльність суспільства та держави. Це можливо в тому випадку, якщо своєчасні, високоякісні та доступні реабілітаційні заходи повинні бути доступними для всіх. У багатьох випадках це означає початок процесу реабілітації відразу, як тільки виявлено негативний стан здоров'я, і продовжувати реабілітацію поряд з іншими втручаннями у здоров'я.

З гуманістичної точки зору – реабілітація потрібна для відчуття людиною почуття своєї повноцінності як члена суспільства, зменшення її страждань, як моральних, так і фізичних. У багатьох частинах світу зростаюча

потреба в реабілітації практично не задовольняється. Більше половини людей, які живуть у деяких країнах із низьким і середнім рівнем доходів і потребують реабілітаційних послуг, не отримують їх. Реабілітаційні послуги незмінно входять до числа медичних послуг для осіб, які найбільше постраждали від пандемії COVID-19. Реабілітація призначена не лише для людей із тривалими або фізичними вадами. Скоріше, реабілітація є основною медичною послугою для тих, хто має гострий або хронічний стан здоров'я, фізичні порушення або травму, що обмежує їх повноцінне функціонування. В зв'язку з цим, реабілітація має бути доступною для всіх, хто її потребує. В цьому криється гуманістична сутність реабілітації.

З безпекової точки зору – реабілітація потрібна як відповідь на виклики. Стихійні небезпеки, такі як землетруси чи спалахи захворювань, а також небезпеки, спричинені людиною, включаючи військові конфлікти, тероризм або техногенні аварії, сприяють зростанню попиту на процедуру реабілітації внаслідок травми чи хвороби. Вони також мають найбільший вплив на найбільш уразливі верстви населення та найслабкіші системи охорони здоров'я.

Хоча важлива роль реабілітації в надзвичайних ситуаціях визнається в клінічних і гуманітарних рекомендаціях, вона рідко розглядається як частина готовності системи охорони здоров'я та раннього реагування. Результатом цього є те, що існуючі раніше обмеження в реабілітаційних послугах посилюються, надання медичних послуг стає менш ефективним, а люди, які безпосередньо постраждали, піддаються ризику посилення порушень та інвалідності.

У всьому світі близько 2,4 мільярда людей зараз живуть зі станом здоров'я, якому необхідна реабілітація. У зв'язку зі змінами, що відбуваються в стані суспільного здоров'я та характеристиках здоров'я населення в усьому світі, ця оціночна потреба в реабілітації буде лише збільшуватися в найближчі роки.

Однією з головних задач держави є збільшення середньої тривалості життя. Сьогодні ми можемо констатувати, що люди живуть довше. Прогнозується, що до 2050 року кількість людей старше 60 років подвоїться. Все більше людей живуть з такими хронічними захворюваннями, як діабет, інсульт і рак. Негативним чинником сучасного життя є наявність постійних травм (наприклад, опіків) і порушення розвитку дитини (наприклад, ДЦП). Ці стани здоров'я можуть вплинути на функціонування людини впродовж всього життя та пов'язані з підвищенням рівня інвалідності. Для багатьох інвалідних станів реабілітація є необхідною.

Державні механізми регулювання процесу реабілітації не завжди є ефективними. Серед основних чинників, що спричиняють низьку ефективність процесу державного управління реабілітацією слід визначити наступні:

- відсутність пріоритетів, фінансування, політики та планів реабілітації на національному рівні;

- відсутність доступних реабілітаційних послуг за межами міст і тривалий час очікування на отримання цієї медичної послуги;

- високі витрати на процедури реабілітації, їх відсутність або неадекватні засоби фінансування;

- брак підготовлених фахівців з реабілітації. За даними ВООЗ сьогодні в країнах світу в середньому існує менше ніж 10 кваліфікованих практиків на 1 мільйон населення в багатьох країнах з низьким і середнім рівнем доходу;

- брак матеріальних ресурсів для проведення реабілітації, включаючи допоміжні технології, обладнання та витратні матеріали;

- недостатній рівень медико-біологічних досліджень і даних щодо впливу і технологій реабілітації;

- неефективні та недостатньо використовувані механізми направлення на реабілітацію.

Щоб реабілітація повністю розкрила свій потенціал, зусилля органів державної влади мають бути спрямовані на зміцнення системи охорони

здоров'я в цілому та на те, щоб реабілітація стала частиною медичної допомоги на всіх рівнях системи охорони здоров'я та як частини загального охоплення медичними послугами.

Значний вплив на політику національних урядів в сфері реабілітації відіграє **ВООЗ**. У 2017 році ВООЗ запустила ініціативу «Реабілітація 2030», яка наголошує на необхідності зміцнення системи охорони здоров'я та закликає всіх зацікавлених сторін у всьому світі об'єднатися для роботи над різними пріоритетними напрямками, зокрема: покращення лідерства та управління; вдосконалення системи кадрового забезпечення реабілітації; розширення фінансування реабілітації; а також покращення збору даних і досліджень реабілітації.

ВООЗ реагує на виявлені виклики та сприяє зміцненню системи охорони здоров'я для реабілітації шляхом:

- надання технічної підтримки та розбудова потенціалу реабілітації на рівні країни;

- посилення лідерства, визначення пріоритетів і мобілізації ресурсів;

- розробки норм, стандартів і технічних інструкцій;

- формування плану досліджень і моніторингу прогресу.

Серед безпосередніх заходів, які проводить ВООЗ в контексті розбудови національних систем державного управління реабілітацією можна визначити наступні:

- проведення фестивалів документальних фільмів про проблеми реабілітації;

- проведення наукових конференцій, семінарів, конкурсів доповідей. Прикладом є конкурс доповідей «Політика охорони здоров'я та системні дослідження для реабілітації»;

- формування технічного потенціалу для надання оперативної експертизи з реабілітації;

- безкоштовні тренінги. Наприклад онлайн тренінг «OpenWHO.org» з реабілітації хворих на COVID-19. На тренінгу викладається цикл курсів

«Клінічне ведення пацієнтів із COVID-19», який був розроблений для медичних працівників під час пандемії COVID-19. Він надає ключові знання, необхідні для забезпечення безпечного та ефективного якісного догляду за пацієнтами. Презентації стосуються всіх аспектів клінічного ведення хворого на COVID-19, включаючи підготовку закладу та утилізацію. відходів; профілактику та боротьбу з інфекціями медичних працівників; трансфер хворих; клінічне ведення пацієнтів з легкою, середньою та важкою формою захворювання на COVID-19; особливі міркування для геріатричних, вагітних і педіатричних пацієнтів з COVID-19; реабілітацію; етику та паліативну допомогу;

адвокація реабілітації. Започаткована в 2017 році ініціатива «Реабілітація 2030» спрямована на стимулювання всіх зацікавлених сторін задовольнити зростаючу глобальну потребу в реабілітації шляхом зміцнення систем охорони здоров'я з метою забезпечення якісної реабілітації в усьому світі. Для того, щоб досягти цієї мети, необхідна більша обізнаність урядів і громадськості щодо медичних, соціальних та економічних переваг реабілітації. Адвокація має вирішальне значення для підвищення обізнаності щодо реабілітації. Сутність адвокації міститься в тому, що публічні органи влади, міжнародні, неурядові організації мають говорити, привертати увагу суспільства, громади до проблеми реабілітації та спрямовувати тих, хто приймає рішення, до її вирішення. Успішна адвокація вимагає, щоб важливі повідомлення були визначені, передані та почуті тими, хто бере участь у прийнятті рішень. Адвокація реабілітації спрямована на підвищення обізнаності про реабілітацію серед усіх зацікавлених сторін і підвищення політичної волі до реабілітації. Таким чином, це підвищить зацікавленість в процесах реабілітації;

посилення впливу реабілітації в процесі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Важлива роль, яку можуть відігравати фахівці з реабілітації, визнається у все більшій кількості глобальних рекомендацій, у тому числі в публікаціях ВООЗ. Залишається потреба в підтримці розвитку

процесу реабілітації в рамках координації управління ризиками медичних надзвичайних ситуацій і стихійних лих, зокрема щодо готовності до всіх небезпечних ситуацій. Роль ВООЗ в цьому аспекті містить в собі:

розробку державою адвокаційних ресурсів і політичних ресурсів для підтримки інтеграції реабілітації в управлінні ризиками в надзвичайних ситуаціях;

розвиток технічних ресурсів і потенціалу для підтримки зміцнення реабілітації як компоненту готовності держави до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я;

створення технічного потенціалу системи державного управління забезпечення керівництва реабілітацією та координації реагування на надзвичайні ситуації);

інтеграція реабілітації в національні системи державного управління охороною здоров'я. Реабілітація є важливою послугою охорони здоров'я, поряд із профілактикою, стимулюванням, лікуванням. Однак у багатьох країнах люди не мають доступу до необхідних послуг реабілітації. Найкращий спосіб гарантувати, що реабілітаційні послуги охоплять усіх, хто їх потребує, — це інтегрувати реабілітацію на всіх рівнях системи охорони здоров'я як частину загального охоплення медичним обслуговуванням. Зокрема, важливо, щоб реабілітація була інтегрована на рівні первинної медичної допомоги, таким чином зменшуючи витрати та покращуючи справедливість і своєчасність надання послуг.

Реабілітація не може розвиватися сама по собі, скоріше необхідно зміцнити систему державного управління охороною здоров'я в цілому, щоб краще забезпечити реабілітацію. Це повинно містити в собі зміцнення різних компонентів, які складають систему охорони здоров'я, а саме: керівництво та управління; фінансування; службу доставки; робочу силу; допоміжні технології, інформацію).

Глобальна оцінка потреби в реабілітаційних послугах показало, що щонайменше кожна третя людина у всьому світі відчуває певний стан здоров'я

протягом свого життя, який може отримати користь від реабілітації. Це ставить під сумнів стереотипний погляд на реабілітацію як спеціалізовану послугу. Реабілітація має бути невід'ємною частиною всієї системи охорони здоров'я, особливо первинної медичної допомоги, щоб охопити більше людей, які її потребують. За матеріалами ВООЗ щодо зміцнення та покращення реабілітаційних послуг визначено, що приблизно 1 з 3 осіб може отримати користь від реабілітації. 2,4 млрд людей пережили умови, в яких їм могли б допомогти процедури реабілітації. Відомо, що 570 мільйонів людей страждають від болю в попереку, 310 мільйонів людей на планеті прожили не менше року з інвалідністю. З 1990 по 2019 рік кількість років, прожитих з інвалідністю, зросла на 69,4%[1].

Профілактика як передумова полегшеного протікання хвороби її відсутності, або подальшої ефективної реабілітації є процесом, який розвивається в усьому світі. Важливою ланкою такого розвитку є міжнародні організації. В соціально-економічному контексті профілактика є більш широким явищем ніж реабілітація. Профілактика захворювань базується на економічних процесах підтримки достатнього рівня життя, харчовій та продовольчій безпеці, доступу до первинної ланки медико-санітарної допомоги, ефективної діяльності органів державної влади з питань надзвичайних ситуацій та співпраці органів державної влади з міжнародними організаціями в цій сфері. Міжнародні організації, діяльність яких ми можемо віднести до діяльності в сфері профілактики захворювань дуже часто працюють не тільки в сфері охорони здоров'я, їх діяльність стосується широкого кола питань гуманітарного профілю. Серед міжнародних організації такого профілю доцільно проаналізувати діяльність найбільш відомих.

Однією з таких організації є **GiveDirectly**. **GiveDirectly** — провідна світова неурядова організація, що спеціалізується на наданні цифрових грошових переказів. Організація працює в 11 країнах. Зміст діяльності організації в сфері профілактики захворювань міститься в прямій допомозі сім'ям, як не мають коштів на забезпечення елементарних базових потреб

людини. Станом на липень 2022 року програма трансфертів GiveDirectly охопила понад 300 000 домогосподарств у сільських селах Кенії, Ліберії, Малаві, Руанди та Уганди. Програми грошових переказів розвиваються у Демократичній Республіці Конго, Марокко, Мозамбіку та Того. Дослідження показують, що ці гроші можуть розширити можливості домогосподарств у споживанні медичних послуг. Життя за межею крайньої бідності означає, що домогосподарство не може дозволити собі найпростіші потреби в їжі, житлі, охороні здоров'я/санітарії та освіті[2].

Кожне домогосподарство в сільській місцевості в країнах, де діють програми організації, отримує 1000 доларів без будь-яких умов. 1000 доларів США — це приблизно річні витрати середньої бідної родини в цих країнах. Ця сума відображає приблизно суму, на яку середньостатистична бідна сім'я в Африці повинна інвестувати, щоб підвищити свій дохід вище рівня крайньої бідності. Ці великі одноразові перекази дозволяють родинам інвестувати в те, що їм найбільше потрібно, і, як було доведено, покращують заробітки одержувачів, покращують відвідування дітьми школи, покращують здоров'я, харчування та психічне благополуччя. Родина самостійно вирішує основні напрями витрачання цих коштів. Фахівці організації дослідили, що основними напрямками інвестування отриманих сім'ями коштів є працевлаштування, здоров'я та харчування, розширення можливостей, заощадження, інвестиції та виробництво [2].

Міжнародна організація **Cure Violence Global** допомагає громадам впроваджувати програми запобігання насильству, які є ефективними для значного зниження рівня насильства. Однак, цей напрям діяльності є важливою складовою процесів профілактики. Cure Violence Global була запущена у одному з найбільш насильницьких населених пунктів у Чикаго, і швидко дала результати, скоротивши стрілянину на 67% у перший рік. З 2000 по 2008 рік Cure Violence Global зосередила свою діяльність у Сполучених Штатах, яка швидко поширилась на Балтимор, Нью-Йорк, Новий Орлеан, Окленд, Лоїзу, Пуерто-Ріко та інші регіони. У 2008 році Cure Violence Global

розпочала свою першу міжнародну адаптацію та тиражування методології в Басрі та Садр-Сіті, (Ірак). Відтоді міжнародні програми були додані в Канаді (Галіфакс і Альберта), Колумбії (Калі), Сальвадорі (Сан-Сальвадор і Сан-Педро-Мазавал), Гондурасі (Сан-Педро-Сула), Ямайці (Сент-Катрін-Норт і Сент-Джеймс), Кенія (Найробі та Рифтова долина), Мексика (Сьюдад-Хуарес і Чіуауа-Сіті), Південна Африка (Ганноверський парк), Сирія (Західна та Північна), Тринідад і Тобаго (Порт-оф-Спейн) і Великобританія (Лондон). Cure Violence Global™ також проводить навчання методам запобігання насильству для представників десятків інших країн [3].

Місія Cure Violence Global сформульована наступним чином: зменшити насильство в усьому світі, використовуючи методи боротьби з хворобами та зміною поведінки. Насильство зумовлено соціальними процесами, і його можна ефективно запобігти та лікувати за допомогою методів охорони здоров'я. На сьогоднішній день сектор охорони здоров'я та медичні працівники вкрай недостатньо використовуються для запобігання ризиків, лікування та боротьби з насильством. В організації вважають, що зараз настав час мобілізувати системи охорони здоров'я різних країн та використовувати методи охорони здоров'я для роботи з громадами та іншими стейкхолдерами, щоб зупинити цю епідемію. Особливими напрямками, методами роботи цієї організації є діяльність соціальних психологів у закладах охорони здоров'я та дослідження в сфері жіночого здоров'я. Організація працює в сфері зменшення насильства, як одного з елементів профілактики захворювань різного походження у жінок, підвищення соціальної ролі жінки та отримання жінками доступу до всіх послуг охорони здоров'я.

Greenpeace – відома в усьому світі неурядова міжнародна організація, яку було засновано в Канаді у 1971 році. Створення Greenpeace – мало великий ефект в усьому світі. На теперішній час, філії організації працюють у 57 країнах і мають тисячі співробітників, десятки тисяч волонтерів і багато десятків мільйонів прихильників. Основні проекти організації – екологічної спрямованості. Чиста екологія сама по собі сприяє профілактиці захворювань.

Окремі проекти організації, що пов'язані із поширенням органічної продукції, боротьбою за якість харчових продуктів, заборонаю поширення генетично модифікованих продуктів мають безпосереднє відношення до профілактики захворювань[4].

Діяльність міжнародної організації **Wild4Life** розпочалася як програма боротьби з ВІЛ/СНІДом у Зімбабве, але розширилася до створення сільських систем охорони здоров'я в країнах Африки на південь від Сахари. Такі напрями діяльності організації в сфері профілактики захворювань, як заснування сільських медичних закладів, моніторинг медичних потреб сільського населення та розвиток місцевих партнерств значно покращили результати охорони здоров'я в окремих африканських країнах. Діяльність організації має наступні цілі:

- оцінка потреби сільського населення в Зімбабве та інших країнах Африки на південь від Сахари та вирішення проблеми зі здоров'ям, які найбільше впливають на населення цих країн;

- створення та зміцнення мереж охорони здоров'я в сільській місцевості;
- підтримка партнерства з громадою для реалізації стійких та довгострокових рішень;

- надання якісних медичних послуг та будівництво поліклінік в сільській місцевості.

Органи державного управління багатьох країн Африки хочуть забезпечити бідним селам доступ до високоякісного медичного обслуговування. Маючи обмежені ресурси, вони не в змозі вирішити широкий спектр проблем охорони здоров'я громади, зокрема: здоров'я матері та дитини, репродуктивне здоров'я, ВІЛ, малярія та туберкульоз. Перешкод на шляху якісного медичного обслуговування в сільській Африці безліч: великі відстані, недостатня кількість і недостатньо підготовлений персонал, а також дефіцит нагляду і все це в регіоні крайньої бідності.

Місцевий медичний персонал часто неправильно діагностує навіть звичайні захворювання, такі як малярія, пневмонія та недоїдання, результати

зловживання антибіотиками та іншими ліками. Більшість вагітних жінок повертаються занадто пізно для допологового догляду.

В регіонах, де працює організація використання багатьох критично важливих медичних послуг зросло більш ніж удвічі, якість медичної допомоги, задокументована в історіях пацієнтів щодо основних захворювань, є очевидною і, головне, пацієнти змінюють свою поведінку, щоб швидше звертатися за медичною допомогою. Кількість нових звернень до амбулаторних закладів зросла на 332%. 97% усіх пологів приймаються кваліфікованими акушерами в закладі охорони здоров'я. Кількість дітей віком до 5 років, які отримують післяпологовий догляд, зросла на 311%. Збільшення кількості людей, пройшли тестування на ВІЛ, зросло на 97% і кількість протестованих дітей на 560%. Це є результатом постійної роботи з місцевими жителями в цих питаннях і розвитку профілактичної роботи медичними працівниками[5].

BRAC - Bangladesh Rehabilitation Assistance Committee – некомерційна неурядова організація, що була створена у 1972 році у Бангладеш. Одна з найбільш великих некомерційних організацій, що вносить значний внесок в профілактику захворювань в світі. На теперішній час організація функціонує в таких країнах як: Афганістан Гаїті, Ліберія Пакистан Сьєрра-Леоне Танзанія Уганда Філіппіни Шрі-Ланка південний Судан. З метою налагодження ділових стосунків та наукових контактів у США та Великобританії створено координаційні комітети організації.

Основними напрямками діяльності організації є економічний розвиток (організація фінансує інвестиційні проекти, що пов'язані із збереженням здоров'я, наприклад такі як «Здоров'я підлітків», «Молочно-продуктова програма» та ін.);

освіта (крім шкіл для дітей з бідних сімей, організацією створено спеціальні курси для дітей на яких висвітлюються проблеми дитячого, жіночого здоров'я, проблеми ранніх браків, санітарії та гігієни);

охорона здоров'я (медична допомога через фельдшерів, допомога у медичному страхуванні, заходи запобігання дитячій смертності, проведення пологів на дому – у відповідності до місцевих традицій, боротьба з туберкульозом та малярією, ендемічними захворюваннями);

соціальний розвиток (серед різних напрямів – запобігання дискримінації жінок, багатоженства, жіноче здоров'я, права жінок, запобігання домашньому насильству та ін.);

допомога в ліквідації стихійних лих (медична допомога постраждалим, продовольче забезпечення, відновлення житла та агровиробництва, забезпечення питною водою та одягом та ін.).

Практичні результати діяльності організації за останні роки наступні :

101,396 тис. сімей, які вийшли з умов крайньої бідності;

118 242 учасники програми отримали грошову підтримку, гігієнічні матеріали та були проінформовані про COVID-19. Для 117 635 учасників від уряду та сільських громад виділено сухі пайки, сільськогосподарські та тваринницькі ресурси. Роздано 92 525 засобів для дезінфекції рук;

105,374 тис. осіб (зокрема 30 270 жінок та 1 519 осіб з інвалідністю), отримали необхідні навички та здобули гідну працю;

246,871 тис. осіб отримали амбулаторні консультації, які проведено в 11 медичних закладах;

8,18 мільйонів - загальна кількість клієнтів, охоплена фінансовими послугами, і 4,5 мільярда доларів США, виданих у вигляді позик; 17 мільйонів доларів США екстрено перераховано готівкою до 700 000 домогосподарств через цифрові фінансові послуги;

656 950 тис. осіб у важкодоступних місцях, таких як болотні угіддя, отримали доступ до охорони здоров'я, телемедичних послуг та кліматичним технологіям;

556,531 тис. осіб було охоплено за допомогою інформаційних заходів щодо безпечної міграції, торгівлі людьми та реінтеграції мігрантів, які повернулися. 9510 мігрантів, які повернулися, отримали підтримку одразу

після прибуття в аеропорт. 2739 мігрантів, які повернулися, отримали послуги телеконсультації за допомогою мобільних телефонів, а 5856 мігрантів, які повернулися, отримали екстрену грошову допомогу[6].

Фахівці організації надавали також послуги профілактичного та соціального характеру для безхатченків, сімей, які втратили житло, людей з порушенням нервової системи, груп населення, що проживають у важкодоступних регіонах країни.

Однією з неурядових міжнародних організацій, які активно запроваджують заходи профілактичного характеру є ZanaLife. Організація має на меті сприяння заходам здоров'я дівчат-підлітків, статевого виховання, опанування знань про санітарію та гігієну, права жінок в Кенії. Підставою для розвитку її діяльності є небезпечне з точки зору профілактики захворювань та соціальної адаптації становище дівчат в цій країні. В Кенії 2 із 3 дівчат не мають регулярного доступу до гігієнічних прокладок, щоб контролювати менструацію. Кожна четверта дівчина не знає, що може завагітніти після початку менструації. 95% дівчат не знають, що згвалтування, інцест чи примус є порушенням прав людини. Двадцять п'ять відсотків дівчат-підлітків кидають школу до досягнення статевої зрілості. Дівчата-підлітки в Кенії також непропорційно страждають від епідемії ВІЛ, на них припадає дві третини нових випадків інфікування. Ці статистичні дані були посилені негативними явищами, які виникли в результаті пандемії COVID-19, зокрема: збільшилась кількість негативних тенденцій, що пов'язані із згвалтуваннями, дитячими вагітностями та поглибленням гендерного насильства[7].

ZanaAfrica вирішує ці проблеми, оснащуючи дівчат-підлітків у Кенії інструментами, необхідними для безпечного проходження статевого дозрівання та розкриття свого потенціалу як особистості в майбутньому. Ці інструменти включають засоби особистої гігієни, гігієнічні прокладки та освіту з питань репродуктивного здоров'я. У 2019 році ZanaAfrica запустила The Nia Network, партнерство з колективом медичних і освітніх організацій для просування безкоштовних або доступних телефонних послуг по всій Кенії.

ZanaAfrica пропонує інноваційну освіту з питань менструального та репродуктивного здоров'я та прав підлітків. Створено 25-сесійну програму здоров'я, яку проводять у школах протягом 18 місяців. Це інтерактивна навчальна програма, яку можуть викладати вчителі, запрошені наставники та/або громадські медичні працівники, щоб надати молоді точну та цікаву інформацію про здоров'я та права. Програма допомагає дівчатам краще контролювати своє тіло, рішення та планувати майбутнє. Організацією засновано серію друкованих журналів, орієнтованих на молодь, які служать відповідним підручником для студентів програми, призначених для покращення здоров'я підлітків у всьому світі. В основі видання – відповіді на понад 10 000 реальних запитань від дівчат.

Одна з найбільш універсальних організацій за напрямками своєї діяльності, яка вирішує в тому числі і проблеми профілактики захворювань є Mercy Corps (Корпус милосердя). Її місія - полегшити страждання, бідність і гноблення, допомагаючи людям будувати безпечні, продуктивні та справедливі спільноти. У понад 40 країнах світу працює 5400 членів організації. Вони надають допомогу людям, які живуть у бідності, лихах, жорстоких конфліктах і наслідках зміни клімату. Організація ставить за мету створювати глобальні зміни шляхом локального впливу. 84% працівників організації є вихідцями з країн, де вони працюють. Організація співпрацює з місцевими органами влади, соціально відповідальними корпораціями, соціальними підприємцями та людьми, які живуть у вразливих громадах. Основний фокус програм організації спрямовано на наступні сегменти гуманітарної діяльності:

сільське господарство. У країнах, де працює Корпус милосердя, сільське господарство є основним засобом продовольчої безпеки для 57 % населення. Завдяки цільовим інвестиціям і технічній підтримці дрібні фермери бідних країн мають потенціал не лише покращити своє життя, але й зробити внесок у більш продуктивну продовольчу та сільськогосподарську систему;

грошова та ваучерна допомога. Один із найефективніших способів допомогти людям стати на ноги — це дати їм готівку. 41 мільйон фунтів - загальна сума коштів, наданих Корпусом милосердя у 2020 році. Завдяки такому підходу організація намагається допомогти сім'ям з бідних країн підвищити продовольчу безпеку та якість харчування, отримати доступ до фінансових послуг і підтримати місцеву економіку;

клімат, навколишнє середовище та енергія. 4,9 млн. людей, що зазнали втрат від зміни клімату, охоплені допомогою Корпусу милосердя. У вересні 2021 року Mercy Corps об'єднався з Energy 4 Impact, з метою реалізації проектів в енергетичній сфері. Планується інтегрувати нові технології в такі сфери, як розвиток сільського господарства, економічне зростання, зайнятість молоді, гуманітарне відновлення та кліматостійкість;

подолання наслідків COVID-19. Пандемія COVID-19 впливає на всіх, але вона не впливає на всіх однаково. Крайня бідність зростає вперше за два десятиліття. На початку 2020 року кожна 45 людина в усьому світі потребувала гуманітарної допомоги. У 2021 році допомоги потребує кожен 33. Це 235 мільйонів людей, які покладаються на допомогу, щоб вижити, що на 40% більше, ніж минулого року. 37 млн. людей, яких було охоплено допомогою у 2020 році, незважаючи на пандемію. У зв'язку з пандемією на 40% збільшилась кількість людей, які потребують гуманітарної допомоги. Наприклад, у Пуерто-Ріко Корпус милосердя співпрацював з місцевою асоціацією фермерів, щоб надати продуктивні кошики зі свіжими продуктами та рибою сім'ям у розпал карантину через COVID-19. Продуктивні кошики допомогли прогодувати сім'ї, а також підтримали фермерів і рибалок.

реагування на надзвичайні ситуації. За останні 20 років Корпус милосердя реагував майже на всі глобальні стихійні лиха, включаючи землетрус у Непалі, голод на Африканському Розі, цунамі в Індійському океані та ураган Доріан на Багамах. Організація працює також в таких країнах, як Ліберія та Демократична Республіка Конго, де надавала медичну допомогу під час епідемії лихоманки Ебола та реалізовували заходи щодо стримування

епідемії. Ці заходи містять в собі громадську діяльність, забезпечення питною водою та санітарними послугами.

фінансова інклюзія. Корпус милосердя працює над розширенням доступу до фінансових послуг, приділяючи особливу увагу сільським жінкам, молоді та людям, які тікають від насильства чи війни. 3,1 млн. осіб було охоплено програмам Корпусу милосердя у 2020 році;

продовольча безпека та харчування. Конфлікти, екстремальні погодні умови та економічні потрясіння, включно з пандемією COVID-19, продовжують залишатися головними причинами відсутності продовольчої безпеки в усьому світі. 3,7 млн осіб було охоплено заходам підвищення продовольчої безпеки у 2020 році.

гендерна рівність. За останнє десятиліття було досягнуто прогресу в просуванні гендерної рівності, особливо в питаннях, що стосуються дитячих шлюбів, каліцтва жіночих статевих органів і представництва жінок у політиці. Проте проблеми залишаються, і все ще потрібен прогрес, щоб забезпечити кожній жінці та дівчині повну гендерну рівність. Перешкоди для досягнення цього ще більші для жінок і дівчат, які належать до соціально маргінальних груп. Завдяки програмам організації громади залучаються до активного діалогу з питань гендеру та соціальної інтеграції. Організація розробляє стратегії для виявлення та реагування на відмінності між людьми як у плані потреб, так і можливостей.

самоврядування. Корпус милосердя вважає, що інвестиції в лідерів громад і залучення молоді є критично важливими складовими нашого підходу до належного управління. По всьому світу Корпус милосердя співпрацює з урядами та неформальними установами управління на всіх рівнях, щоб краще обслуговувати своїх виборців і сприяти розвитку їхніх громад. У 2020 році ця робота охопила понад 4 мільйони людей;

розвиток ринку. Для фермерів та інших власників малого бізнесу продаж товарів, які вони виробляють, має багато проблем. Деякі не мають транспорту. Інші не мають можливості заощаджувати гроші за допомогою традиційних

банківських послуг. Інші досі не можуть отримати позики, які б започаткували їхній бізнес. Діяльність організації допомагає місцевим економікам і ринкам рости й розвиватися. Корпус милосердя здійснює заходи, що надають можливість всім власникам бізнесу можливість закріпитися та процвітати на місцевих ринках;

політика та адвокація. Корпус Милосердя співпрацює з урядами, установами, місцевими лідерами, організаціями громадянського суспільства, фондами та підприємствами по всьому світу, щоб переконатися, що голоси людей, реально впливали на прийняття рішень місцевою та державною владою;

стійкість. Корпус милосердя розробив власний підхід до стійкості. Він проводить оцінки від рівня громади до рівня регіону, щоб визначити їхні потреби, розробляє бачення розвитку стійкості в економічній сфері;

технології. З 2020 по 2025 рік кількість користувачів мобільних телефонів зросте на півмільярда і досягне 5,7 мільярда, або 70% населення світу (GSMA, 2021). Більшість цих нових користувачів буде в Африці на південь від Сахари, Латинській Америці та Азії, де мобільні телефони надають доступ до електронної комерції, цифрових фінансових інструментів, навчальних матеріалів та низки інших послуг. Технології є потужним засобом збільшення масштабу, ефективності та якості програм у нашій роботі. Наприклад, при розподілі готівки або товарів цифрові ідентифікаційні дані можуть допомогти зменшити шахрайство та гарантувати, що більше ресурсів надходитиме людям, які їх найбільше потребують. Корпус милосердя організує зони WiFi, доступ до стаціонарного Інтернету, забезпечує населення мобільними телефонами, виділяє кошти на зв'язок для окремих верств населення;

венчурні підприємства. Підприємці в усьому світі впроваджують революційні бізнес-моделі та трансформаційні технології, щоб вирішити найбільші виклики нашого часу. Ці стартапи мають потенціал охопити 3,3 мільярда людей, уразливих до клімату, 1,4 мільярда людей, які не мають

банківських послуг, і 162 мільйони малих підприємств за допомогою інноваційних, орієнтованих на клімат, і цифрових фінансових продуктів, які могли б сприяти їх стійкості;

вода, санітарія та гігієна. Чиста вода, санітарія та гігієна, які мають загальне визначення «WASH», закладають основу для здорових спільнот, особливо в часи кризи, коли ці основні вимоги є першим кроком до відновлення життя та засобів до існування. І хоча доступ до води та санітарії визнається міжнародним співтовариством як право людини, для багатьох такі блага недоступні. Пандемія COVID-19, а також нещодавні спалахи холери та лихоманки Ебола ще більше підкреслили основоположну роль WASH у громадському здоров'ї та профілактиці інфекційних захворювань. Важка діарея, яка частково спричинена небезпечною водою, недостатньою санітарією та поганою гігієною, є основною причиною смерті дітей віком до 5 років, при цьому щодня понад 1400 дітей помирають від цієї хвороби, якій можна запобігти.

У випадках, якщо джерела водопостачання знаходиться далеко або вони є важкодоступними, найбільше страждають жінки та дівчата. Збір води зазвичай є їхнім обов'язком, і їм, доводиться присвячувати цьому завданню значну частину свого дня, що збільшує рівень відсіву зі школи та ризик сексуального та гендерного насильства. Щоб справді усунути першопричини цих проблем, системи водопостачання та каналізації мають бути надійними, справедливими, доступними та вбудованими в існуючі структури охорони здоров'я та прийняття рішень. Програми WASH охопили 9 млн. осіб у 2020 році. Корпус милосердя впроваджує рішення WASH на основі конкретних потреб громад, забезпечуючи основу для довгострокових зусиль щодо розвитку.

У надзвичайних ситуаціях організація співпрацює з місцевими органами влади та громадами, щоб відновити водопостачання та каналізацію. Це може включати перевезення води вантажівками, ремонт існуючих колодязів і

водопровідних мереж, невеликі інфраструктурні установки, такі як ручні насоси та точки водопостачання, а також аварійні вбиральні;

молодіжна політика. Корпус милосердя надає соціальну та емоційну підтримку для подолання високого рівня стресу, створює безпечні простори, які служать притулком від важких і небезпечних обставин, співпрацює з технологічними стартапами, щоб створювати та масштабувати цифрові рішення для працевлаштування для молоді[8].

Міжнародна незалежна медична гуманітарна організація **Médecins Sans Frontières (MSF)** перекладається як «**Лікарі без кордонів**» надає медичну допомогу людям, які постраждали внаслідок конфліктів, епідемій, катастроф або позбавлені медичної допомоги. Діяльність організації базується на медичній етиці та принципах неупередженості, незалежності та нейтральності. MSF була заснована в 1971 році в Парижі групою журналістів і лікарів. Сьогодні є всесвітнім рухом, який налічує майже 63 000 осіб.

Усі його члени погоджуються дотримуватися таких принципів:

«Лікарі без кордонів» надають допомогу населенню, яке опинилося в скрутному становищі, постраждалим від природних або спричинених людиною катастроф і жертвам збройних конфліктів. Вони роблять це незалежно від раси, релігії, віросповідання чи політичних переконань;

Médecins Sans Frontières дотримується нейтралітету та неупередженості в ім'я універсальної медичної етики та права на гуманітарну допомогу та вимагає свободи у виконанні своїх функцій;

члени зобов'язуються поважати свій професійний етичний кодекс і зберігати повну незалежність від будь-якої політичної, економічної чи релігійної влади;

волонтери розуміють ризики та небезпеки місій, які вони виконують, і не висувають жодних претензій ні для себе, ні для своїх призначених осіб на будь-яку форму компенсації, окрім тієї, яку може їм дозволити асоціація.

У понад 70 країнах Médecins Sans Frontières надають медичну гуманітарну допомогу, щоб врятувати життя та полегшити страждання людей у кризових ситуаціях.

Швидке та ефективне реагування на надзвичайні ситуації є основою роботи організації. Якщо рівень смертності в окремому регіоні планети зростає всього за кілька тижнів, головним завданням є врятувати якомога більше життів за якомога короткий час. MSF зберігає попередньо запаковані рятувальні набори, щоб команди могли швидко надати допомогу - від хірургічних наборів, надувних лікарень до холерних наборів.

Удосконалення медичної практики є невід'ємною частиною діяльності організації. Медичні рекомендації регулярно оновлюються з урахуванням нового досвіду. Медичні інновації призвели до значних покращень у допомозі, що надається людям у кризових ситуаціях. Наприклад, зміни в схемах лікування малярії, створення центрів лікування холери для реагування на епідемію або використання готових до вживання харчових продуктів і нових моделей лікування для боротьби з недоїданням. Організація впроваджує ці технології.

Організація організує профілактику та лікування мільйонів хворих щороку, оскільки її робота підтримується надійною мережею постачання та логістики. Співробітники MSF завжди мають потрібні матеріали для роботи, в умовах якщо запаси можуть знадобитися протягом 24 годин, та в довготривалих програмах, де постійне постачання обладнання та ліків є життєво важливим.

Окрім медичного персоналу, команди включають логістів, спеціалістів з водопостачання, психологів, адміністраторів. У деяких країнах організація створила служби екстреної допомоги. Наприклад, у Демократичній Республіці Конго є шість різних підрозділів екстреної допомоги, які реагують на кризи по всій країні.

Пріоритети медичної допомоги організації базуються лише на потребах, незалежно від політичних, економічних чи інших інтересів. Регіональні

підрозділи організації ведуть постійний діалог із громадами, місцевою владою та озброєними групами, щоб полегшити доступ та надання медичної допомоги пацієнтам та їхнім громадам.

Окремий напрям роботи організації, що сформувався останнім часом – профілактика та лікування COVID-19. Організація активно допомагає органам влади в наданні допомоги хворим на COVID-19, впроваджує заходи щодо захисту уразливих груп населення та груп ризику, у тому числі шляхом вакцинації, забезпечує роботу основних медичних послуг. MSF впровадила заходи з профілактики та контролю інфекцій, щоб захистити пацієнтів і персонал. Організація надала населенню багатьох країн доступ до засобів захисту, тестів на COVID-19, кисню та препаратів для підтримуючої терапії, що є особливо важливим, оскільки COVID-19 поширюється в країнах з обмеженим доступом до цих засобів[9].

Підсумовуючи власний досвід співпраці міжнародних організацій з урядами та органами місцевого самоврядування різних країн та спираючись на думку науковців, що досліджували ці питання, зокрема: Вівсянника О.М., Джинджояна В.В., Сазонця І.Л., Сазонець О.М., Саричева В.І., Філоненко А.С. [9, 10, 11, 12, 13], можна визначити, що:

важливість процесу реабілітації для існування суспільства визначається наступними підходами: з фізіологічної точки зору реабілітація може зменшити вплив широкого спектру негативних показників станів здоров'я, включаючи хвороби (гострі чи хронічні) та травми; із соціально-економічної точки зору - реабілітація – це інвестиція, яка приносить економічні вигоди як для окремих осіб, так і для суспільства; з точки зору державного управління реабілітація – це створення умов для повної реалізації соціальних, економічних і медичних переваг від повернення людей до звичного способу життя, їх інтеграції в діяльність суспільства та держави; з гуманістичної точки зору – реабілітація потрібна для відчуття людиною почуття своєї повноцінності як члена суспільства, зменшення її страждань, як моральних, так і фізичних; з безпекової точки зору – реабілітація потрібна як відповідь на виклики.

Стихійні небезпеки, такі як землетруси чи спалахи захворювань, а також небезпеки, спричинені людиною, включаючи військові конфлікти, тероризм або техногенні аварії, сприяють зростанню попиту на процедуру реабілітації внаслідок травми чи хвороби.

Найбільш великий вплив на діяльність органів державної влади в сфері реабілітації відіграє ВООЗ. У 2017 році ВООЗ запустила ініціативу «Реабілітація 2030», яка наголошує на необхідності зміцнення системи охорони здоров'я та закликає всіх зацікавлених сторін у всьому світі об'єднатися для роботи над різними пріоритетними напрямками, зокрема: покращення лідерства та управління; вдосконалення системи кадрового забезпечення реабілітації; розширення фінансування реабілітації; а також покращення збору даних і досліджень реабілітації.

В соціально-економічному контексті профілактика є більш широким явищем ніж реабілітація. Профілактика захворювань базується на економічних процесах підтримки достатнього рівня життя, харчовій та продовольчій безпеці, доступу до первинної ланки медико-санітарної допомоги, ефективної діяльності органів державної влади з питань надзвичайних ситуацій та співпраці органів державної влади з міжнародними організаціями в цій сфері.

Міжнародні організації, діяльність яких ми можемо віднести до діяльності в сфері профілактики захворювань дуже часто працюють з органами державної влади та місцевого самоврядування не тільки в сфері охорони здоров'я. Діяльність цих організацій стосується широкого кола питань гуманітарного профілю. Серед неурядових міжнародних організації такого профілю проаналізовано діяльність найбільш відомих, таких як: GiveDirectly, Cure Violence Global, Greenpeace, Wild4Life, BRAC, ZanaAfrica, Mercy Corps, Médecins Sans Frontières. В діяльності всіх організацій визначено велику складову, що стосується профілактики та реабілітації захворювань. В процесі реалізації своїх практичних дій в різних регіонах планети міжнародні неурядові організації співпрацюють із органами державної влади, органами

місцевого самоврядування, місцевими громадами. Їх діяльність базується не тільки на наданні медичної та гуманітарної допомоги, але й на просвітницькій основі, підготовці кадрів для місцевого самоврядування та кадрів для надання первинної медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт ВООЗ. URL: <https://www.who.int/health-topics/rehabilitation#tab=tab>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
2. Офіційний сайт організації GiveDirectly. URL: <https://www.givedirectly.org/react-carousel-v2/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
3. Офіційний сайт організації Cure Violence Global. URL: <https://cvg.org/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
4. Офіційний сайт організації GREENPEACE. URL: <https://www.greenpeace.org/international/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
5. Офіційний сайт організації Wild4Life. URL: <http://www.wild4life.org/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
- а. 6. Офіційний сайт організації BRAC. URL: <http://brac.net/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
6. Офіційний сайт організації ZanaAfrica. URL: <https://www.zanaafrica.org/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
7. Офіційний сайт організації Mercy Corps. URL: <https://europe.mercycorps.org/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
8. Офіційний сайт організації «Лікарі без кордонів». URL: <https://www.msf.org/>. (дата звернення: 29.11.2022 р.).
9. Джинджоян В.В., Саленко А.С., Сазонець І.Л. Соціальні детермінанти розвитку сфери послуг в концепції формування постіндустріального суспільства. Рівне. Волинські обереги, 2021. 208 с.
10. Сазонець І.Л., Вівсяник О.М. Стратегічні пріоритети Всесвітньої організації охорони здоров'я в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров'я. *Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління*. 2020. № 1. С. 275–284.
11. Сазонець, І.Л., Філоненко А.С. Організаційні засади функціонування готельної індустрії України та вплив на неї пандемії COVID-19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 4. С. 48 – 52.

12. Сазонець О.М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика: понятійно-термінологічний словник. Київ, «Центр учбової літератури», 2021. 228 с.

13. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. Дніпро, 2012. С. 252 с.

Байдак Л. А.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу ВНПЗ
«Дніпровський гуманітарний університет»*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ В СФЕРІ РЕКРЕАЦІЙНОГО РИБАЛЬСТВА НА ОСНОВІ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Розвиток туризму в Україні, зокрема, «зеленого» туризму, на сьогодні, є особливо актуальним. Відпочинок, рекреація та оздоровлення є однією із найвищих соціальних цінностей сучасного суспільного розвитку. Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності як облаштування туристичних маршрутів, експлуатація стоянок для туристів, робота гідом чи екскурсоводом, транспортне обслуговування туристів, егерська діяльність та ін. Традиційними та найцікавішими в організації «зеленого» туризму, на нашу думку, виступають водні види відпочинку: рафтинг, серфінг, кайтсерфінг, дайвінг, снорклінг, вейкбордінг, яхтинг. Одне з провідних місць серед видів активного відпочинку на природі посідає любительське (рекреаційне) рибальство.

Відповідно до законодавчої бази України любительське рибальство визначається як безоплатне добування (вилов) водних живих біоресурсів у порядку загального використання у дозволених обсягах та для особистих потреб, знарядями лову, встановленими відповідними правилами рибальства. У всіх інших випадках любительське рибальство здійснюється на правах спеціального використання. Спортивне рибальство розглядається як складова

частина любительського рибальства, що пов'язана з вилученням водних біоресурсів із середовища існування або без такого. Спортивне рибальство передбачає використання спеціалізованих непромислових знарядь лову, має у своїй основі принцип змагання і здійснюється за спеціальними правилами. Принципи спортивного рибальства передбачають перш за все естетичну та культурну складові, а не добування водних об'єктів як таких, тому спортивне рибальство спрямоване на всебічний розвиток особистості, виховання любові до живої природи та єднання з нею.

Тому сучасне любительське та спортивне рибальство можна розглядати як рекреаційне (recreational fishing), під яким розуміється використання водних біоресурсів не тільки з метою добування (вилову) риби, але й активного відпочинку, риболовного екотуризму, збереження і відтворення об'єктів рибальства та навколишнього середовища. Відповідно до «Кодексу практики любительського рибальства Європейської консультативної комісії по рибному господарству у внутрішніх водоймах (EIFAC)» рекреаційне рибальство визначається як «рибальство, здійснюване людьми в основному зі спортивного інтересу, але з можливою побічною метою вилову риби для домашнього вжитку, але не для подальшого продажу» [8].

Починаючи з 70-х років ХХ ст. у світі спостерігається стрімкий розвиток любительського рибальства. Для багатьох розвинених країн розвиток рекреаційної галузі є одним з основних джерел надходження коштів до державного бюджету. Рекреаційне рибальство та рибальський туризм є популярними та надрентабельними галузями в сфері туристичних та розважальних послуг. Найпопулярнішими країнами рибальського туризму є Великобританія, Панама, Туреччина, Росія, США, Венесуела, Мексика, Австралія, Фінляндія, Норвегія. У США рекреаційне рибальство щорічно забезпечує роботою біля 1,0 млн осіб, приносить через акцизні федеральні податки \$45,3 млрд у роздрібній торгівлі, \$600,0 млн – у державні фонди збереження рибальства та водного середовища [13]. Найбільш розвиненими, за рівнем організації спортивного і любительського рибальства, серед

зарубіжних країн, що об'єднуються під загальним терміном – рекреаційне рибальство, слід визнати Канаду і США. В цих країнах, багато в чому завдяки зусиллям державних органів, цей вид господарювання склався у надрентабельну галузь у сфері туристичних і розважальних послуг, яка приносить чималий дохід та соціально-економічні вигоди. Усі внутрішні води у Канаді передані на потреби рекреаційного рибальства. Найпростіші економічні підрахунки показують, що розвиток рекреаційного рибальства в цій країні в 5-10 разів вигідніший від рибного промислу.

Аналіз літературних даних з організації рекреаційного рибальства у країнах Західної Європи та Північної Америки показує, що воно є однією з найбільш прибуткових галузей господарського комплексу країни, яка щорічно приносить до 40% чистого прибутку. Наприклад, загальний щорічний прибуток від цього виду господарювання у Канаді в 1995 році становив майже 50 мільярдів доларів. Зарубіжні вчені вважають, що рекреаційне рибальство економічно дуже вигідне, тому що одна виловлена риба може принести прибуток від 100 до 1000 доларів, в той час як при промисловому рибальстві - до 20-30 доларів. У Сполучених Штатах Америки на один долар затрат у рекреаційному рибальстві дохід в середньому становить близько 17 доларів. За оцінками фахівців у розвинутих країнах загальна кількість рибалок-аматорів складає не менше 10 % від загальної чисельності населення країни, в багатьох країнах цей показник значно вищий. Наприклад, у Канаді та Сполучених Штатах Америки не менше 27 % від загальної кількості населення у віці від 6 років активно займаються любительським та спортивним рибальством.

В цілому, аналогічна ситуація спостерігається і в країнах Європейського Союзу. Наприклад, у країнах ЄС близько 35 % жителів надають перевагу саме «зеленому» туризму, а 7 % від загальної кількості європейських туристів здійснюють подорожі саме заради спорту (у тому числі і спортивного рибальства). Рекреаційне рибальство в Європі є надзвичайно популярним способом активного відпочинку. В європейських країнах рибальством

займається від 1,6 % (Польща) до 32,2 % (Норвегія) населення. З урахуванням багатовікових традицій кожного з народів індустрія рекреаційного рибальства і пов'язаного з ним риболовного туризму з кожним роком набирає обертів. Так, у 2009 році в країнах ЄС налічувалося більше 16 тис. підприємств і ринків, які займалися господарською діяльністю у сфері рекреаційного рибальства та забезпечували майже 150 тис. робочих місць. Їх послугами користувалися 25 млн. риболовів, що складало майже 6,5 % населення країн ЄС, а річний фінансовий обсяг послуг сягав майже 7 млрд євро.

Особливої уваги заслуговує розгляд питань матеріально-технічного забезпечення спортивного і любительського рибальства. В багатьох країнах світу, до яких можна віднести не тільки вже згадані Канаду і США, але і багато інших країн, наприклад, Японію, Китай, Індію, Німеччину, Норвегію, Швецію та ін., виготовлення рибальських знарядь, приладь і аксесуарів – величезна індустрія, яка поставляє на внутрішній і зовнішній ринки високоякісні вироби (вудилища, котушки, штучні принади, волосіні, гачки та ін.) і приносить чималі доходи. В Сполучених Штатах Америки, наприклад, щорічно випускається виробів для рекреаційного рибальства на 20 млрд. доларів, в Канаді – на 2,5 млрд. доларів, в Швеції – більше ніж на 1 млрд. При цьому численні дослідження [5, 6, 8, 18 та ін.] показують, що тільки 12-15 % загальних витрат рибалки відносяться безпосередньо до риболовлі, в т. ч. витрати на придбання ліцензій або сплату членських внесків. Решта витрат – витрати, які умовно можна назвати «витратами забезпечення», пов'язані з транспортними витратами, оплатою житла, придбанням різних супутніх рибалці аксесуарів, рибальського одягу, спорядження тощо.

Любительське і спортивне рибальство в розвинених країнах світу розвивається на науковій основі. У більшості штатів США створені спеціалізовані науково-дослідні інститути аматорського рибальства. Служба риб і дичини США веде профільні наукові дослідження спільно з 29 найбільшими університетами країни; на профільних кафедрах багатьох з них готують фахівців з організації активного відпочинку, в тому числі і з

рекреаційного рибальства. У Канаді створено окреме Міністерство дозвілля, полювання та рибальства. Кожні 5 років, починаючи з 1955 року у США із 1975 року в Канаді. Здійснюється перепис рибалок, за результатами якого регулярно виконуються соціально-економічні дослідження, які є основою для управління аматорським рибальством у загальнонаціональному масштабі. Класичним прикладом реалізації наукового підходу в практиці рекреаційного рибальства є відновлення популяції атлантичних лососів на річці Гуфр. Яка постраждала внаслідок хижацького промислу та погіршення умов проживання. Гуфр – невеличка притока річки Святого Лаврентія в 100 км від Квебека (Канада). На першому етапі реалізації прийнятої природоохоронної програми з відновлення популяції лососів було створено «Товариство з охорони долини річки Гуфр», яке взяло на себе основні організаційні роботи з ведення рекреаційного рибного господарства та регулювання популяції риб у водоймі. Незважаючи на те, що більша частина прибережних руслових ділянок знаходилась у приватній власності, Товариству протягом двох років вдалося домогтися того, що значна частина річки стала доступна для всіх рибалок-аматорів. Одночасно був створений спеціалізований підрозділ з дослідження гідроморфологічного профілю річки Гуфр та організовані роботи з інвентаризації стада лососів з виділенням найбільш перспективних ділянок та оцінці їх кормової продуктивності. Зазначені наукові дослідження надали можливість об'єктивної оцінки різних ділянок річки стосовно їх гідрологічних характеристик, виявити найбільш перспективні та проблемні зони водойми, дати рекомендації щодо проведення відновлювальних робіт в руслі річки, а також з проведення берегоукріплювальних робіт. Оцінка потенційної продуктивності водойми дозволила забезпечити надійний прогноз оптимальної кількості молоді лосося та величину промислового повернення. Паралельно виконувались і необхідні рибоводні роботи. Таким чином, реалізація комплексного плану розвитку Гуфра, який включав в себе два розділи з реконструкції природного середовища і відновлення запасів лосося, дозволила не тільки планувати проведення меліоративних робіт, різних

біотехнічних заходів. А й зібрати банк даних для побудови математичної моделі прогнозування повернення лососів з моря в Гуфр. У розвинених зарубіжних країнах рекреаційне рибальство з кожним роком стає все більш масовим і добутливим. Незважаючи на високу вартість послуг. Рекреаційне рибальство не є елітарним видом відпочинку і є доступним для широкого загалу населення цих країн, незалежно від їхнього статку. У цивілізованому світі не прийнято шкодувати коштів на активний відпочинок, там добре розуміють, що економія на відпочинку найчастіше обертається втратами на медичне обслуговування.

Такою, рекреаційна галузь може стати і для України, яка має всі передумови для її розвитку. З 90-х років ХХ ст. любительське і спортивне рибальство в Україні розглядається як потенційно високоприбутковий напрямок рибної галузі економіки держави. З кожним роком загальна кількість риболовів-аматорів в Україні постійно зростає і на сьогодні рекреаційне рибальство – найпопулярніший спосіб активного відпочинку на природі, за даними [18, 37] в країні нараховується близько 10 млн рибалок (понад 22 % населення). Причому за результатами досліджень TNS [6], серед любителів порибалити 76,9% - чоловіки і 23,1 % - жінки. На жаль, розвиток рекреаційного рибальства в Україні є переважно стихійним і слабо керованим різновидом природокористування, яке конкурує з традиційним промислом і може стати важливим соціально-економічним чинником зростання економіки регіонів і держави у цілому [2, 14]. Проте відносно невелика частина риболовів є членами різних громадських об'єднань і приватних риболовних клубів. Наприклад, на Каховському водосховищі в межах Запорізької області лише декілька тисяч риболовів є дійсними членами Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР) або інших громадських організацій, а загальна кількість неорганізованих риболовів-любителів становить більше 200 тис. осіб. Так, за даними Запорізької Держрибохорони за один день Каховське водосховище в межах Запорізької області відвідують від 1600 до 4000 риболовів [7].

Переважно стихійний характер любительського рибальства в нашій країні пояснюється, в першу чергу, тим, що відповідно до чинного законодавства, право любительського рибальства мають всі громадяни України без будь-яких серйозних обмежень. Вони можуть реалізовувати своє право безкоштовно у водоймах загального користування, до яких відноситься переважна більшість об'єктів водного фонду, тобто практично всі річки, озера, великі водосховища і прибережні морські акваторії, а також за плату у водоймах, на яких організовані культурні рибні господарства. Централізований облік загальної кількості неорганізованих риболовів-аматорів по всій країні не проводився жодного разу. До теперішнього часу відомі лише уривчасті дані, зібрані з окремих водних басейнів або окремих водойм в деяких регіонах країни і за вельми короткі періоди часу. Близько 100 тисяч квадратних кілометрів малих та середніх водойм України не освоюються рибною промисловістю, через нерентабельність промислу на них. Якщо прийняти як найменшу рибпромисловість у таких водоймах – 3 кілограми з гектара, то щорічні втрати харчового продукту будуть становити близько 30 тисяч тон. Паралельно з організацією на окремих ділянках річок, в озерах, на лиманах та водосховищах сервісу любительського та спортивного рибальства на сучасному рівні, дуже перспективним слід вважати створення культурних рибних господарств на відносно невеликих, як, правило, штучних водоймах. Однією з категорій водойм, найбільш трудно освоюваних з метою любительського та спортивного рибальства є водойми комплексного призначення. При організації культурних рибних господарств на водоймах комплексного призначення слід мати на увазі, що це є численна група водойм природного або штучного походження (озера, лимани, водосховища, ставки тощо), які активно використовуються в господарській діяльності людини. Зазначені водойми не відносяться до водойм загального користування і в більшості випадків мають конкретного господаря. Водойми комплексного призначення можуть бути спускними і не спускними, багаторічного та однорічного регулювання, однак, завжди існує можливість формування в них

іхтіофауни, яка становить певну зацікавленість стосовно організації любительського та спортивного рибальства. Водойми комплексного призначення, як правило, розташовані поблизу населених пунктів, тому є привабливими об'єктами для створення культурних рибних господарств. Дослідження, які проводились [25], свідчать, що українські рибалки в цілому позитивно ставляться до створення платних господарств любительського та спортивного риболовства на водоймах, що спеціально для цього зариблюються і де передбачаються додаткові послуги з надання місць короткострокового та довгострокового відпочинку, прокат плавзасобів, знарядь лову, риболовного інвентарю тощо.

У той же час, навіть поверхові оцінки свідчать, що любительсько-спортивний лов риби у прісноводних водоймах України вже протягом 25 років є конкурентом рибному промислу. За даними різних джерел, аматорські улови на внутрішніх водоймах України у порівнянні з промисловими становлять від 30 % до 400 %. Хоча такі коливання цілком можливі через різні умови у різних регіонах країни, але одночасно вони також свідчать про досить приблизні оцінки масштабів аматорського рибальства. Наприклад, за даними Державного агентства рибних ресурсів України загальний вилов риби риболовами-аматорами на Каховському водосховищі становить приблизно 85 % від загального обсягу промислових уловів, а на Дніпровському водосховищі аматори протягом 1998-2010 років видобували риби в 6-9,5 разів більше ніж професійні рибалки [7, 18].

За даними [7, 36] любительські улови у дніпровських водосховищах в цілому за кількістю та масою виловлених особин риб, перевищують промислові вилови: сріблястого карася в 1,5 рази за масою та в 5 разів за кількістю; краснопірки відповідно у 74 та 192 рази. Слід зазначити, що видовий склад риби, що видобувається аматорами та промисловиками, значно відрізняється. В уловах рибалок-аматорів значне місце (до 60-70 %) займають малоцінні та тугорослі види, вилов яких є економічно збитковим і які промислом практично не охоплюються. Наприклад, краснопірка, окунь,

плоскирка в аматорських уловах зустрічаються набагато частіше, ніж у промислових уловах. Частка бичків в аматорських уловах дніпровських водосховищ становить приблизно 28-30 %, у промислових уловах відсутні зовсім. Розрізняється і розмірний склад уловів. Наприклад, середній розмір плітки, що добувається аматорами, становить 12-15 см, в той час як у промислових виловах він досягає, в середньому 28 см.

Проводяться наукові дослідження у сфері рекреації України. Слід підкреслити внесок у вивчення процесів становлення та розвитку любительського (рекреаційного) рибальства в Україні вчених Дніпропетровської гідробіологічної школи техногенно-трансформованих прісноводних екосистем [2]. Ці дослідження добре вписувалися у світові тренди наукового інтересу до стрімкого зростання популярності «зеленого» туризму (зокрема водних видів активного відпочинку, риболовного туризму, рекреаційного рибальства). Дніпропетровська гідробіологічна школа техногенно-трансформованих прісноводних екосистем представлена науковим колективом, який протягом понад 90 років вивчає гідроекосистеми прісноводних водойм, піддані антропогенним (техногенним) трансформаціям. Заснування дніпропетровської гідробіологічної школи було зумовлене необхідністю вивчення наслідків будівництва гідроелектростанції на Дніпрі. У серпні 1927 року було затверджено пропозицію про заснування Дніпропетровської державної гідробіологічної станції, якій доручалося проведення гідробіологічних досліджень, пов'язаних з будівництвом Дніпрогесу. Першим директором станції став видатний український гідробіолог, проф. Дмитро Онисифорович Свіренко. Науково-організаторська діяльність Д. О. Свіренка як засновника комплексних гідробіологічних досліджень впливу будівництва Дніпрогесу на природні гідросистеми стала основою формування колективу дніпропетровських вчених-гідробіологів.

У подальшому учні та послідовники проф. Д.О. Свіренка значно розширили географію та проблематику досліджень. Були засновані або значно поглиблені новаторські напрями гідробіології: космічна гідробіологія

(відкриття лабораторії проф. Г. Б. Мельниковим у 1961 р.); прісноводна радіоекологія (в 1962 р. – перша публікація за темою І. П. Луб'янова); технічна гідробіологія (І. П. Луб'янов); водна токсикологія (С. П. Федій); розширення кормової бази риб шляхом акліматизації лиманно-каспійської фауни (П. О. Журавель); індустріальне рибництво (1978) та ін. Масштабність наукових звершень вчених дніпропетровської гідробіологічної школи дозволяє охарактеризувати її як визначне явище гідробіологічної науки України [2].

Перші серйозні наукові дослідження любительського рибальства як різновиду природокористування в новітній історії України розпочали вчені Дніпропетровського державного університету (нині – ДНУ імені Олеся Гончара), а потім були продовжені у Дніпровському державному аграрно-економічному університеті (ДДАЕУ) [2]. Дослідження цього різновиду рибальства в Україні на той час не проводились. Облік кількості рибалок-любителів на водоймах взагалі та на їх окремих ділянках спорадично здійснювався органами рибоохорони. Визначення часу знаходження рибалок на водоймах (бюджет часу), аналіз їх спорядженості, екіпірування, технічного забезпечення, визначення кількісних та якісних характеристик уловів були поверхневими, неточними, несистематичними. Дані про любительське рибальство не відображувалися у щорічних звітах регіональних рибінспекцій. На цьому загальному тлі неуваги до любительського рибальства в 1992 році науковий співробітник НДІ біології ДДУ О. О. Христов разом зі студентом біолого-екологічного факультету Дмитром Бондарєвим розпочинають збір первісних даних щодо відвідуваності водойм Придніпров'я рибалками-любителями, їх соціальної структури, аналізувати кількісний та якісний склад їхніх уловів, розробляти методики обліку любителів, оцінювати подальші перспективи розвитку рекреаційного рибальства. У 1994 році Д. Л. Бондарєв захищає дипломну роботу з проблематики любительського рибальства (науковий керівник – О. О. Христов).

Розуміючи перспективність наукових досліджень любительського рибальства, яке стрімко розвивається не тільки у регіоні, але й в Україні, О. О. Христов продовжує вивчення різноманітних аспектів *amateur fishery* на Дніпровському (Запорізькому) водосховищі. Значну роботу разом з колегою виконує аспірант кафедри зоології та екології ДНУ Р. О. Новіцький, який у подальшому розширив напрямки досліджень, запропонував нові підходи і методики, став визнаним фахівцем з питань любительського (рекреаційного) рибальства. У 1998–1999 рр. аспірант Р. О. Новіцький увійшов до складу комітету Держкомрибгоспу України з розробки Правил любительського та спортивного рибальства (1999), які не оновлювалися з 1990 р.

Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. до дніпропетровських дослідників приєднуються дослідники із Запоріжжя. Необхідно зазначити наукові пошукування А. Г. Дробота та М. Л. Максименка (Запорізька облдержрибінспекція), Ю. Г. Кузьменко та Т. В. Спесивого (Інститут рибного господарства НААН України). Досліджувався стан любительського рибальства у внутрішніх водоймах України на прикладі Каховського водосховища, розроблялися пропозиції щодо ефективного регулювання рибальства [3, 4]. Співробітник рибінспекції, а у подальшому – ІРГ НААН України М. Л. Максименко вперше дослідив якісні та кількісні характеристики рибалок-підводних мисливців. До речі, на сьогодні із запорізьких дослідників тільки він продовжує вивчення аспектів любительського рибальства і готує кандидатську дисертацію з цієї теми.

У цей час цікаві дослідження любительського рибальства відбуваються на Чорному морі (акваторія Одеської затоки) науковцем С. О. Хуторним (2000, 2002–2003), але у подальшому ці роботи не були продовжені.

Відвідуваність водойм Вінницької області рибалками-любителями, обсяги уловів досліджували науковці Вінницького національного аграрного університету Н. О. Марценюк, В. В. Панько, С. О. Мушит (2011), але ці дослідження є розрізненими і неповними.

В останні роки значний масив даних щодо любительського рибальства на природних та штучних водоймах Харківщини отриманий Г. Л. Гончаровим (ХНУ імені В. Н. Каразіна). Певні дослідження розпочаті київськими науковцями П. Г. Шевченком, І. С. Митяєм, В. М. Мухіним (НУБіП України),

На жаль, на сьогоднішній день, наукові дослідження любительського рибальства як соціального, економічного, екологічного, культурного феномену в Україні проводяться тільки на Дніпровському (Р. О. Новіцький, О. О. Христов) та Каховському (М. Л. Максименко) водосховищах в адміністративних межах Дніпропетровської та Запорізької областей, частково – на водоймах Харківщини. Практично не досліджений вплив аматорського рибальства на всьому каскаді дніпровських водосховищах, на великих ріках України (Дунаї, Дністрі, Південному Бузі), не вивчаються соціальні та економічні аспекти любительського рибальства як сучасного соціального явища, яке має потужний та різносторонній вплив на водні екосистеми. На сьогодні, не визначені навіть масштаби впливу цього різновиду антропоїчної (людської) діяльності на фауну водойм України.

Науковий колектив Дніпропетровської гідробіологічної школи техногенно-трансформованих прісноводних екосистем підготував Програму розвитку рибного господарства Дніпропетровської області на 2020–2025 рр. [3]. В ній значна увага приділяється розвитку любительського (рекреаційного) рибальства, підкреслюється необхідність пріоритетного розвитку любительського та спортивного рибальства, риболовного туризму.

Нагальним є здійснення інвентаризації рибогосподарських водних об'єктів Дніпропетровської області, розробка паспортів і режимів використання, біологічних обґрунтувань; здійснення моніторингу кількісних та якісних показників гідробіонтів, в першу чергу водної іхтіофауни, впливу на них природних та техногенних чинників; запровадження постійного аналізу обсягів неврахованого, невизначеного, незаконного рибальства (ННН-рибальства) на водоймах області з використанням сучасних методів наукових досліджень (ГІС-технології, сучасної літальної техніки тощо).

У межах України важливим є розгляд питання впровадження контролю за розвитком любительського рибальства, сприяння риболовному туризму, здійснення постійного моніторингу обсягів вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями, розробка і запровадження економічно обґрунтованого єдиного «Квитка рибалки».

Зазначимо також, зростаючу роль рекреаційного (любительського) рибальства в користуванні водними біоресурсами водойм України. За підрахунками [17], впровадження місячних, сезонних, річних дозволів на платне любительське і спортивне рибальство тільки в Дніпропетровській області орієнтовно принесе у бюджет України не менше 10 000 000 грн щорічно. Це цілком співставно з прибутком держави від комерційного рибальства у водоймах Дніпропетровщини. Зазначимо, що уже зараз інфраструктура сфери рекреаційного рибальства пропонує 16,0 тис. робочих місць (особливо у кластерах екотуризму, спортивної риболовлі та послуг активного відпочинку)(за даними www.ukrstat.ua). Рекреаційне рибальство дозволяє освоювати запаси водних біоресурсів, що не повною мірою охоплюються промислом, або зовсім ним не охоплюються, включаючи малоцінні види риб, що підвищує ефективність рибогосподарського використання водойм.

Аматорське рибальство – засіб відпочинку мільйонів громадян України. Соціологічні дослідження, що проводились і проводяться у більшості розвинутих країн свідчать, що любительське та спортивне рибальство сприяють зростанню продуктивності праці. Підвищенню загальноосвітнього та культурного рівня населення, фізичному відпочинку, збільшенню тривалості життя та працездатного віку. З середини 90-х років минулого століття в Україні спостерігається інтенсивне зростання кількості різноманітних підприємств і організацій, найбільш поширених у внутрішніх водоймах країни, які надають широкий спектр комерційних послуг в організації любительського і спортивного рибальства – від елітної трофейної рибалки далеко за межами України за декілька тисяч доларів, до звичайної

рибалки на невеликому водосховищі або ставку недалеко від дому за 30-40 гривень.

Любительське та спортивне рибальство сьогодні є важливим фактором соціального та економічного розвитку країни, з яким не можна не рахуватися. Серйозна, науково обґрунтована, еколого-економічна оцінка рекреаційного рибальства в Україні, вивчення його соціальних аспектів, пошук конкретних моделей оптимальної організації господарської діяльності зараз є нагально необхідними. Керований та спрямований розвиток рекреаційного рибальства спільно з розвитком екологічного (зеленого) туризму, у тому числі іноземного (в'їзний риболовний туризм), може стати фактором економічного становлення туристичної і рибогосподарської галузей України та зміцнення позицій держави на міжнародній арені.

Враховуючи все це, важливим є співпраця та взаємодія України із міжнародними організаціями з управління рибальством, яке забезпечується шляхом участі українських представників у засіданнях робочих органів організацій, під час яких обговорюються питання щодо управління ресурсами рибальства, боротьби з незаконним, непідзвітним та нерегульованим рибальством (ННН-рибальство) та проведення науково-дослідної діяльності для отримання актуальної інформації щодо стану запасів водних біоресурсів у зоні відповідальності відповідної міжнародної організації. Постановою Кабінету Міністрів України від 13. 09. 2002 №1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна». Держрибагентство визначено відповідальним за співпрацю з трьома міжнародними організаціями: Організацією з рибальства у північно-західній частині Атлантичного океану (НАФО), Комісією по збереженню морських живих ресурсів Антарктики (ККАМЛР) та Змішаною комісією із застосування Угоди про рибальство у водах Дунаю. В рамках зазначеної Комісії Україна активно співпрацює з Румунією з питань щорічного узгодження термінів нерестової заборони промислу у р. Дунай.

Україна є членом НАФО з 1999 року відповідно до Закону України «Про приєднання України до Конвенції про багатостороннє співробітництво в галузі рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану 1978 року». Членство України у згаданих міжнародних організаціях з управління рибальством, дає можливість суб'єктам господарювання в зоні дії зазначених організацій і вирішувати проблему продовольчої безпеки України та сприяє розвитку наукового співробітництва між галузевими науково-дослідними установами країн-членів.

Україна, в якості сторони, що співпрацює, бере активну участь у засіданнях, що організовуються Генеральною Комісією з питань рибальства у Середземномор'ї (ГКРС), залучає технічну допомогу з боку ГКРС і вивчає досвід країн-членів ГКРС у побудові ефективної системи управління рибною галуззю для розвитку вітчизняного рибного господарства, а також використовує наукові напрацювання та різного роду інформаційні бази та системи ГКРС. Основні питання для України, які розглядаються в рамках ГКРС це управління рибальськими ресурсами. Розвиток дрібномасштабного рибальства, аквакультури та прибережних громад Чорноморського регіону.

Співпраця у галузі рибного господарства між Україною та ЄС базується на положеннях Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншої сторони. Цей формат реалізується в рамках засідань органів асоціації Україна-ЄС, засідань міжнародних організацій з управління рибальством, а також шляхом безпосередніх контактів із представниками Генерального Директорату Європейської комісії з морських справ та рибальства і Європейського агентства з контролю за рибальством.

Основними питаннями співпраці між Україною та ЄС у галузі рибного господарства є: обговорення підходів щодо управління ресурсами рибальства, забезпечення їх збереження та створення умов для відновлення, участь у заходах з контролю за здійсненням рибальства, адаптація національного

законодавства до права ЄС, зокрема, в частині моніторингу походження водних біоресурсів для забезпечення ефективного функціонування системи боротьби з ННН-рибальством. Крім того, активно залучається технічна допомога з боку ЄС спрямована на розвиток системи управління рибним господарством України.

Список використаних джерел:

1. Алимов С.І. Рибне господарство України: стан і перспективи. К. Вища освіта, 2003. 336 с.
2. Байдак Л. А., Дворецький А. І. Техногенно трансформовані прісноводні екосистеми Придніпров'я. Монографія. Д.: Ліра. 2019. 228 с.
3. Дворецький А. І., Байдак Л. А., Новіцький Р. О. Про Програму розвитку рибного господарства Дніпропетровської області на 2020–2025 роки. *Сучасні проблеми теоретичної та практичної іхтіології*: мат-ли XIII Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (м. Харків, 17–19 вересня 2020 р.). Харків. 2020. С. 68–73.
4. Дробот А.Г., Кузьменко Ю.Г., Максименко М.Л. та ін. Обсяги та склад виловів рибалок на Каховському водосховищі. *Рибне господарство України*. 2003. № 5. С. 4–6.
5. Джон Бэйли. Клева рибалка. Поради досвідчених рибалок. Харків: Книжковий клуб сімейного досуга, 2012. 160 с
6. Дослідження Міжнародної дослідницької компанії TNS “Survey: MMI Україна 2009/2+2009/3” [Електронний ресурс]. URL: <http://docslide.net/documents/-tns-mmi.html> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
7. Ефективність засобів та знарядь лову риби на Каховському водосховищі. К.: НУБіП, 2010. 56 с.
8. Європейська хартія рекреаційного рибальства і біорізноманіття [Електронний ресурс]. URL: <http://flatik.ru/ohota--nacionalenijohotnichij-jurnal-2011--s-21-22-hartiya-gi> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
9. Кузьменко Ю.Г., Спесивий Т.В. Сучасний стан та деякі аспекти регулювання аматорського рибальства як істотного чинника антропогенного впливу на іхтіофауну внутрішніх водойм України. *Рибогосподарська наука України*. 2008. № 3. С. 23–29.
10. Кражан С.А., Хижняк М.І. Природна кормова база рибогосподарських водойм: Навчальний посібник. Херсон: ОЛДПЛЮС, 2013. 330 с.
11. Машков В.М. Довідник українського рибалки. Львів: Світ, 2003. 176 с.

12. Микитюк П.В. Присадибне рибництво та любительське рибальство. К.: Бібліотека ветеринарної медицини, 2000. 111 с.
13. Мовчан Ю.В. Риби України. Київ : Золоті ворота, 2011. 444 с.
14. Новіцький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток. *Екологія та природокористування: збірник наукових праць*. 2015. Т.19. С. 148–156.
15. Новіцький Р. О., Дворецький А. І., Христов О. О. Ретроспектива і сучасний розвиток рибного господарства у Придніпровському регіоні. *Розвиток Придніпровського регіону: агроекологічний аспект*. Монографія. Дніпро: ЛІРА. 2021. С. 80–125.
16. Новіцький Р.О., Максименко М. Л., Гончаров Г. Л., Кобяков Д. О. Любительське рибальство в Україні. Дніпро: ЛІРА. 2022. 200 с.
17. Новіцький Р. О., Дворецький А. І. Розвиток рибництва та рибальства у Придніпровському регіоні: проблеми і перспективи. *Тваринництво Степу України*. 2022. № 1(2), 180–192.
18. Попов В., Карелін В. Дорогоцінна енциклопедія рибного лову. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 704 с.
19. Рудик-Леуська Н.Я. та ін. Атлас іхтіофауни басейну Дніпра. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 348 с.
20. Рибальство у внутрішніх водоймах. Технічне керівництво ФАО з відповідального рибного господарства, Анкара, ФАО, 2010. 52 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.fao.org/3/a-ba0059r.pdf> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
21. Скрипник Н.Я., Сердюк А.М. Рекреаційна географія: Навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 296 с.
22. Стан світового рибальства і аквакультури. Можливості та проблеми, Рим, ФАО, 2014. 253 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://ftp.belal.by/elib/fao/697.pdf> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
23. Fishery and aquaculture statistics: FAO yearbook. Rome: Food and agriculture Organization of the United Nations, 2010. 72 p. URL: <https://www.fao.org/fishery/en/global-search?q=statistics%20yearbook%20en&lang=en> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
24. Все про рибальство у Литві. Рибальство Онлайн. URL: <http://rybalkaonline.org/forum/18-87-1> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
25. Державне агентство рибного господарства України [Електронний ресурс]. URL: <http://darg.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
26. Енциклопедія рибалки. URL: www.fish.kiev.ua (дата звернення: 20.02.2023 р.).

27. 122. Інформаційний рибальський портал. Рибні місця України. URL: <http://karpela.com.ua/fishplaces/odessa/> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
28. Гарна рибалка. URL: <http://www.k-lev.com/TopFish100.html> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
29. Одеський клуб риболовів. URL: <http://fishingclub.od.ua/?sites.php> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
30. Прогноз активності клювання риб [Електронний ресурс]. URL: <http://actigator.com/> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
31. Рибалка і все про рибалку. URL: www.rubalka.net (дата звернення: 20.02.2023 р.).
32. Рибалка онлайн. URL: http://rybalka-online.org/publ/stati_o_rybalke/63 (дата звернення: 20.02.2023 р.).
33. Рибалка, снасті, способи лову. URL: <http://rybalku.ru/top/> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
34. Сайт для рибалок. URL: <http://ru-infofishing.ru> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
35. Сайт для рибалок. Все для ловлі карпа. Lkbaitс. URL: <http://lkbaitс.com.ua/easyshop/marker-bui> (дата звернення: 20.02.2023 р.).
36. Сайт рибалок України «На рибалку». URL: www.gonefishing.org.ua (дата звернення: 20.02.2023 р.).
37. Український інформаційний рибацький портал. URL: www.onfishing.com (дата звернення: 20.02.2023 р.).

РОЗДІЛ 4.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Торяник В.М.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

ВПЛИВ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА
НА БЕЗПЕКОВУ СКЛАДОВУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Постійне удосконалення та розширення переліку прав людини, зіткнення інтересів та традицій в різноманітних економічних сферах в т.ч. і в туризмі, зумовили актуальність тематики дослідження. Однією із найважливіших ознак сучасної правової держави і загально визнаною цінністю є правова культура, призначення якої полягає в охороні, захисті та забезпеченні максимального рівня реалізації прав людини. Без підтримки рівня правової культури населення держава не в змозі гарантувати правопорядок та верховенство права, безпеку в тому числі і в сфері туризму.

Свідченням актуальності теми дослідження є також увага до неї таких вітчизняних і зарубіжних вчених як П. М. Рабінович, В. Д. Бабкін, М. І. Коцюба, В. А. Котюк, А. В. Сахаров, а також – опосередковано – видатного вченого-кримінолога О. Б. Сахарова.

Мета дослідження - визначити характеристики поняття «правова культура» в контексті атрибуту державності, її реальний стан та вплив на безпекову складову в сфері туризму України.

У сучасній науковій літературі існує велика кількість підходів та поглядів на визначення поняття правової культури як складової правової системи держави. Серед найпоширеніших поглядів, переважає такий, при

якому правова культура в основному розглядається як елемент загальної культури суспільства, спосіб взаємодії та існування людей у правовій реальності, що включає в себе форми ведення суспільних відносин та внутрішнє ставлення її учасників до устанавленого правопорядку. Стан правової культури держави прямо відображає характер та якість «юридичного життя» суспільства, роботу судів та правоохоронних органів і загальний рівень розвитку права та правосвідомості.

Намагаючись якомога ширше описати складові правової культури суспільства, вчені А. В Сахаров і А. Р. Ратинов запропонували свій підхід до визначення її елементів, серед яких:

право як система норм, що виражають державні веління;

правовідносини, тобто систему суспільних відносин, що регулюються правом;

правові установи як систему державних органів і суспільних організацій, що забезпечують правовий контроль, регулювання і виконання права;

правосвідомість, тобто систему духовного відображення всієї правової дійсності;

правова поведінка (діяльність), яка правомірна, так і протиправна[1].

В теорії, правова культура повинна міцно закріплюватися в житті людей та ставати складовою духовної та етичної культури людства. У такому випадку роль правових ідеалів та цінностей суспільства розкривається в повному обсязі.

Але для найбільш повної реалізації мети правового регулювання в тій чи іншій сфері суспільної діяльності недостатньо лише спостерігати та регулювати поведінку людей. Досить ґрунтовне та широке визначення правової культури було запропоноване В. Смірновим, який розглядав

дане поняття як інтегральну характеристику розвитку правової системи окремого суспільства, яка включає в себе, окрім духовної та етичної складових поведінки людей, законодавство, діяльність публічних посадових осіб, установ та організації державної влади.

На думку Ю. Битяка та І. Яковюка, правова культура повинна визначатися як система позитивних проявів правової дійсності, що концентрує в собі досягнення юридичної науки і практики. Вона виступає внутрішньою стороною правової системи і пронизує правосвідомість, право, правовідносини, законність і правопорядок, правотворчу, правозастосовну та інші види діяльності, прямо чи опосередковано пов'язані з правом[2].

Крім цього, правова культура особи – є складовою правової культури суспільства.

Правова культура особи включає:

знання законодавства (інтелектуальний зріз). Матеріальне право було і завжди залишається найважливішим каналом формування юридичне зрілої особи;

переконавання у необхідності і соціальній користі законодавства (емоційно-психологічний зріз);

уміння користуватися правовим інструментарієм – законами та підзаконними актами – у практичній діяльності (поведінковий зріз).

Індивідуальна правова культура характеризує рівень соціалізації особи в правовому суспільстві, міру засвоєння та використання нею своїх прав та громадянських обов'язків. Вона містить у собі не тільки знання і розуміння, але й правові судження щодо права як соціальної цінності, і головне – певну діяльність з його здійснення, захисту, забезпечення справедливості та невторчання у індивідуальні права.

Важливою змістовною характеристикою правової культури індивіда у відношенні здійснення своїх прав є правова активність, яка насправді виявляється цінним показником правової культури особи.

Правова активність – вища форма правомірної поведінки: вона припускає наявність у індивіда певного достатнього рівня правової свідомості, яка часто передбачає готовність до зіткнення з побутовими чи професійними правовими колізіями, до яких особа має безпосереднє відношення. Достатня правосвідомість означає в такому випадку переконаність особи в необхідності та справедливості правових норм, їх добровільного або примусового здійснення, достатнього знання матеріального права. Вирізняють також цілеспрямовану участь у суспільному житті, ведення соціально корисної діяльності, що не стосується загально-соціальних вимог до поведінки окремого індивіда[3].

Правова культура та правова система – взаємозалежні та взаємовиключні поняття, оскільки друга визначається саме функціонуванням усіх галузей і норм права, правових установ, а внутрішніми складовими правової культури суспільства є сукупність ставлень до права, правових установ та інститутів, осіб юридичної професії, оцінка їх функціонування й діяльності, ролі в суспільстві, до правових цінностей, норм і зразкової правової поведінки.

У процесі дослідження правової культури логічно впливає питання її зворотного впливу на правову систему, адже без такого безпосереднього зв'язку суб'єкта з системою неможливі її ріст та удосконалення. Саме суб'єкт з його цінностями та інтересами є центром правової системи, яка створюється і функціонує завдяки ним.

Послідовний розвиток держави та її безпекової складової виявляється неможливим без культивування правопорядку і режиму

законності, результатом якого повинна стати загальна повага і довіра суспільства до права та інститутів держави.

Відчутним недоліком сучасної практики виховальної роботи в юридичній сфері України є недостатня увага до організаційних форм, розрахованих на молоду аудиторію: шкільних правових олімпіад, диспутів на теми права, моралі, етики. На цьому етапі розвитку державного механізму важливо зберегти досвід роботи з молоддю, стимулювати її розвиток на новому політико-правовому ґрунті. Зростання злочинності та зниження соціальної захищеності населення вимагають активізації роботи з роз'яснення прав особистості, можливостей судового оскарження незаконних і необґрунтованих дій, відшкодування збитків, користування тими чи іншими цивільними, конституційними, майновими правами.

Виховання правової культури тісно пов'язане з правовим навчанням: навчання, так чи інакше, надає і виховальний ефект. Навчання та виховання впливають на різні сфери свідомості. Виховання впливає в основному на емоційно-вольову, ціннісну, світоглядну сторону, а навчання – на когнітивно-раціональну, з метою інформаційно-ознайомлювального впливу на людину. Ціннісний, емоційно-вольовий вплив, у свою чергу, реально обмежений правовою практикою і станом правової культури суспільства. Декларації та демагогія, догматизм тут також не діють: неможливо виховати у людини повагу до тих цінностей, які відсутні в суспільній свідомості і діяльності людей[4].

На жаль, на сучасному етапі розвитку нашої держави спостерігається зростаюча тенденція до розшарування населення за рівнем правової культури та правосвідомості. При цьому таке розшарування не завжди стосується лише громадян середнього та малого

достатку. Про правову культуру можна вести розмову тоді, коли для її розвитку створені відповідні умови.

Низький рівень втручання держави у внутрішні проблеми громадян спричиняє розчарованість народу у праві. На фоні вищезгаданих проблем доцільним буде висвітлити погляди О. Б. Сахарова, оскільки доктор юридичних наук та професор вів свої дослідження в області кримінології та протидії злочинності. Стверджуючи, що в рівних умовах люди по-різному ставляться до виконання вимог закону, він доходить до висновку можливості існування в людини тих чи інших індивідуальних особливостей, які сприяють вибору поведінки.

На його погляд різні ставлення до закону в нашому випадку будуть розрізнятися як соціальна норма та соціальне відхилення. Соціальна норма відображає край, міру, інтервал допустимої поведінки, діяльності людей, соціальних груп, організацій, які історично склались у конкретному суспільстві. Соціальні відхилення переходять за ці умовні межі та не відповідають нормам, сформованим у даному суспільстві. Вони в тій чи іншій мірі є властивістю кожної соціальної системи.

Поведінка людей, що відхиляється, по-перше, існує тому, що нова соціальна система виникає не на порожньому місці, а виростає із ряду елементів попередньої, зруйнованої системи – мова йде про людей або про елементи виробничих сил, духовної або матеріальної культури. По-друге, процес розвитку самої нової соціальної системи звичайно нерівномірний, а це породжує диспропорції у співвідношенні деяких з її елементів та призводить до відставання деяких з них та до тих або інших дефектів функціонування. По-третє, може спостерігатися неповна адаптація системи, яка розвивається, до зовнішніх і внутрішніх умов її існування.

Інакше кажучи, соціально-культурний та технічний розвиток не завжди встигає за суспільними, духовними та економічними потребами, що нещодавно виникають.

При всьому різноманітті наслідків негативних соціальних відхилень їх сутність одна: шкода, збиток, який спричиняється інтересам того класу, групи або суспільства, які встановили й використовують відповідну систему нормативного регулювання[1].

Відомо, що низький рівень правової культури населення, а з ним і високий рівень злочинності пов'язані, з одного боку, з негативними соціальними умовами, що впливають на ціннісне формування людей, які мають антисоціальні, індивідуалістичні погляди, позиції, а з іншого – з обставинами, що сприяють прояву конкретних поглядів, позицій у конкретному злочинному посяганні. Не кожен злочинець далекий від розуміння сутності права і правової культури.

Вказані умови та обставини лежать поза особою людини, яка вчиняє злочин, є зовнішніми по відношенню до неї, але своє криміногенне значення вони набувають, впливаючи на особистість. Таким чином, особистість виступає в якості «елемента зв'язку» між певними соціальними умовами життя та злочинністю, похідною від цих умов.

Особистість злочинця – поняття складне. Воно утворене з соціологічного поняття «особистість» та соціально-юридичного поняття «злочинець». Вчинення злочину традиційно характеризує особу як антигромадську особистість, але не вичерпує і не пояснює всього змісту такого визначення. Карл Маркс писав, що в людині, що скоїла злочин, необхідно бачити «щось більше, ніж правопорушника». Держава має бачити у порушникові людину, як живу свою частину.

Будь-яка зневага до права, чи-то нігілізм або маргінальність, чи-то злочин – є соціальним проявом людини. Яким би важливим не вважався той чи інший прояв людської особистості, правильне судження про людину можливе лише при комплексному розгляді усіх таких проявів.

Саме сукупність соціальних проявів та ознак людини відкриває можливість побудови повного уявлення про особу, яка скоїла антисоціальний вчинок, а також дають зрозуміти таку поведінку, оцінити вчинок та особу. А в масштабі держави такі знання дають можливість оцінки реального стану правової культури в суспільстві.

Для особистості завжди залишаються істотними лише ті обставини та відносини, до яких він має безпосереднє відношення і під впливом яких формується його власна правосвідомість та культура. Ціннісно-психологічні властивості людини знаходяться у діалектичній єдності з її соціальними властивостями і проявами і повинні розглядатися у цій єдності.

Існує органічний зв'язок між загально-соціологічним та кримінально-правовим розумінням поняття особистості злочинця: особа не є злочинцем доти, доки її антисоціальні погляди, ставлення та позиції не знайшли свій прояв у правовій дійсності. З цього випливає аналогічний висновок: людина є членом правового суспільства, поки вона хоче ним бути.

Бачимо, що поняття індивідуальної правової культури має дещо ширший зміст, і тісно переплітається з особистістю у різних її проявах. У контексті рівня правової культури кожна особа представляє собою результат правового розвитку суспільства. Люди успадковують та відображають соціальний досвід своїх предків, долучаються до розвитку та вдосконалення форм суспільних відносин. Разом з цим особистість втілює у собі риси відповідного соціально-політичного устрою, класу,

релігії, світогляду тощо. Нарешті, особистість володіє деякими неповторними рисами та властивостями, що відображають індивідуальний життєвий досвід людини, його буття, зумовлене конкретним змістом його правових, сімейних, виробничих, побутових та інших відносин і зв'язків, тим мікросередовищем, в якому вона живе і формується як особистість. Таким чином, людину як особистість формує вся сукупність матеріальних, політичних, ідеологічних, правових, ціннісних, побутових, культурних та інших умов, що складають соціальне та індивідуальне буття та його відображення в суспільній та індивідуальній свідомості.

Будучи прихильником марксизму, О. Б. Сахаров підкреслював, що розвиток індивіда обумовлений розвитком усіх інших індивідів, з якими він прямо чи опосередковано контактує. Індивід, перебуваючи у суспільстві різних поколінь, спадкує ті чи інші моделі взаємовідносин, моральні та етичні норми, а разом з ними і ставлення до них. Усі успадковані знання і визначають їх власні відносини. Соціальна якість людини пов'язана з рівнем суспільної свідомості людини, її внутрішнім духовним світом. Будучи обумовленою соціальними умовами та попереднім досвідом, свідомість опосередковує вплив соціальної дійсності на особу, визначаючи в конкретних випадках вибір нею тієї чи іншої соціальної позиції, форми поведінки.

Специфіку правової культури особистості становлять найбільш глибокі, усвідомлені та стійкі переконання, ідеали, ціннісні орієнтири. Ця специфіка визначає спрямованість особистості і його ставлення до суспільства, його норм, до праці, власності, сім'ї, громадських обов'язків[5].

Таким чином, основними ознаками та складовими правової культури суспільства є сукупність правових знань, моральних та

духовних цінностей, настанов, принципів, правових відносин та звичаїв. Водночас поняття «індивідуальна правова культура» як складова правової культури суспільства визначається як ступінь правової розвиненості особи, якість та характеру, її правової діяльності, юридичної практики, рівень засвоєння особою правових норм. Можливість об'єктивної оцінки, прогнозування розвитку правової та безпекової складової системи держави, участі в перетворенні правової реальності визначає рівень правової активності суб'єкта та оволодіння культурою правового мислення.

Крім цього, на даному етапі розвитку наша країна потерпає від економічної кризи, що призводить до все частіших проявів зневаги до права, правового нігілізму, маргінальної поведінки, які відображаються і в безпековій складовій сфери туризму. Для вирішення проблеми подальшого формування правової культури українського народу потрібне урегулювання економічної, культурної, освітньої та правової кризи, а також, на основі співпраці з правовими державами та міжнародними організаціями, необхідно запозичувати досвід формування сучасної правової культури суспільства в контексті, як безпекової складової країни в цілому, так і в конкретних галузях її економіки.

Список використаних джерел:

1. Торяник В. М., Макушев П. В. Соціологія права (в схемах та визначеннях): навч.-метод. посіб. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 136 с.
2. Правова культура як елемент правової системи. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/26948/3/Правова%20культура%20Ояк%20елемент%20правової%20системи.pdf> (дата звернення: 23.02.2023 р.).
3. Правова культура особи. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1738.html> (дата звернення: 23.02.2023 р.).

4. Роль правової культури в житті сучасного суспільства. URL: http://4ua.co.ua/law/sb2ac68b4d53b89421306c27_0.html (дата звернення: 23.02.2023 р.).

5. Сахаров О. Б. Вчення про особистість злочинця та її значення у профілактичній діяльності органів внутрішніх справ. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/SAXAROV_1984.pdf. (дата звернення: 23.02.2023 р.).

6. Торяник В.М., Джинджоян В.В. Безпека туризму: навч. посіб. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2018. 284 с.

Васильчак С.В.

*доктор економічних наук, професор,
Державний університет економіки і технологій (м. Кривий Ріг)*

Петриняк У.Я.

*кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Соловій С.Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
директор ТОВ «Карпоінт Електрик» (м. Львів)*

Вівчарук О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,*

МАРКЕТИНГОВА КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ БІЗНЕС СТРУКТУР ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Одним з найбільш важливих завдань, що стоять перед суб'єктами господарювання малого підприємництва, є забезпечення економічного розвитку. Зокрема це важливо для тих господарюючих суб'єктів, які мають проблеми із просуванням пропонованих послуг (їх реалізації) та не займаються рекламою і промоцією. Необхідність забезпечення в таких малих підприємствах економічного розвитку та одночасно економічної ефективності діяльності полягає у вдосконаленні маркетингових методів управління та застосуванні маркетингових технологій в контексті забезпечення конкурентоспроможності пропонованих послуг.

Дослідженню механізмів формування економічного розвитку малих підприємств на основі маркетингових інструментів присвячені праці зарубіжних науковців: Д. Бодді, В. Бахотського, А. Вайсмана, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ламбена, А. Томпсона, А. Стрікланд та вітчизняних вчених: С. Васильчак, Ю. Гринів, Г. Левків, О. Галаченка, М. Суботи, Л. Лояк та інших. Однак, в сучасних умовах певні питання механізмів формування економічного розвитку господарюючих суб'єктів на основі маркетингових інструментів залишаються далекими від вирішення, що робить актуальним завданням розширення подальших досліджень цієї сфери.

Метою дослідження є дослідження механізмів формування маркетингової концепції управління економічного розвитку бізнес-структур туристичної індустрії.

Забезпечення сталого економічного зростання на основі мобілізації й ефективного використання всього комплексу ресурсів та умов, в умовах ринкового трансформування економіки країни, є одним із головних чинників стабільності позитивних економічних тенденцій в державі. Серед найважливіших шляхів зміцнення економіки та ефективного використання ресурсного потенціалу регіонального розвитку особливе місце посідає розвиток бізнес-структур туристичної індустрії [1].

Сфера розвитку бізнес-структур туристичної індустрії є невід'ємною складовою конкурентного механізму, що надає ринковій економіці гнучкість, вирішує проблему зайнятості населення, акумулює виробничі та фінансові ресурси, забезпечує ринок споживчими товарами і послугами.

Значення підприємницької діяльності полягає передусім у тому, що підприємництво:

по-перше, сприяє структурним змінам у системі господарювання;

по-друге, сприяє регіональному і ефективному використанню інвестиційних матеріальних і нематеріальних ресурсів;

по-третє, забезпечує зайнятість трудових ресурсів і належну мотивацію до високопродуктивної праці;

по-четверте, створює умови для розвитку новаторства, ініціативи, творчості і розвитку інтелектуальної особистості підприємця;

по-п'яте, створює сприятливе середовище для здорової конкуренції і завдяки цьому стає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку країни.

Загальновідомо, що розвиток бізнес-структур туристичної індустрії у ринковій економіці – провідний сектор, що впливає на темпи економічного зростання в країні, склад і розмір валового національного продукту [2].

Завдяки невеликим масштабам своєї діяльності, ці суб'єкти господарювання мобільно реагують на очікування цільових ринків та проявляють гнучкість й високу здатність швидко пристосовуватись до нових обставин .

Розвиток бізнес-структур туристичної індустрії є одним з пріоритетних у сфері економіки Львівської області, тому що виступає основним джерелом наповнення доходної частини бюджету, створення нових робочих місць, надходження інвестицій в економіку краю тощо. Львівщина має значний туристично-рекреаційний потенціал, зумовлений неповторними природними умовами, численними пам'ятками історії і культури. Вагому роль у розвитку туристично-рекреаційної діяльності відіграє саме підприємницький сектор, зокрема, у сфері ресторанного бізнесу.

Даний сегмент регіонального ринку послуг є найбільш розвинений і високодохідний, а, отже, перспективний для інвестицій і привабливий для підприємців [2].

Малюга Л.М., Загороднюк О.В., досліджуючи конкурентоспроможність підприємств ресторанного бізнесу в сучасних умовах, визначають такі її особливості та, відповідно, складність процесу пошуку конкурентних переваг підприємств:

– високий рівень залежності від споживчого попиту;

– для підприємств ресторанної сфери, що організують харчування за місцем роботи і/ або навчання, максимізація прибутку не є першочерговою метою;

– за попит розосереджених контингентів споживачів за місцем роботи змагаються як підприємства ресторанного господарства, що розміщені поряд, так і підприємства, які доставляють продукцію на робочі місця за попереднім замовленням;

– залежність від трудових і просторових ресурсів; – розгалуженість і значна диференціація складу конкурентів;

– підприємства ресторанної сфери, як правило, орієнтовані на територіально обмежений ринок;

– частина бізнес структур ресторанного бізнесу конкурує між собою у загальноміському сегменті ринку з обслуговування туристів, ділових зустрічей, святкових заходів тощо;

– високий рівень ризику господарської діяльності тощо [3, с.243].

Визначальна роль та місце бізнес-структур туристично-рекреаційної діяльності в системі регіональної економіки, проявляється через його функціональність та розвиток видів економічної діяльності, які є пріоритетними для окремо взятого регіону.

На сучасному етапі функціонування та в умовах формування конкурентоспроможної ринкової економіки Львівщини, становлення і розвиток бізнес-структур туристично-рекреаційної діяльності є однією з основних проблем економічної політики регіону. Стратегія розвитку Львівської області на 2021–2027 роки передбачає стабільний розвиток підприємництва, яке є основою успішного суспільства та вимагає сприятливого ділового клімату [4].

Значення, яке відіграють бізнес-структури туристично-рекреаційної галузі в Львівській області, окреслюють інтегровані показники, зазначені у цьому розділі, що характеризують стан сектора малого підприємництва та

підкреслюють його фундаментальну роль в соціально-економічному розвитку регіону.

Регіональні особливості функціонування бізнес структур Львівської області за період 2018–2020 роки відображені в таблиці 1.

Таблиця 1

Діяльність малих підприємств Львівської області*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Приріст, (+;-) 2020/2018
1. Кількість малих підприємств, од.	18239	19383	19823	1584
В т. ч. на 10 тис. осіб наявного населення, од.				
2. Середньорічна кількість найманих працівників на малих підприємствах, осіб	93753	99508	100900	7147
3. Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах, осіб	98064	107883	104608	6544
4. Обсяг реалізованої продукції (товарів і послуг), тис. грн	89809331,5	101778295,7	117141941,4	27332610,2

*Побудовано авторами за даними [5].

За даними, наведеними у таблиці 1, яка побудована за статистичними даними, у Львівській області в 2020 році функціонувало 19823 суб'єктів господарювання у сфері малого підприємництва (без врахування банків та бюджетних установ), що на 1584 більше, ніж у 2018 р.

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2020 році (без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ) становила 85031 од. У тому числі, кількість підприємств складала - 20911 од. і фізичних осіб-підприємців - 64120 од. Зокрема, у 2020 р., частка підприємств, які за КВЕД надавали послуги з «Тимчасове розміщення й організація харчування» у загальному їх обсязі складала 3,8% (792 од.), а решта становили фізичні особи - підприємці - 15,3%, тобто 9844 од.

Сфера малого підприємництва, як основа структурної перебудови економіки регіону відіграє важливу роль у питаннях створення умов для

здорової конкуренції та вирішення проблем зайнятості населення, насичення ринку товарами. У сфері малого підприємництва було найманих 100900 працівників, зокрема 104608 осіб (36,7%) було зайнято на малих підприємствах, решта 180427 осіб (63,3%) – у фізичних осіб-підприємців. Порівняно з 2018 р. кількість зайнятих працівників збільшилась на 6544 осіб.

Слід зазначити, що здійснити детальний аналіз показника кількості зайнятих на малих підприємствах Львівської області за видами економічної діяльності складно, оскільки така інформація за окремими видами відміченої діяльності є конфіденційною згідно Закону України «Про державну статистику».

За видами економічної діяльності у 2020 році у регіоні найбільш привабливою для фізичних осіб-підприємців була торгівля і сфера послуг (табл. 2).

Так, 5253 малих підприємств (26,5%) у 2020 році займались оптовою і роздрібною торгівлею та ремонтом автотранспортних засобів і мотоциклів, 4,7% – інформацією та телекомунікацією, 13,5% – промисловістю та інші види послуг, 3,9% – тимчасовим розміщенням й організацією харчування, 7,7% – професійною науковою та технічною діяльністю, 4,0% – транспортом, складським господарством, поштою та кур'єрською діяльністю, ще 12,5% проводять операції з нерухомим майном [6].

Таблиця 2

Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2020 році*

Види економічної діяльності	Секції КВЕД	Усього, од.	Малі підприємства		Довідково підприємства:			
					великі		середні	
			од.	% до підсумку	од.	% до підсумку	од.	% до підсумку
Усього		20911	19823	94,8	26	0,1	1062	5,1
Сільське, лісове та рибне господарство	А	1447	1388	95,9	2	0,1	57	4,0

Промисловість	B+C+D +E	3032	2681	88,4	14	0,5	337	11,1
Будівництво	F	2084	2004	96,2	-	-	80	3,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	5465	5253	96,1	9	0,2	203	3,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	854	788	92,3	1	0,1	65	7,6
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	792	766	96,7	-	-	26	3,3
Інформація та телекомунікації	J	954	933	97,8	-	-	21	2,2
Фінансова та страхова діяльність	K		158	97,5	-	-	4	2,5
Операції з нерухомим майном	L	2513	2487	99,0	-	-	26	1,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	1548	1522	98,3	-	-	26	1,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	1091	1024	93,9	-	-	67	6,1
Освіта	P	180	175	97,2	-	-	5	2,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	474	337	71,1	-	-	137	28,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	97	90	92,8	-	-	7	7,2
Надання інших видів послуг	S	218	217	99,5	-	-	1	0,5

[Джерело: побудовано авторами за даними [5].

Ще одним дуже вагомим показником рівня розвитку бізнес-структур є обсяг реалізованої продукції. У Львівській області спостерігається зменшення обсягу реалізації продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання у цій сфері. У 2020 р. суб'єктами підприємництва було реалізовано продукції (товарів, послуг) на 440,7 млрд. грн. Суттєвіший внесок в обсяг реалізованої

продукції здійснили малі підприємства - на суму 117,1 млрд. грн. (26,6% від загального обсягу). За обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами серед видів економічної діяльності безумовним лідером є оптова і роздрібна торгівля та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. У 2020 р. малими підприємствами цього виду діяльності було реалізовано біля половини (45,5%) від загального обсягу реалізованої продукції, товарів та послуг. Послуги з тимчасового розміщення та харчування у 2020 р. склали 1,4 млрд. грн., тобто 0,6%. Значний вплив на обсяг реалізації продукції та послуг закладами ресторанного господарства мала пандемія коронавірусу та відповідні карантинні обмеження. Тому результати діяльності малих підприємств у 2020 році суттєво відрізняються від попередніх років в сторону зменшення. Результативність діяльності будь-якого підприємства можна оцінювати як за допомогою абсолютних (економічний ефект), так і відносних (економічна ефективність) показників [7].

Величина, яка характеризує результат виробничої діяльності чи діяльності з надання послуг зумовлюється ефектом, який проявляється в зростанні прибутку, зниженні собівартості, зростанні обсягів продаж, тобто у зміні абсолютних показників діяльності підприємства. Такі розрахунки мають скоріше арифметичний характер, оскільки не дають можливості для порівняння різних за розмірами та видами економічної діяльності підприємств, а також залежать від темпів інфляції.

Аналіз фінансових результатів діяльності малих підприємств Львівської області (див. табл. 3.) у 2019 – 2020 рр. свідчить, що переважна їх більшість проводила діяльність прибутково і рентабельно, Зокрема, зосереджено увагу на результаті діяльності бізнес-структур, що надають послуги тимчасового розміщення й організації харчування.

Частка збиткових підприємств, що надають послуги тимчасового розміщення й організації харчування становила 44,5% в 2020 році, де питома вага неприбуткових порівняно із попереднім роком збільшилася на 17,0%. Перш за все це пояснюється більшою кількістю малих підприємств, ніж

великих і середніх у регіоні. Частка прибутку малих підприємств у 2020 р. у валовому прибутку суб'єктів економічної діяльності регіону становила 87,4 %, в той час як інформація по великих підприємствах є конфіденційною.

Таблиця 3.

Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2019 – 2020 рр. (тис. грн)*

	2019 - 2020 р.р.	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			у % до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	Фінансовий результат
Усього	2019	9729297,3	73,3	23097672,1	26,7	13368374,8
	2020	2467949,5	70,1	20031186,6	29,9	17563237,1
по великих підприємствах	2019	-2410890,0	67,9	3763107,0	32,1	6173997,0
	2020	-962941,0	57,7	2243382,0	42,3	3206323,0
по середніх підприємствах	2019	7444403,4	78,5	10672913,6	21,5	3228510,2
	2020	4524408,0	75,2	10549747,4	24,8	6025339,4
по малих підприємствах	2019	4695783,9	73,0	8661651,5	27,0	3965867,6
	2020	-1093517,5	69,8	7238057,2	30,2	8331574,7
у т. ч. по мікропідприємствах	2019	838218,1	71,4	2873352,6	28,6	2035134,5
	2020	-1562538,4	68,7	3108848,2	31,3	4671386,6
тимчасове розміщення й організація харчування	2019	211435,6	72,5	287261,0	27,5	75825,4
	2020	-361263,1	55,5	31540,2	44,5	392803,3
по великих підприємствах	2019	-	-	-	-	-
	2020	-	-	-	-	-
по середніх підприємствах	2019	172183,9	86,7	182851,7	13,3	10667,8
	2020	-190200,8	32,0	10315,8	68,0	200516,6
по малих підприємствах	2019	39251,7	71,9	104409,3	28,1	65157,6
	2020	-171062,3	56,4	21224,4	43,6	192286,7
у т. ч. по мікропідприємствах	2019	-7318,7	72,2	21561,8	27,8	28880,5
	2020	-30954,9	59,4	13510,8	40,6	44465,7

[Джерело: побудовано авторами за даними [5].

Відмічаючи переваги малого підприємництва доцільно зупинитися на розгляді окремих недоліків, які супроводжують процес підприємницької діяльності, зокрема нестача фінансових коштів, що пов'язано з низькою долею власного капіталу і необхідністю залучення позичкових коштів; обмеженість масштабів використовуваних засобів виробництва, недостатність технічного оснащення і забезпечення сировиною порівняно з великими підприємствами; надчутливість до коливань економічної кон'юнктури та політичної ситуації, великий ступінь залежності від системи підтримки малого підприємництва; значна залежність від окремих великих замовників; слабе сегментування власної долі ринку й недостатньо міцні позиції на ньому; високий ризик та схильність до банкрутства [9; 10].

Сьогодні сучасний світ зіштовхнувся з великою і страшною в історії всього світу фатальною кризою - глобальною епідемією коронавірусу та війною в нашій країні. Виклики сьогодення поставили перед менеджментом підприємств ресторанного господарства цілий ряд нових завдань, таких, як необхідність підвищення ефективності виробництва, зміцнення конкурентної позиції, що неминуче пов'язано саме з їх безпекою.

Розповсюдження загрози COVID-19 та ведення війни створили безліч нових проблем для всіх. Тому, ключовою проблемою кожного підприємця є активізація всіх резервів, можливостей та здібностей для збереження життєздатності свого бізнесу. Введення жорстких заходів карантину та умов війни призвели до необхідності формування нових моделей розвитку суб'єктів господарювання, відповідно адаптованих під сучасні реалії життя.

Якщо аналізувати діяльність бізнес-структур в цілому по країні в сфері туризму, то можна зробити такі висновки.

В дослідженні доведено, що згідно розподілу туристів за метою подорожі протягом 2018-2020 рр. найбільше осіб скористалися послугами дозвілля та відпочинком – 2269271 (в 2020 році), що становило 96,1% від загальної кількості споживачів туристичних послуг (табл. 4). Приблизно така

структура туристів за видами подорожей була і в попередні роки досліджуваного періоду.

Потік іноземців, які відвідали Україну, в 2021 році зріс на 26% та склав 4,27 млн осіб. Найбільше зріс потік туристів з Саудівської Аравії – у понад 100 разів.

Таблиця 4

Розподіл туристів за метою подорожі протягом
2018-2020 рр., осіб

Мета поїздки	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р до 2018 р., у %
Службова, ділова, навчання	216884	271171	61198	28,22
Дозвілля, відпочинок	4246177	5761645	2269271	53,44
Лікування	80306	65929	17921	22,32
Спортивний туризм	3739	4246	1538	41,13
Спеціалізований туризм	1976	21529	4584	зб. в 2,4 р.
Інша	8365	7577	5766	68,93
Всього	4557447	6132097	2360278	51,79

[Джерело: [11]]

В процесі дослідження виокремлено цифри, які відображають ТОП-10 країн, громадяни яких відвідували нашу країну упродовж 2021 року. Впевнене лідерство тримають громадяни Республіки Молдова, друге та третє місця розділили між собою громадяни РФ та Польщі.

У 2021 році в'їзними (іноземними) туристами для подорожі по Україні були громадяни Республіки Молдова, Російської Федерації, Польщі та Білорусії, Румунії та Туреччини, Угорщини, Німеччини, Ізраїлю та США. З даного переліку країн найбільша чисельність в'їзних туристів була із Республіки Молдова – 1054 тис. осіб, Російської Федерації - 519 тис. осіб, Польщі - 311 тис. осіб, найменша із США (рис. 1).

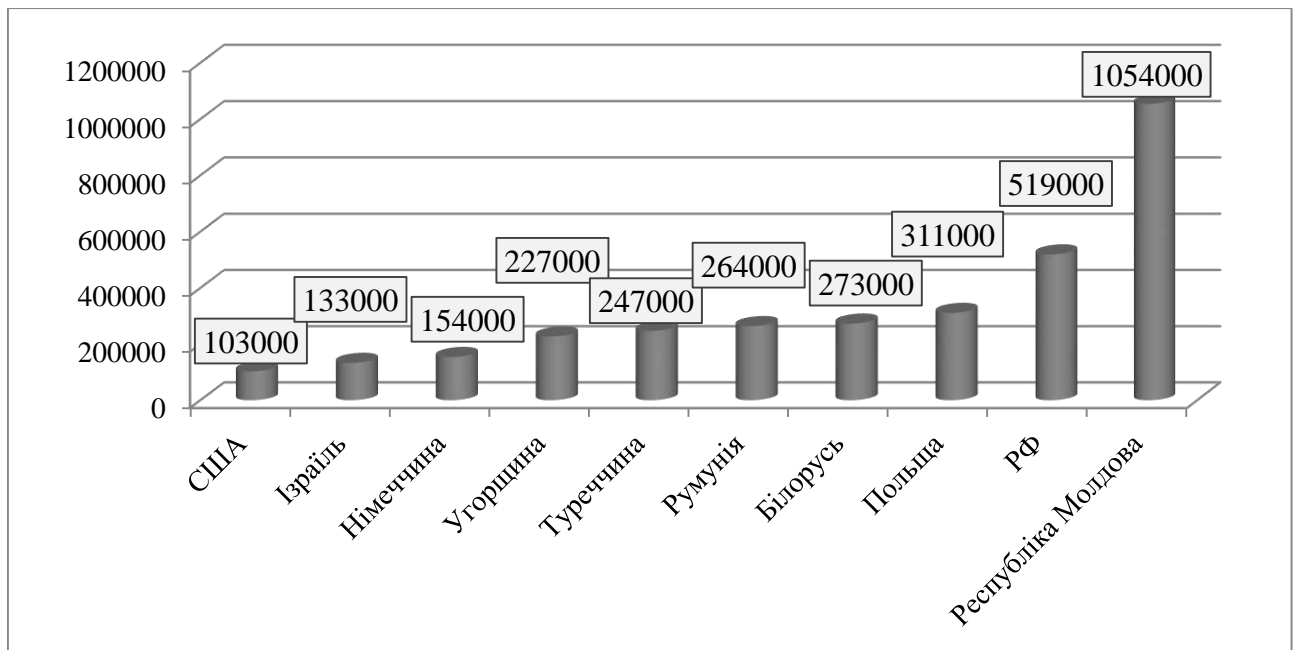

Рис. 1. Топ-10 країн, громадяни яких відвідали Україну у 2021 році [12]

Якщо більшість країн демонстрували істотний приріст за кількістю громадян, котрі приїздили в Україну, то потік громадян Республіки Білорусь за 2021 рік знизився на 41%. З показником 273 тис. осіб ця країна посіла четверту сходинку рейтингу.

Замикають п'ятірку громадяни Румунії – у 2021 році Україну відвідали 264 тисячі осіб з цієї країни, що загалом на 15% більше ніж за 2020 рік. Далі у рейтингу – Туреччина, Угорщина та Німеччина, при чому шоста та восьма позиції теж демонструють зростання потоку – в 1,7 та 2,1 рази відповідно. На дев'яту та десяту позиції вийшли Ізраїль та США – 133 та 103 тисячі громадян відповідно.

Досить цікавим виглядає той факт, що впродовж минулого року кількість громадян Саудівської Аравії, які приїздили в Україну здебільшого з метою туризму, зросла у 103 рази і це абсолютний рекорд приросту.

Зокрема, туристичний сезон 2021 року в Україні запам'ятався великим інтересом з боку туристів з країн Перської затоки. Так, туристи з Об'єднаних Арабських Еміратів під час перебування в Україні у 2021 році в середньому

витрачали \$2220 на людину, що є найвищим показником з-поміж представників інших країн [4].

Дослідження доводять, що серед топ-10 країн, до яких виїжджали громадяни України у 2021 році в рейтингу Польща - 311 тис. осіб, Туреччина – 2050 тис. осіб, та Угорщина – 1720 тис. осіб українців (рис. 2).

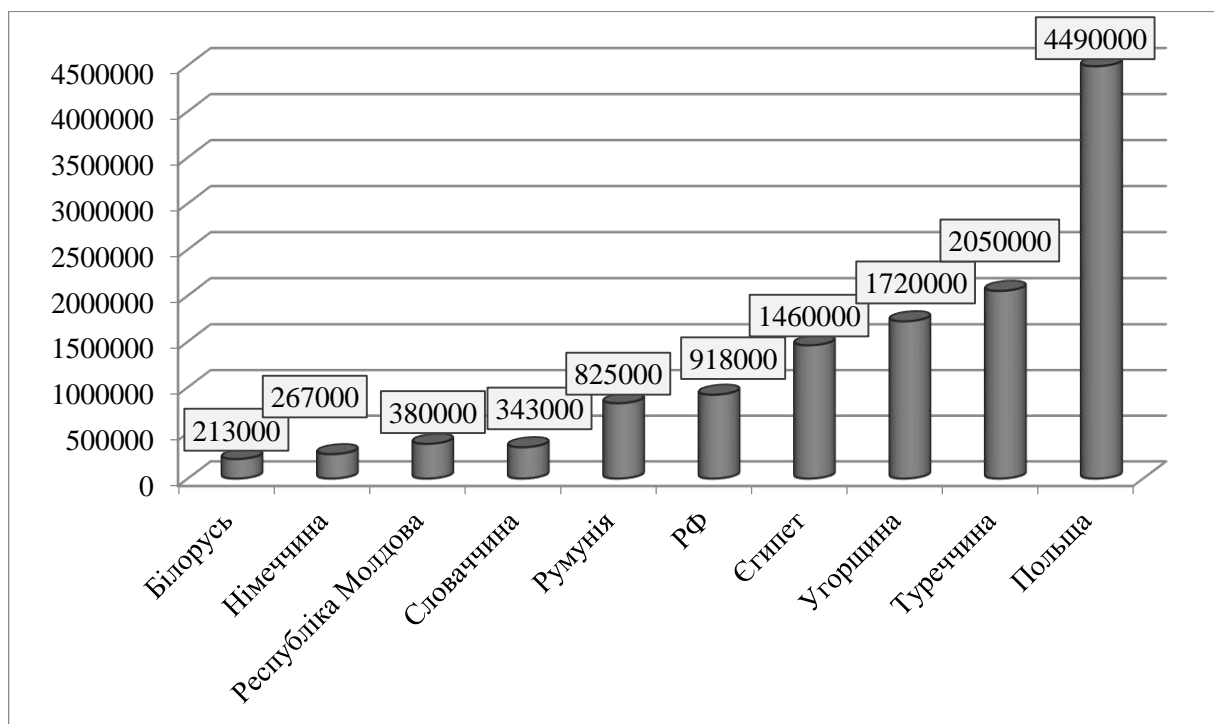

Рис. 2. Топ-10 країн, до яких виїжджали громадяни України у 2021 році [12]

Одними із важливих заходів покращення діяльності суб'єктів господарювання – бізнес-структур в туристичній індустрії є формування маркетингової концепції управління їх розвитком, яка ґрунтується на систематичному моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища з метою своєчасного виявлення зачатків кризових явищ та превентивного вживання заходів, метою яких є підвищення ефективності та збільшення прибутковості виробництва. Формування таких концепцій проводиться у достатньо мінливому та конкурентному середовищі за допомогою використання функцій маркетингового управління та методів маркетингової діяльності суб'єктів господарювання. Вони включають комплекс взаємопов'язаних дій на основі маркетингових інструментів по дослідженню продовольчого ринку, маркетингових технологій просування продукції від

виробництва до споживача, визначення основних сегментів ринку, потреб та вподобань споживачів

Список використаних джерел:

1. Васильчак С.В., Галаченко О.О. Оцінка виробничого потенціалу санаторно-курортних підприємств в розрізі туристичних регіонів. *Економічний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницького Державного Педагогічного Університету ім. Г.Сковороди”*. Переяслав-Хмельницький, 2016. С.134-138.
2. Васильчак С.В., Гринів Ю.О. Забезпечення регіональної підтримки інноваційної діяльності малих підприємств як важливий аспект економічного розвитку території. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць*. Львів, 2016. Вип. 1(117). С.138-143.
3. Малюга Л.М., Загороднюк О.В., Конкуренентоспроможність підприємств ресторанного бізнесу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 2 (25). С. 241–245.
4. Стратегія розвитку Львівської області на 2021-2027 роки. URL: <http://www.if.gov.ua/news/47474>.
5. Головне управління статистики в Львівській області. URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/st_inf.php?0911. (дата звернення: 23.02.2023 р.).
6. ЗВІТ про дослідження мікро-, малого і середнього підприємництва. URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/135/Info%20Sapiens_CIPE_report.pdf. (дата звернення: 23.02.2023 р.).
7. Балацька Н.Ю. Ресторанний бізнес в умовах пандемії коронавірусу: проблеми та напрями трансформації моделей розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип.42. С.117–122.
8. Aleksy Kwilinski, Kazimierz Pajak, Oleksandr Halachenko, Svitlana Vasylychak, Yaroslav Pushak, Paulina Kuzior. Marketing tools for improving enterprise performance in the context of social and economic security of the state: innovative approaches to assessment. *Marketing and Management of Innovations*. 2019, Issue 4. pp. 172-181.

9. Лояк Л.М. Маркетингові інструменти управління розвитком підприємств ресторанного господарства курорту «Буковель». *Зб. наук. праць "Формування ринкових відносин в Україні"*. 2020. № 6 (229). С. 122 – 128.

10. Вікалюк М. Інтернет-маркетинг – запорука ефективної стратегії управління готельно-ресторанним підприємством. *Маркетингові інновації в туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі: матеріали Міжвузівської студентської науково-практичної конференції*. Вінниця: 30 листопада 2017 року. С. 45–47.

11. Туристична діяльність в Україні. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm. (дата звернення: 23.02.2023 р.).

12. Потік іноземців, які їдуть в Україну зріс на 26%. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/skilki-inozemnih-turistiv-vidvidali-ukrajinu-u-2021-roci-dani-derzhprikordonsluzhbi-novini-11684995.html>. (дата звернення: 23.02.2023 р.).

Кравченко М.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

Кравченко Л.А

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління та права,
Дніпровської академії неперервної освіти*

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Однією з умов ефективного розвитку економіки є досягнення науково-технічного прогресу, розширення масштабів робіт, пов'язаних із розробкою і

впровадженням у господарську практику нововведень. Тому на сучасному етапі функціонування туристичної галузі України вже не існує сумнівів щодо необхідності переходу індустрії туризму на інноваційну модель економічного розвитку. Крім того, на сьогоднішній день туризм є важливим соціальним явищем, яке охоплює значну частину населення планети, тому соціальна складова туристичної діяльності настільки вагома, що враховується практично на усіх просторових рівнях. У дослідженні розглянуто передумови та особливості інноваційного розвитку туризму на регіональному рівні, а також обґрунтовано перспективні напрями інноваційної діяльності у туристичній сфері в умовах соціалізації економіки. Детально розглянуто механізми реалізації адміністративно-управлінського та інформаційного напрямів інноваційного розвитку туризму в Дніпровського регіону.

Розвиток інфраструктурної сфери регіонів знаходиться в прямій залежності від обсягів та інтенсивності залучення в неї інвестицій. При цьому в силу значної капіталомісткості, ризикованості та тривалості строків окупності приватний капітал, як правило, дуже обережно включається в реалізацію інфраструктурних проєктів. З іншого боку, обмеженість бюджетних ресурсів переважної більшості регіонів України, а також проблеми, пов'язані з якістю державного управління на регіональному та муніципальному рівнях при реалізації складних інноваційних проєктів в інфраструктурній сфері, стримують можливості вирішення багатьох принципових регіональних соціально-економічних питань. В результаті відбувається істотне зниження темпів розвитку інфраструктурної сфери регіонів. Останнє, в свою чергу, об'єктивно веде до уповільнення зростання конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому, а також створює передумови для виштовхування її на периферію світової економіки.

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів регіональної інвестиційно-інноваційної політики щодо формування інфраструктури регіону зробили такі вітчизняні вчені: Бахматюк О.Р., Веретенникова О. В., Дегтярьов А. В., Комарницька Г.О., Комашенко Т.А.,

Косач І.А., Куриляк М. Ю., Лещук Г.В., Мартьянов М. П., Омельянович Л. О., Руденко О. Ю., Федоренко В.Г., Фірсов Д. В. та ін.

Разом з тим, питання організації, методики і практики процесу інвестиційно-інноваційної діяльності щодо формування інфраструктури регіону досліджені недостатньо. Багато теоретичних розробок до сих пір не застосовуються в практичній діяльності. Дискусійними залишаються питання сутності та змісту інвестиційної діяльності обласної державної адміністрації, питання щодо формування організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку інноваційних процесів щодо формування інфраструктури регіону.

Структурними елементами регіональної інвестиційно-інноваційної політики є: суб'єкти, об'єкт, цілі, принципи, області взаємодії держави з іншими учасниками процесу реалізації політики, стратегія (напрямки), інструменти та їх комбінації, що формують механізм реалізації стратегії; основні ефекти, заплановані від її реалізації [6., с. 231-242].

Цілі регіональної інвестиційно-інноваційної політики в різних сферах економічного життя мають свою специфіку, яка обумовлена дією чинників, властивих сучасній російській економіці.

В інституційній сфері: підвищення прозорості економіки та інвестицій; розширення складу і збільшення кількості бізнес-структур, які здійснюють експорт капіталу; підвищення якості інформаційної підтримки бізнесу при здійсненні внутрішніх і зовнішніх інвестицій; підвищення прозорості економічних дій органів державної влади та управління; зміна функцій контролюючих органів, переорієнтація їх на надання допомоги господарюючим суб'єктам у виконанні зобов'язань перед державою; зниження рівня бюрократизації процедур, пов'язаних із здійсненням державної підтримки інвестицій; забезпечення загальної та економічної безпеки об'єктів інвестицій і суб'єктів інвестиційної діяльності; підвищення ефективності формування і використання державної власності; підвищення ефективності захисту прав приватної власності; забезпечення рівних економічних

можливостей для інвесторів незалежно від країни походження капіталу (за винятком спеціальних випадків обмежень зарубіжних вкладень в стратегічно важливі об'єкти); формування конкурентного середовища, вирівнювання інституційних умов інвестування в різних регіональних підсистемах країни [1., с.7-10].

У макро- і мезоекономічній сферах: збільшення обсягу функціонуючого капіталу за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел; скорочення розриву між часткою заощаджень та інвестицій у ВРП; формування ефективного механізму трансформації банківських ресурсів в інвестиційні; формування ефективного механізму надання фінансових пільг; збільшення обсягу залучених прямих інвестицій; збільшення частки інвестицій, що спрямовуються приватним сектором на техніко-технологічне вдосконалення виробництва у всіх секторах економіки; підвищення ступеня використання фінансових ресурсів держави, акумульованих у період сприятливої економічної кон'юнктури, на внутрішнє інвестування; переорієнтація бюджетних інвестицій з закордонного ринку капіталів на внутрішнє виробництво; забезпечення умов для підвищення ефективності капіталу в межах країни та регіонів, формування «ядер конденсації» капіталу в нерентабельних галузях і секторах економіки; блокування надходження в країну застарілої техніки і технологій; підвищення інноваційної спрямованості інвестицій; скорочення розриву в рівнях інвестиційної діяльності в регіонах країни; підвищення спроможності національної господарської системи генерувати інвестиційний процес; збільшення обсягу та раціоналізація структури інвестицій в регіонах-аутсайдерах.

У сфері мікроекономіки: максимізація використання власних джерел інвестицій організацій реального сектора економіки; здешевлення кредитних ресурсів; підвищення забезпеченості залучених ресурсів, в тому числі за рахунок державних гарантій; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних господарюючих суб'єктів; розвиток системи соціальних інвестицій; створення мультиплікаційного ефекту в системі оплати праці.

Досягнення цілей регіональної інвестиційної політики, в умовах переходу економіки від сировинної моделі розвитку до високотехнологічної, має базуватися на інноваційних методах управління [2., с. 13-21]. Тому в якості одного з основних напрямків інвестиційної політики повинно розглядатися вибудовування грамотного і ефективного взаємодії з найбільшими інвесторами, інститутами розвитку, федеральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, з метою реалізації інвестиційних потреб бізнесу і соціально-економічних завдань керівництва регіону з використанням нових конструкцій і схем державно-приватного партнерства.

При розробці й реалізації регіональної інвестиційної політики доцільно виходити з сукупності принципів, що дозволяють забезпечити збалансоване застосування інструментів управління, що мають різну економічну природу [5., с. 57-70].

До загальних відносяться принципи, які визначаються загальними цілями діяльності економічних суб'єктів, їх інтересами: узгодженість (узгодження інтересів всіх учасників інвестиційної політики); комплексність (аналіз всіх сторін інвестиційної сфери); системність (врахування внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на формування інвестиційних потоків); пріоритетність постановки цілей і рішення задач, спрямованих на формування сприятливого інвестиційного клімату; оптимальність ризику (недопущення перевищення порогових значень індикаторів економічної безпеки); єдність дій різних рівнів влади (взаємопов'язана розробка і реалізація інвестиційної політики на всіх рівнях публічної влади: державному, регіональному, місцевому); різноманітність форм і інструментів інвестиційної політики (склад використовуваних засобів повинен відображати різноманіття її цілей і завдань, специфіку стану окремих сфер і об'єктів, що існує поділ предметів ведення і повноважень в інвестиційній сфері державних органів різних рівнів, а відповідно, особливості їх економіко-організаційного впливу); забезпечення моніторингу процесів і результатів реалізації інвестиційної політики (відстеження ключових характеристик інвестиційних процесів).

Специфічні принципи визначаються складом застосовуваних в процесі реалізації регіональної інвестиційної політики інструментів включають: монетарні (принцип доступності фінансових ресурсів для всіх видів діяльності); інституційні (принцип прозорості діючих правил економічного порядку і передбачуваності їх змін), фіскальні (принцип забезпечення інтенсивності інвестицій, достатніх для збереження або збільшення їх обсягу; принцип мінімального порушення міжгалузевої конкуренції в процесі надання пільг); державні інвестиції (принцип необхідного і достатнього обсягу державних інвестицій, принцип переваги неліквідності, принцип пріоритету внутрішнього інвестування перед експортом державного капіталу) [3, с. 59-65].

Формування ефективної регіональної інвестиційної політики можливе лише на основі створення та функціонування особливого механізму, що включає сукупність інвестиційних інститутів: універсальних і спеціалізованих організаційних структур, методів, інструментів, прийомів, правил, процедур, технологій, зв'язків і відносин, за допомогою яких регіональні органи влади впливають на інвестиційні процеси відповідно до заданих цільовими установками, визначеними стратегією розвитку. Цілеспрямований вплив державних установ та управління, які мають повноваження на всіх учасників інвестиційного процесу для досягнення цілей регіонального соціально-економічного розвитку, є механізмом реалізації регіональної інвестиційної політики. [1].

Зміст регіональної інвестиційної політики наочно розкриває модель формування регіональної інвестиційної політики щодо формування інфраструктури регіону в умовах децентралізації (рис. 1.).

У представленій моделі регіональної інвестиційно-інноваційної політики має місце тісний зв'язок між умовами інвестиційної діяльності та її результатом. Результат визначається співвідношенням вкладених коштів і отриманим доходом. У свою чергу дохід є мотивом інвестиційної діяльності.

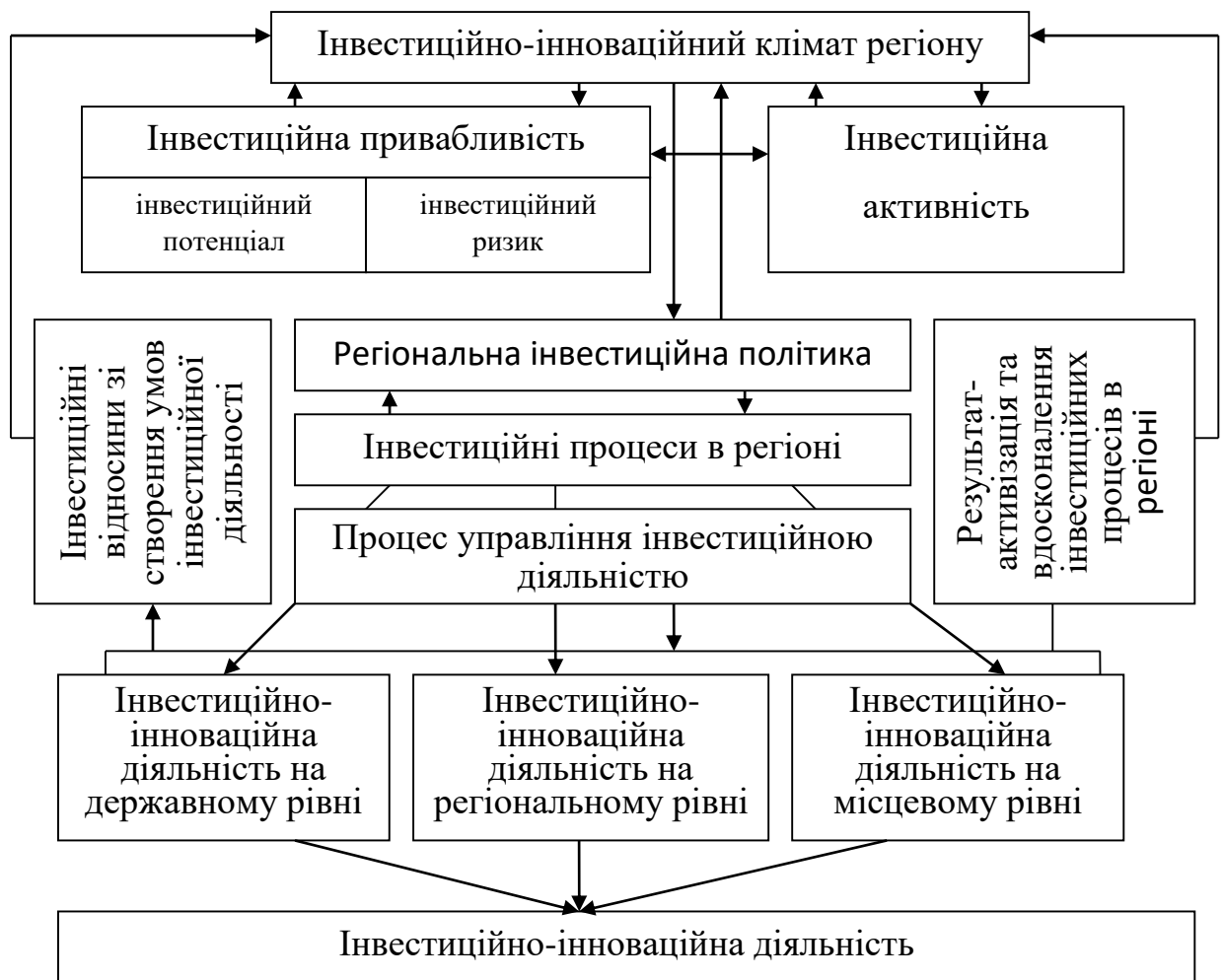

Рис. 1. Модель формування регіональної інвестиційно-інноваційної політики щодо формування інфраструктури регіону в умовах децентралізації

Регулятором всіх інвестиційних процесів в регіоні виступає регіональна інвестиційна політика, як складова частина державної інвестиційної політики, оскільки вона створює умови для залучення інвестиційних ресурсів, що забезпечують розширення інвестиційного потенціалу і зниження рівня інвестиційних ризиків (інвестиційної привабливості) і обумовлює інвестиційну активність, що сприяє поліпшенню інвестиційного клімату [4., с. 34-39].

Досягнення цільових орієнтирів, передбачених інвестиційною політикою передбачає перехід регіону на інноваційний шлях економічного розвитку. Головним джерелом здійснення інновацій та переходу до інноваційного типу розвитку економіки стають інвестиції. Саме інвестиції,

поряд з інноваціями, повинні стати одним з основних факторів економічного зростання регіонів.

Отже, дослідження теорії інвестицій показало, що інвестиції направляються або в фізичний капітал, або в людський капітал, або в сектор знань. Огляд існуючих трактувань інвестицій свідчить про те, що єдиного визначення даного поняття не існує, проте всі автори згодні з тим, що інвестиції є одним з найважливіших інструментів економічного зростання країни, а управління ними - однією з актуальних завдань національної економіки. Інструментом управління інвестиціями виступає інвестиційна політика, модель якої залежить від обраної економічної теорії, адаптованої до сучасного етапу соціально-економічного розвитку території. Вона є основою переходу на інноваційний шлях розвитку.

Доведено, що інфраструктура займає ключове місце в економіці регіону і виступає фактором, який впливає на його конкурентоспроможність. Існує прямий зв'язок між можливостями того чи іншого регіону щодо прискореного економічного розвитку, залучення іноземних інвестицій та стану його інфраструктури. Сучасний підхід у формуванні ефективного регіонального інфраструктурного середовища для країн із ринковою економікою включає в себе наступні стандарти: обов'язковий моніторинг трансформаційних процесів у світової господарській системі; необхідність максимального урахування всіх потреб учасників виробничої діяльності; відповідність регіональної інфраструктури всім своїм функціям у виробничому процесі.

Визначено, що структурними елементами регіональної інвестиційно-інноваційної політики є: суб'єкти, об'єкт, цілі, принципи, області взаємодії держави з іншими учасниками процесу реалізації політики, стратегія (напрямки), інструменти та їх комбінації, що формують механізм реалізації стратегії; основні ефекти, заплановані від її реалізації. Зміст регіональної інвестиційної політики розкриває запропонована модель формування регіональної інвестиційної політики щодо формування інфраструктури регіону в умовах децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Акмаєв А.І. Удосконалення оцінки конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. Вип. 99. С. 7–10.
2. Александрова О.В. Економічна стійкість сільськогосподарського виробництва як основний чинник його конкурентоспроможності. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2012. № 2. Т. 3. С. 13–21.
3. Алексеенко Н.В. Сталий розвиток підприємства як фактор економічного зростання. *Економіка і організація управління*. 2008. Вип. 3. С. 59–65.
4. Бугай В.З., Омельченко В.М. Analysis and evaluation of financial stability of the enterprise. *Держава та регіони*. 2008. № 1. С. 34–39.
5. Васильчак С.В. Економічна стійкість сільськогосподарських підприємств: стратегічний менеджмент. Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / за ред. І.Г. Мансурова. Вид. 6 (169). 2015. С. 67–70.
6. Kravchenko M. /Methods of competitiveness assessment of agricultural enterprise in eastern Europe / M.V. Kravchenko, O.V. Dovgal, N.I. Demchuk, O.A. Odnoshevnaya // *RegionalScienceInquiry*. (EconLit, Scopus RSA I) Greece, vol. IX, (2), December 2017. – P. 231-242 (**Scopus**).

ВИСНОВКИ

Серед міжнародних організацій, які є регуляторами сфери туризму та гостинності в світі провідне місце посідає UNWTO. Головне завдання UNWTO - інформативне просування туризму, розширення його значущості та переваг, попередження небезпек, а також створення нової матеріально-технічної бази. Шляхом розробки та запровадження певних принципів у галузі міжнародного туризму організація намагається впорядкувати дії різних держав у галузі туризму. UNWTO діє як найавторитетніша організація у світовому туризмі, виступаючи основним представником туризму в ООН, крім того, UNWTO займається розробкою, створенням та затвердженням міжнародних актів, а потім стежить не лише за їх виконанням, але також і за реалізацією вже існуючих правил, заохочуючи розвиток міжнародних туристичних зв'язків. Всесвітня туристична організація розробила антикризовий пакет технічної допомоги сектору туризму, що включає три категорії: економічне відновлення; маркетинг та просування; інституційне зміцнення та підвищення стійкості. Також організація готова надати маркетингову підтримку туристичній сфері, яка полягає в розробці стратегій і допомоги в рекламній діяльності компаній. Діяльність UNWTO спрямована також на зміцнення державно-приватного партнерства, де державні та приватні організації зможуть спільними зусиллями вплинути на відновлення як приватного, так і світового туристичного ринку.

Діяльність міжнародних туристичних організацій, зокрема UNWTO, спрямовано на розвиток туристичної галузі, а відтак, сприяє економічному розвитку регіонів і країн, реалізуючи невід'ємні елементи сталого розвитку туризму, зокрема: оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, які є ключовим елементом розвитку туризму; підтримка важливих екологічних процесів та допомога у збереженні природної спадщини та біорізноманіття; повага до соціокультурної автентичності приймаючих громад, збереження їх культурної спадщини та традиційних цінностей; сприяння міжкультурному розумінню та толерантності;

забезпечення життєздатні довгострокових економічних операцій, соціально-економічних переваг для всіх зацікавлених сторін; забезпечення справедливого розподілу, включаючи стабільну роботу та можливості отримання доходу, соціальних послуг для приймаючих громад, а також сприяння зменшенню бідності.

Аналізуючи роль асоціативних структур в системі регулювання туристичної індустрії виявлено, що як правило, метою добровільної організації подорожей і туризму є збереження або захист окремих сфер суспільства або природного середовища. Це може включати охорону та збереження навколишнього середовища, наприклад, програму розведення черепах у Коста-Ріці або волонтерський туристичний проект, що діє в тропічних лісах Амазонки. Добровільні туристичні екологічні організації можуть зосередитися на консервації будівель, особливо якщо вони мають історичну або культурну цінність. Вони також можуть співпрацювати з зацікавленими сторонами в галузі туризму над ландшафтним дизайном та його особливостями, часто для того, щоб гарантувати, що будь-яка нова забудова відповідає поточному ландшафту або не впливає на нього негативно. Багато добровільних туристичних організацій працюють, щоб лобіювати чи проводити агітацію з окремих питань.

Глобальним викликом туристичному бізнесу стала пандемія COVID-19. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я. Велику роботу щодо подолання наслідків пандемії провів Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). 18 листопада 2020 р., напередодні Всесвітнього дня дітей, ЮНІСЕФ опублікував доповідь «Як запобігти втраті покоління COVID-19. План щодо реагування, відновлення та переосмислення постпандемійного світу для кожної дитини». Найбільшу увагу укладачі цієї доповіді приділили довгостроковому впливу пандемії COVID-19 на освіту, здоров'я, харчування та добробут дітей і молоді. Необхідно відзначити велику роль у подоланні пандемії Міжнародного валютного фонду. У «Бюлетені з питань глобальної фінансової стійкості»

(червень 2020 р.) Міжнародний валютний фонд (МВФ) виокремлює швидкі та рішучі кроки центральних банків на початку 2020 р., які змогли послабити існуючу напруженість на ринках. Давоський економічний форум, що відбувся на початку 2020 р., визначив головні ризики поширення пандемії.

Міжнародні організації активно працюють в окремих секторах туристичної діяльності. Стосовно неурядових та міжурядових установ необхідно зазначити, що основні цілі міжурядових транспортних організацій полягають у формуванні стратегії зв'язків транспортного характеру, оптимізації перевезень, гарантії відповідного виконання конвенцій. До таких організацій міжурядового характеру в сфері залізничного транспорту відносять OSJD, OTIF, AICCF. Слід також зазначити, що участь у цих організаціях є край необхідним для залізничного транспорту України.

Пріоритетним напрямом розвитку діяльності міжнародних організацій в сфері туризму є посилення їх співпраці. В монографії проведено аналіз співпраці FAO та UNWTO. Визначено, що така співпраця охоплює Сталий туризм у сільській місцевості, зокрема агротуризм, екотуризм і піщаний туризм, долучення UNWTO до Програми FAO «1000 сіл», що має на меті визначити 1000 сіл на всіх континентах, які потребують допомоги та співпраці FAO та UNWTO в сфері розвитку гірського туризму.

В монографії доведено, що міжнародні готельні мережі на туристичному ринку відіграють важливу роль, адже вони сприяють підвищенню стандартів обслуговування туристів, створюють нові робочі місця, формують іміджеві чинники підприємств та є драйвером розвитку туристичних напрямів у державі. Визначено, що міжнародні готельні асоціації, що об'єднують як юридичних осіб, так і фахівців готельного бізнесу можуть надавати своїм учасникам цілу низку переваг, що підвищує конкурентоспроможність функціонування готельного бізнесу. Запропоновано заходи, щодо посилення співробітництва України з міжнародними асоціаціями та організаціями у сфері готельного бізнесу.

Велику роль в розвитку Сталого туризму відіграють міжнародні інституції. Окремі інституції співпрацюють з органами державного управління країн світу на основі просвітницької, освітньої, інформаційної діяльності, наприклад, Хартія Землі (The Earth Charter Initiative), (The European Environment Agency (EEA), Європейська мережа інформації та спостереження за навколишнім середовищем (The European environment information and observation network (Eionet)). Інші – реалізують конкретні напрями співпраці з міністерствами та установами державних урядів на основі спільного фінансування, наприклад, Програма розвитку ООН (ПРООН) (United Nations Development Programme (UNDP)), Програма ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme (UNEP)), Глобальний екологічний фонд (Global Environment Facility (GEF)). Не дивлячись на значну екологічну складову в своїй діяльності, пріоритети Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні в теперішній час зосереджено на вирішенні соціальних питань, відновленні об'єктів критичної інфраструктури та програмах підтримки малого бізнесу.

Міжнародні організації, діяльність яких ми можемо віднести до діяльності в сфері профілактики захворювань дуже часто працюють з органами державної влади та місцевого самоврядування не тільки в сфері охорони здоров'я, їх діяльність стосується широкого кола питань гуманітарного профілю. Серед неурядових міжнародних організації такого профілю проаналізовано діяльність найбільш відомих, таких як: GiveDirectly, Cure Violence Global, Greenpeace, Wild4Life, BRAC, ZanaAfrica, Mercy Corps, Médecins Sans Frontières. В діяльності всіх організацій визначено велику складову, що стосується профілактики та реабілітації захворювань. В процесі своїх практичних дій в різних регіонах планети міжнародні неурядові організації співпрацюють із органами державної влади, органами місцевого самоврядування, місцевими громадами. Їх діяльність базується не тільки на наданні медичної та гуманітарної допомоги, але й на просвітницькій основі,

підготовці кадрів для місцевого самоврядування та кадрів для надання первинної медичної допомоги.

Розвиток туризму в Україні, зокрема, «зеленого» туризму, на сьогодні, є особливо актуальним. Відпочинок, рекреація та оздоровлення є однією із найвищих соціальних цінностей сучасного суспільного розвитку. Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності як облаштування туристичних маршрутів, експлуатація стоянок для туристів, робота гідом чи екскурсиводом, транспортне обслуговування туристів, егерська діяльність та ін. Тому важливою є співпраця та взаємодія України із міжнародними організаціями з управління рибальством, яке забезпечується шляхом участі українських представників у засіданнях робочих органів організацій, під час яких обговорюються питання щодо управління ресурсами рибальства, боротьби з незаконним, непідзвітним та нерегульованим рибальством (ННН-рибальство) та проведення науково-дослідної діяльності для отримання актуальної інформації щодо стану запасів водних біоресурсів у зоні відповідальності відповідної міжнародної організації.

Співпраця з міжнародними туристичними організаціями повинна будуватися на усталеній системі управління туристичною сферою в країні та розвинутих інститутах туристичної діяльності. Тому в монографії проаналізовано, зроблено висновки та надано рекомендації щодо окремих актуальних аспектів туристичної діяльності, зокрема, таких як: вплив правової культури суспільства на безпекову складову туристичної сфери України, формування маркетингової концепції управління економічним розвитком бізнес структур туристичної індустрії та розвиток регіональної інвестиційно-інноваційної політики щодо формування економічного розвитку індустрії туризму на прикладі Дніпропетровської області.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ НА
ОСНОВІ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
І.Л. Сазонця

UNWTO

World Tourism Organization